

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1932.

Andra kammaren.

Nr 49.

Fredagen den 27 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Avlämnades följande Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen:

av herr statsrådet *Stadener* propositionen, nr 265, angående dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1932/1933 åt dels kyrkoherdar och komministrar i ny-reglerade pastorat samt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritlöner;

av herr statsrådet *Hamrin* propositionen, nr 264, med förslag till lag om betalning på grund av vissa obligationer; och

av herr statsrådet *Hansen* propositionen, nr 266, med förslag till lag om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet.

Ovannämnda propositioner bordlades.

§ 2.

Herr *talmannen* gav på begäran ordet till

*Svar å
interpellation.*

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Hamrin**, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Sjöström till mig framställt följande frågor:

1. Huru långt har den år 1920 beslutade utredningen om införandet av s. k. jordvärdestegringskatt å »annan fastighet» avancerat?

2. Har riksdagen att förvänta ett förslag i överensstämmelse med vad riksdagen i denna fråga beslöt år 1920?

Till svar å dessa spörsmål tillåter jag mig framhålla följande:

Såsom interpellanten påpekat har frågan om särskild beskattning av så kallad oförtjänt jordvärdestegring, som uppstår vid försäljning eller liknande avyttring av byggnadsgrund, sedan lång tid tillbaka varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Sålunda hava vid olika tillfällen i frågan tillkallade sakkunniga avgivit förslag till dylik beskattning. Intet av dessa förslag har emellertid vunnit statsmakternas gillande. Ehuru i allmänhet enighet rått därom, att denna skattetypp vore berättigad och lämplig, hava meningsskiljaktigheter framträtt beträffande åtskilliga hithörande spörsmål, och särskilt frågan om skatten borde utgå vid inträdet av värdestegringen, s. k. direkt beskattning, eller anstå till dess det ökade värdet kunde tillgodonjutas vid försäljning, s. k. indirekt beskattning, har varit föremål för olika uppfattningar.

Vid 1920 års riksdag antogs Kungl. Maj:ts då framlagda förslag till förordning om uppskattning av mark i och för främdeles skeende taxering till jordvärde- och jordrättestegringskatt. Till beslutet fogades dock ett tillägg av innehåll, att riksdagen med beslutet icke ville hava uttalat sig i fråga

Svar å
interpellation.
(Forts.)

om de principiella linjer, som borde följas vid ett framtida utformande av ett lagförslag i ämnet.

Sedan förordning om uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- och jordrättestegringskatt utfärdats, påbörjades under senare delen av år 1920 uppskattningsarbetet, som avsåg markvärdet vid 1919 års utgång. Uppskattningen verkställdes i första instans av uppskattningsnämnder. Inom varje län verkade såsom överinstans en granskningsnämnd. Högsta instans var en för hela riket tillsatt uppskattningsövernämnd. För möjliggörande av uppskattningen anvisades ett anslag av 1,000,000 kronor.

Efter det uppskattningen avslutats, avgav ordföranden i övernämnden, f. d. överståthållaren J. O. Ramstedt, i mars månad 1923, enligt honom meddelat uppdrag, yttrande angående uppskattningsresultat. Då uppskattningen enligt Ramstedts uppfattning icke varit sådan, att den i befintligt skick kunde läggas till grund för en taxering till jordvärdestegringskatt, föreslog han, att vissa åtgärder borde vidtagas till förbättrande av den verkställda uppskattningen. Först borde dock enligt Ramstedts uppfattning beslut fattas i fråga om grunden till den ifrågasatta beskattningen samt beträffande sättet för skattens uttagande.

I februari 1924 avgav Ramstedt, som erhållit uppdrag att i viss mån utföra de av honom förordade åtgärderna, förslag till anvisningar att beaktas vid blivande uppskattning av mark för taxering till jordvärdestegringskatt.

Frågan om införande av en jordvärdestegringskatt har därefter icke varit föremål för någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I motion till 1926 års riksdag (I: 52) hemställde herr Lindhagen, »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt framläggande omsider av ett förslag om beskattning av jordvärde eller jordvärdestegring och detta i all synnerhet för städerna och deras omgivningar eller andra trakter, där oförtjänt jordvärdestegring å enskilda marker i avsevärd mån förekommer».

I häröver avgivet betänkande, nr 9, anförde bevillningsutskottet — efter att hava framhållit de delade meningar, som framträtt rörande beskattningsmetoden och i frågan om skatten borde tillfalla stat eller kommun — att, ehuru taxeringsorganen vid den år 1920 verkställda uppskattningen icke haft att taga ställning till frågan, huruvida uppkommen värdestegring varit att hänföra till oförtjänt sådan eller icke, uppskattningen vållat betydande svårigheter och utfallit ganska ojämnt, samt att det därför syntes utskottet, att ifrågavarande viktiga spörsmål icke borde utan ytterligare utredningsarbete framläggas till slutligt avgörande. Utskottet förklarade sig emellertid sakna anledning biträda motionärens förslag om skrivelse, då frågan var beroende på Kungl. Maj:ts utredning och Kungl. Maj:t icke torde underlåta att på därför lämplig tidpunkt framlägga förslag i ämnet. Riksdagen beslöt i överensstämmelse med utskottets utlåtande.

Ej minst med hänsyn till de ganska betydande kostnader, som på sin tid nedlagts på en s. k. ingångsvärdering för en eventuell jordvärde- eller jordrättestegringskatt, är det klart, att frågan om en dylik beskattning alljämt varit föremål för uppmärksamhet inom finansdepartementet. Bland annat har man sökt följa utvecklingen i utlandet på hithörande område. Denna utveckling saknar ej intresse. Flerstädes hava nämligen ansatser förekommit till dylik beskattning, men åtminstone på åtskilliga håll hava dessa försök mött svårigheter.

I England, varest liksom i vårt land en ingångsvärdering ägt rum såsom förberedande åtgärd för en jordvärdestegringskatt, hava planerna på dylik beskattning sedermera övergivits, sedan man kommit till den uppfattningen att det ekonomiska utbytet därav skulle bliva alltför ringa i förhållande till

olägenheter och kostnader för skattens genomförande. I Tyskland har dylik skatt — efter den indirekta metoden — flerstädes förekommit för särskilda kommuners vidkommande, men efter världskrigets utbrott blevo förhållandena sådana, att skatten kom ur funktion. Man har sedermera under trycket av ett starkt skattebehov på sina håll sökt återinföra skatten. Erfarenheterna från de kommuner, där skatten förekommit, hava ej givit anledning till att låta skatten få allmän tillämpning. Någon verkligt betydande skattekölla synes denna skatt ingenstädes hava varit.

Av erfarenheten från utlandet kan man icke draga några mera bestämda slutsatser om hur en dylik skatt lämpligen bör anordnas. Frågan om den direkta eller indirekta metodens företräden är ännu olöst. Skatten synes inbringa jämförelsevis litet men erfordrar en förstklassig taxeringsapparat, som lär bli mycket kostsam.

Skattens förhållande till penningvärdets växlingar må ej förbises. Med all säkerhet skulle en beskattning med utgångspunkt från de 1921 åsatta värdena bli föga inbringande. Och vi kunna ej undgå att räkna med framtida fluktuationer i penningvärdet, vilka skulle försvåra skattens genomförande. En skatt av denna art förutsätter på sätt och vis en stabil utveckling. I varje fall är det uppenbart, att en lagstiftning i ämnet bör lämpas med hänsyn även till förändring av penningvärdet.

Allt synes peka därhän, att frågan om införande av en jordvärdestegrings-skatt ej är mogen för avgörande utan en ganska omfattande utredning och förnyade taxeringsåtgärder, vilkas genomförande torde ställa sig synnerligen kostsam. Vid det förhållande, att en dylik skatt åtminstone ej under den närmare framtiden kan väntas inbringa större belopp, synes det mig ej lämpligt att under nu rådande förhållanden upptaga frågan till fortsatt behandling.

Vidare anförde

Herr Sjöström: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret på mina frågor.

Jag förstår mycket väl, att lösandet av detta problem ej tillhör det lättaste, men att problemet är viktigt, torde det icke vara några delade meningar om, vilket tydligt framgick av debatten rörande denna fråga, då riksdagen år 1920 fattade sitt beslut.

Anledningen till min interpellation har icke enbart varit den, att riksdagen då tog definitiv ståndpunkt i fråga om det principiellt riktiga i föreliggande sak och därvid anslag en miljon kronor i och för en ingångsvärdering, utan riksdagen har även en gång senare, i annat sammanhang, gått in för att principen är riktig. Förra året föreslog nämligen Kungl. Maj:t i sin proposition nr 79 angående en ny stadsplanelag en bestämmelse om s. k. ekonomisk zonexpropriation. Departementschefen antyder i sin motivering vid denna paragraf, nr 24, att det bör vara rättvist, att de fastighetsägare, som utan egen förskyllan eller ansträngning erhålla ett mervärde å sin egendom på grund av ofta kostsamma åtgärder från det allmännas sida, såsom när det gäller utläggande av gator och andra allmänna platser, för den skull kunna beskattas. Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förslag.

Såväl i de kungl. propositionerna 1919 och 1920 som i kammardebatterna därom påvisades många exempel på hurusom enskilda kunnat inhösta stora vinster, bara därför att stat eller kommun bekostat en järnväg eller annan anläggning.

Jag vill ytterligare anföra ett par exempel, som visa, att en skatt på oförtjänt jordvärdestegring är av behovet påkallad. Ett stadssamhälle anordnade

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

en parkanläggning, som kostade denna stad mycket stora summor. När den var färdig, blevo tomterna däromkring dyrare. Hyrorna stego på grund av den vackra utsikten och att barnen fingo förträffliga lekplatser. Bostäderna blevo begärligare, och hyresgästerna fingo betala. I ett annat framåtgående samhälle byggdes en ny och modern skola i en stadsdel, som saknade sådan. Hyrorna stego genast däromkring, även butikshyrorna följde med, och fastighetsägarna omändrade i många fall bostadsfastigheter till butiker för att därigenom kunna få större hyresinkomster. Hyresgästerna i såväl bostads- som affärsägenheter få betala, men fastighetsägaren får en av honom oförtjänt merinkomst, vilken jag anser rättvist att i någon mån beskatta, så att en viss återbäring av denna skatt sker till skattebetalarna.

I det fall att för den skull en extra uppskattning eller värdering är nödvändig, är det ju klart, att en sådan är ganska kostsam. Men jag har fortfarande den uppfattningen, att detta ändå vore en god affär. Professorerna Cassel och Sommarin ha på sin tid gjort utredningar om detta spörsmål. Och på grund härav menar professor Sommarin, att det finnes samhällen, som i det närmaste skulle bliva befriade från kommunalskatt, därest oförtjänt jordvärdestegringskatt genomfördes. Vi ha ju gått in för principen att skattebördan bör läggas på dem, som ha bästa möjligheten att bära densamma. Och ingen har väl bättre möjlighet än de, som alldeles gratis få för egen del beskatta andra medborgare.

Jag tror, att herr statsrådet har samma uppfattning som jag i denna punkt. Men herr statsrådet förmenar, att tidpunkten just nu är olämplig att genomföra en dylik beskattning. Jag är dock icke fullt säker på detta. Finansministern i den engelska regeringen, Mr. Snowden, har å sin regerings vägnar framlagt ett förslag om dylik beskattning, vilken skulle börja tillämpas 1933 och utgå med en penny per pund av mervärdet. I den redogörelse, som jag läste om detta förslag, framgick icke, att man där behövde vidtaga någon kostsam förhandsvärdering. Men det är ju möjligt, att en sådan beslutats tidigare. Emellertid fäste jag mig vid att i motiveringen hävdades samhällets rätt, samt vid en förklaring, att enskilda personer icke böra åtnjuta privilegier på bekostnad av det allmännas bästa.

Jag känner mig icke riktigt övertygad om att statsrådet kan vara så tvärsäker på att tidpunkten för en undersökning av spörsmålet är den sämsta möjliga. Ty i svaret meddelas ju, att ärendet efter 1924 icke varit föremål för någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Jag lutar fortfarande åt den uppfattningen, att det vore möjligt lösa frågan. Detta vore ju, som jag förut framhållit, ett mycket rättvist skatteobjekt och därtill i dessa tider i hög grad behövt. Kanhända riksdagen då skulle slippa att i sådan omfattning som nu för inkomsters skull tullbelägga våra viktigaste livsförnödenheter.

Jag vill därför anhålla, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet ville granska problemet mera ingående. Kanske att frågan inte är så olöslig, utan att riksdagens beslut av år 1920 skulle kunna effektueras.

§ 3.

*Svar å
interpellation.*

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Hamrin**, som på begäran åter erhöi ordet, anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har ledamoten av kammaren herr Molander till mig framställt frågan, huruvida jag har för avsikt att i enlighet med riksdagens anhållan föranstalta om en allsidig utredning rörande åtgärder för införande av folkregister och därmed i samband stående frågor.

Till svar härå vill jag i korthet meddela följande:

Jag har för avsikt att igångsätta utredningen, när tiden och andra omstän-

digheter det medgiva. En sådan utredning synes böra ske under medverkan av representanter för bland annat de kyrkliga myndigheterna, de militära myndigheterna, pensionsväsendet, skattemyndigheterna etc. och kommer på grund av sin omfattning att draga icke obetydliga kostnader. Då i dessa tider sjunde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar är synnerligen hårt anlitat, har det överhuvud taget fått tills vidare anstå med utredningar, vilkas företagande ej ansetts vara av överhängande vikt.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Härpå yttrade

Herr **Lindberg**: Herr talman! Då interpellanten är förhindrad att närvara vid dagens sammanträde, har han lämnat mig i uppdrag att framföra ett tack till herr statsrådet för svaret å hans interpellation.

Jag har själv under denna frågas behandling i riksdagen tidigare intagit samma ståndpunkt som interpellanten och uttalar min tillfredsställelse över att statsrådet har sin uppmärksamhet fäst på frågans vikt. Jag vill endast tillägga, att jag respekterar de skäl, som herr statsrådet anför för sin ståndpunkt att igångsätta denna utredning vid en ur ekonomisk synpunkt lämpligare tidpunkt än ögonblickets.

§ 4.

Herr *talmannen* meddelade, att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde nästkommande tisdag ämnade besvara

dels fru *Nordgrens* interpellation angående åtgärder mot missförhållanden inom den privata platsförmedlingens område,

dels herr *Ströms* interpellation angående skyndsamma åtgärder för åstadkommande av en mera effektiv yrkesinspektion.

§ 5.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 261, med förslag till beräkning av vissa inkomster å riksstaten för budgetåret 1932/1933 m. m.

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 262, angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1932/1933 överlämnades ifrågavarande proposition, såvitt den anginge pensions- och indragningsstaterna till bankoutskottet, i vad den rörde jordbruksärenden till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs och remitterades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition, nr 263, med förslag till förordning angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift.

§ 6.

Härefter föredrogs, men blevo ånyo bordlagda statsutskottets utlåtanden och merorial nr 105—114, sammansatta stats- och första lagutskottets memorial nr 12, bevillningsutskottets betänkanden nr 44—47 samt bankoutskottets memorial och utlåtanden nr 52—58.

§ 7.

Ordet lämnades nu till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer att kammaren ville besluta, att de två gånger bordlagda

ärendena måtte å morgondagens föredragningslista uppföras i följande ordning:

Statsutskottets utlåtande nr 100, 101, 102, 103 och 104.

Därefter andra lagutskottets utlåtande nr 35.

Första lagutskottets utlåtande nr 43.

Konstitutionsutskottets utlåtanden nr 30 och 31.

Första lagutskottets utlåtande nr 36.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 32.

Och övriga ärenden i den ordning, de äro upptagna å dagens föredragningslista, utom så till vida att andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 9 och andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4 må uppföras sist på listan.

Denna hemställan bifölls.

§ 8.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 199, till Konungen, angående ett bättre ordnande av utbildningsmöjligheterna för husligt arbete.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

sammansatta konstitutions- och bevillningsutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av väckta motioner om provisorisk omläggning av landstingsskatten;

första lagutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 260 med förslag till lag om anstånd i särskilt fall med gälds betalning dels ock väckta motioner om moratorium i vissa fall för jordbrukare;

jordbruksutskottets memorial, nr 86, angående ersättning åt dem, som inom jordbruksutskottet biträtt vid behandling av vissa Kungl. Maj:ts propositioner; och

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om beredande av möjlighet för församlingarnas prästerskap att ett begränsat antal söndagar årligen förrätta högmässan efter fritt ritual.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Hansson</i> i Trollhättan	under 3 dagar fr. o. m. den 28 maj,
» <i>Alströmer</i>	» 3 » » » 31 » och
» <i>Hollertz</i>	» 3 » » » 28 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.29 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 28 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 23 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos var för sig och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 265, angående dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1932/1933 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner;

nr 264, med förslag till lag om betalning på grund av vissa obligationer; och

nr 266, med förslag till lag om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet.

§ 3.

Vidare föredrogos, men bordlades åter sammansatta konstitutions- och bevillningsutskottets utlåtande nr 1 samt första lagutskottets utlåtande nr 46.

§ 4.

Vid härpå skedd föredragning av jordbruksutskottets memorial, nr 86, angående ersättning åt dem, som inom jordbruksutskottet biträtt vid behandling av vissa Kungl. Maj:ts propositioner, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, som nu föredrogs, bordlades åter.

§ 6.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring av läroverksorganisationen i Stockholm jämte två i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 16 mars 1932 dagtecknad proposition, nr 221, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen medgiva

att inom Bromma församling i Stockholm finge från och med läsåret 1932—1933 successivt upprättas ett högre allmänt läroverk, avsett för såväl manliga som kvinnliga lärjungar, med såväl fyraklassig som femklassig realskola, ävensom med gymnasium, omfattande fyraårig latinlinje samt treårig reallinje,

*Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.*

Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.

(Forts.)

att statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm finge från och med läsåret 1932—1933 successivt nedläggas,

att upprättandet av nämnda läroverk i Bromma finge ske i omedelbar avslutning till det successiva nedläggandet av nya elementarskolan på sådant sätt, att under första läsåret första klassen av de båda realskollinjerna och första ringen av de båda gymnasielinjerna av läroverket i Bromma upprättades och samtidigt första klassen av realskolan vid nya elementarskolan och första ringen av de båda gymnasielinjerna därstädes indroges samt därefter en klass respektive ring å varje linje vid läroverket i Bromma successivt upprättades i samband med att en klass respektive ring å varje linje vid nya elementarskolan successivt indroges, allt till dess förstnämnda läroverk vore å samtliga linjer färdigbildat och sistnämnda läroanstalt blivit i sin helhet indragen,

att vid läroverket i Bromma finge från och med den 1 juli 1932 inrättas en ordinarie rektorsbefattning, samt

att avlöning för nämnda rektorsbefattning, 7,500 kronor, ävensom arvode åt en tillsyningslärare, 200 kronor, finge under budgetåret 1932/1933 bestridas ur besparingarna å reservationsanslaget till de allmänna läroverken,

allt under förutsättning att Stockholms stad dels tillhandahölle erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor, dels bidroge till bestridande av de utgifter, som åvilade biblioteks- och materielkassan samt ljus- och vedkassan vid läroverket med ett engångsanslag under första året av läroverkets verksamhet av minst 10,000 kronor, dels ock avstode från sin fordran att återbekomma vad ännu vore oguldet, 27,500 kronor, av nya elementarskolans i förenämnda statsrådsprotokoll omförmälda, av staden erhållna byggnadslån.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels en inom första kammaren av herr *Bergman* väckt motion, nr 362, vari nemställts, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition med den ändring, som betingades därav att frågan om nya elementarskolans framtid underkastades ny prövning och icke, på sätt som i propositionen föresloges, nu avgjordes i samband med Brommaläroverkets upprättande,

dels ock en inom första kammaren av herr *O. Fredrik Ström* väckt motion nr 363, vari föreslagits, att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts proposition.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte med avslag å dels motionen I: 362, i vad densamma skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, dels ock motionen I: 363, bifalla Kungl. Maj:ts föreliggande förslag.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Lindblad*, *förste vice talmannen Olsson*, *Carl Gustaf V. Hammar-skjöld*, *K. A. Wilhelm Björck*, *Holmgren*, *Andersson* i Höör och *Jonsson* i Eskilstuna, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen I: 363, samt motionen I: 362, i vad densamma avsåge frågan om nya elementarskolan i Stockholm, avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition ävensom motionen I: 362 i återstående delar; samt

av herr *Järte*, som ansett, att utskottet bort i enlighet med det i motionen I: 362 framställda förslaget hemställa, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition med den ändring, som betingades därav, att frågan om nya elementarskolans framtid underkastades ny prövning och icke, på sätt som i propositionen föresloges, nu avgjordes i samband med Brommaläroverkets upprättande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! I föreliggande ärende hava två frågor sammankopplats, som enligt min mening bort avgöras var för sig. Det är den omständigheten, som föranlett mig att ställa mig bland reservanterna. Om man ser på reservanternas sammansättning, finner man, att reservanterna icke företräda någon särskild politisk sida, utan här äro personer från olika politiska håll samlade på en linje.

Jag kan för min del inte finna, att det är något fel, att nya elementarskolan är centralt belägen i Stockholm. Jag håller tvärtom före, att det är nödvändigt att ha ett centralt beläget läroverk. Man kan konstatera, att det finns endast 51 förstadsbarn i nya elementarskolan. Det visar ju sålunda, att nya elementarskolan är en uppsamlingsplats för barn från, låt mig säga, det egentliga Stockholm, under det att förortsbarnen mera rekrytera de läroverk, som ligga i periferien. Det förhållandet innebär en lycklig och klar lösning av denna fråga.

Jag kan ej heller se, att tiden är lämplig att nu realisera den värdefulla tomt, på vilken nya elementarskolan är belägen. Såvitt jag kan bedöma den finansiella situationen, ha vi nog att gå emot tider av fallande fastighetsvärdet. Då kommer också värdet på denna tomt och denna fastighet att falla. Tiden kan då inte vara inne att sälja. Det vore snarare tid att köpa, ifall staten hade något intresse därför. Det är självklart, att man i sådana tider som de nuvarande skall undvika onödiga utgifter.

Då nu Kungl. Maj:t bestämt sig för att koppla ihop dessa båda frågor, så synes Kungl. Maj:t hava haft den meningen, att de erforderliga medlen för upprättande av det nya läroverket i Bromma skulle anskaffas genom försäljning av nya elementarskolan. Då jag av flera skäl inte vill vara med om att slopa nya elementarskolan, följer därav logiskt, att jag inte vill vara med på att upprätta ett läroverk i Bromma, ty om nya elementarskolan alltjämt behöves, skulle ju utgifter krävas för det nya läroverket. Jag har alls ingenting emot att ett läroverk upprättas i Bromma. Det är något som ligger utanför min intressesfär, kan man säga. Men jag kan inte underlåta att framhålla, att det förefaller mig, som om Brommatraktens behov av gymnasium redan är tillgodosett i och med utökandet av Kungsholms läroverk. För närvarande finns det ungefär 750 barn i Bromma, för vilka man skulle bereda möjligheter till läroverksundervisning genom att uppföra ett nytt läroverk där ute. Om man här i Stockholm skulle gå efter samma proportion och säga, att man för varje grupp av 800 elever skulle behöva uppföra ett nytt läroverk, så skulle Stockholms stad för närvarande behöva 7 eller 8 nya läroverk. Det har redan inträtt en minskning i barnantalet, men även om man icke desto mindre kan konstatera en ökad tillströmning av aspiranter till läroverken, så kan jag inte finna däri tillräckliga skäl för att uppföra ytterligare ett nytt läroverk. Ett användande av de sammanlagda utgifterna för upprättandet av en ny skola i den egentliga staden, skulle innebära ett bättre utnyttjande, om man nämligen tager hänsyn till att barnantalet minskas. Det torde bli en lämplighetsfråga, hur man skall sammanföra barnen. Något ökat totalt skolutrymme kan det dock enligt mitt förmenande icke föreligga behov av. Båda frågorna böra lösas i ett större sammanhang. Båda frågorna böra göras till föremål för utredning. När den utredningen en gång är klar, kan man måhända intaga en annan ståndpunkt till frågan än för närvarande.

Under nu förevarande omständigheter kan jag, herr talman, icke annat än ansluta mig till den reservation, som är avgiven av herr Lindblad m. fl., till vilken jag alltså ber att få yrka bifall.

*Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.
(Forts.)*

Ang.
vise ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.

(Forts.)

Herr **Wigforss**: Då herr andre vice talmannen är frånvarande, skall jag be att med ett par ord få motivera utskottets förslag.

Det är klart redan av vad herr Holmgren anfört, att denna fråga om ett nytt läroverk i Stockholm har blivit komplicerad genom det samtidigt framförda kravet på indragande av nya elementarskolan. På det viset skulle helt enkelt den ena skolan bytas ut mot den andra. Detta har naturligtvis skett för att undvika ökade utgifter, något som givetvis från många synpunkter är önskvärt. Om saken emellertid stått till på det viset, att riksdagen genom sitt beslut skulle påtvinga Stockholms stad ett nytt läroverk i en stadsdel mot att ett annat läroverk indroges, så skulle jag för min del ha varit mycket betänksam. I det nuvarande läget skulle jag då säkerligen också ha hört till reservanterna.

Men saken ligger inte till på det sättet. Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag innebära helt enkelt ett medgivande för Stockholms stad att, för den händelse Stockholms stad finner detta lämpligt, vidtaga denna anordning med ett läroverk i Bromma samtidigt med indragande av nya elementarskolan. Det förefaller mig, som om Stockholms stad själv skulle vara den bästa domaren i de frågor, som här framförts av herr Holmgren och som av reservanterna överhuvud taget understrukits. Om det skulle vara på det sättet, att det är olämpligt att draga in en skola inom staden för att lägga den i en av förstäderna, så är jag övertygad om att Stockholms stad själv komme att låta de argumenten väga så tungt, som de överhuvud taget böra väga.

Under sådana förhållanden tror jag, att man med ganska stort förtroende kan överlämna avgörandet åt Stockholms stad själv och att sålunda riksdagen kan ge det medgivande, som propositionen innefattar.

Emellertid har det med starka skäl anförts ifrån skolöverstyrelsen även som från Stockholms stad, att ett beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition och utskottets förslag skulle i höst medföra mycket stora, för att icke säga oöverbärliga svårigheter, om en indragning av nya elementarskolan skulle göras omedelbart i höst samtidigt med att eventuellt nya klasser inrättades i det nya Brommaläroverket. Under sådana förhållanden vill jag föreslå, att i utskottets utlåtande på sid. 12 i klämman man byter ut ordet »samtidigt» å sjätte raden nedifrån mot uttrycket »från och med läsåret 1932/1933» och att å följande rad efter ordet »och» insättas orden »från och med läsåret 1933/1934», vilket sålunda helt enkelt innebär, att indragningen av nya elementarskolan uppskjutes på ett år.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med denna ändring.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Det föreliggande förslaget om ändring av läroverksorganisationen i Stockholm medför ingen lättnad i den snart riksbestämda trängseln vid stockholmsläroverken. Det verkliga behov som förefinnes av en utvidgning blir ju inte, om man ser till det stora hela, tillgodosett. Då här från reservanternas sida framträtt tvivel på det faktiska behovet av en dylik utvidgning, vill jag bara hänvisa till ett par, som jag tycker, mycket talande siffror. Sedan läroverksorganisationens omfattning i Stockholm senast fixerades, nämligen genom läroverksreformen 1927, har Stockholms stads folkmängd ökat med i det allra närmaste 50,000, och antalet elever i de statliga läroverken i Stockholm har under samma tid, utan att någon utvidgning av den fasta organisationen har skett, ökat med omkring 700. Jag skall inte trötta kammaren med flera siffror, men jag anser, att enbart dessa nakna fakta ställa i en egendomlig belysning det påståendet, att det icke behövs någon utvidgning.

När nu emellertid Kungl. Maj:t i sin proposition samt även utskottet före-

slagit, att ett nytt läroverk skall upprättas, men att detta skall gå till på så sätt, att ett gammalt indrages, så ligga ju skälen för dessa förslag i öppen dag. Man må beklaga det hur mycket som helst, så ligger det ändock i öppen dager, varför Kungl. Maj:t i nuvarande tidsläge, under nu förevarande svåra finansiella förhållanden icke ansett sig kunna gå annan väg än den som här beträffas, om man nämligen, som man velat, vill tillmötesgå Stockholms stads önskemål om ett läroverk i Bromma. Det är alldeles uppenbart, att det är dessa skäl, som varit avgörande för Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t har gärna velat, liksom utskottsmajoriteten, tillgodose önskemålet om ett nytt läroverk i Bromma och det så fort som möjligt. Men det har i nuvarande läge icke ansetts kunna ske på annat sätt än genom indragande av ett de nu befintliga läroverken.

Jag tillåter mig, herr talman, att med några ord beröra Stockholms stads önskemål om ett läroverk i Bromma. Jag måste säga, att dessa äro i allra högsta grad befogade. Det har i de västra delarna av Stockholm vuxit upp en trädgårdsstad, som jag hoppas, att kammarens ärade ledamöter haft tillfälle att taga närmare i skärskådande. Denna trädgårdsstad utgör en prydad icke blott för vår huvudstad utan för landet i dess helhet med hänsyn till de hygieniska och andra fördelar, denna trädgårdsstad bereder sina inbyggare. Denna trädgårdsstads invånarantal har nu vuxit till bortåt 30,000. De sociala skäl och hänsyn, som kommit Stockholms stad att ägna sådana omsorger åt och nedlägga så stora kostnader på sina trädgårdsstäder, tala också för att staten lämnar sin beredvilliga medverkan, då det gäller att ordna skolförhållandena därute. Det är ju inte minst för barnen och ungdomen i dessa förstadssamhällen, som ligga inom stadens område, en stor fördel att få växa upp härute. Men denna fördel begränsas, mina herrar, väsentligt därigenom att läroverksungdomen dag efter dag måste även under den mörkaste och kallaste årstiden med spårväg och bussar söka sig den långa vägen till stadens centrum och där befintliga läroverk. Jag kan icke finna annat än att det med fullgoda skäl kan sägas, att önskemålet att få ett läroverk därute är fullt legitimt och befogat. Behovet av detta läroverk är till fullo ådagalagt.

Men, herr talman, det synes mig också inte blott med hänsyn till det nuvarande finansiella läget och de skäl, jag nyss antytt, utan också av andra skäl fullt befogat, att då det är fråga om inrättande av ett nytt läroverk i Stockholm, man på allvar tager upp frågan om nya elementarskolans organisation och ställning överhuvud taget, detta därför, att detta läroverk, nya elementarskolan, intager en särställning i två hänseenden. Staden har där särskilda ekonomiska intressen att tillvarataga, då detta läroverk är det enda, där staten är ägare till såväl läroverksbyggnaden som de tomter, på vilka läroverket är beläget. Det är det ena. Det andra hänseendet är, att nya elementarskolan har genom 1927 års skolreform fått en organisation, som icke fyller något aktuellt behov i Stockholms skolorganisation. Det beslöts ju att förvandla detta läroverk till ett lyceum. Detta lyceum har icke kunnat inrättas, beroende av brist på lärjungar.

Det är emellertid — det må icke förmenas mig, att jag uttalar det — en allvarlig och ledsam sak att behöva nedlägga en kulturinstitution med så gamla, förnämliga traditioner som denna statens provskola, Stockholms äldsta högre allmänna läroverk, som på ett berömligt sätt fyllt sin uppgift i den svenska skolorganisationen. Det är naturligtvis i och för sig en allvarlig och ledsam sak, och det bör icke få ifrågakomma att definitivt beslut fattas härom, innan en allsidig och grundlig prövning och utredning av hela denna fråga ägt rum. I detta avseende kan man verkligen, herr talman, komma med berättigade anmärkningar mot det framställda förslaget. Varken kollegiet vid nya elementarskolan eller direktionen för Stockholms stads undervisningsverk ha haft tillfälle att yttra sig om förslaget om skolans nedläggande. Naturligtvis ha för

*Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.
(Forts.)*

Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.

(Forts.)

målsmännen och ungdomen i denna skola det förslag, som framlagts i den kungl. propositionen, kommit som en icke behaglig överraskning, och man måste säga sig, att om beslut redan i dag skulle fattas om skolans definitiva nedläggande, så ha dessa fått ett mycket kort, alltför kort varsel om vad som skulle ske.

Jag vet nu mycket väl, att ett skäl till att utredningen på detta sätt är bristfällig ligger i Kungl. Maj:ts åstundan att utan tidsutdräkt tillgodose de önskemål, som framkommit från Stockholms stad. Ett skäl är också, att Stockholms stad så sent som i januari kom in med detta förslag om Brommaläroverkets upprättande. Detta hindrar dock icke, att man måste uttala sin tveksamhet med hänsyn till att utredningen på detta sätt inte kunnat bli fullständig.

Av de skäl, jag här anfört, anser jag mig för min del, herr talman, böra ansluta mig till det yrkande, som föreligger i herr Järtes reservation. Detta yrkande innebär ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av ett nytt läroverk i Bromma, men ett uppskov med det definitiva avgörandet angående nya elementarskolans öde.

Herr talman! Jag finner mig så mycket mer oförhindrad att ansluta mig till detta yrkande som riksdagen genom ett bifall därtill inte på något sätt skulle binda sin handlingsfrihet eller i något avseende begränsa sina möjligheter att i full utsträckning tillvarata statens ekonomiska intressen i denna fråga.

På grund av vad jag här anfört, kommer jag alltså att i första hand rösta för herr Järtes reservation. Skulle denna vid votering utslås, kommer jag, på grund av de skäl jag anfört, att i andra hand ansluta mig till utskottets yrkande, men med den ändring i detta, varom förslag framställdes av herr Wigforss. Beträffande detta ändringsyrkande vill jag för min del bekräfta, att det innebär det enklaste sättet att tillmötesgå det av utskottet självt uttalade önskemålet, att man skall avhjälpa de svårigheter, som med hänsyn till ett beslut om nedläggande av nya elementarskolan kunna tänkas uppstå för denna läroanstalts nuvarande lärjungar i fråga om deras fortsatta skolgång i huvudstaden. Det ändringsförslag, som herr Wigforss kommit fram med, erbjuder den närmast till hands liggande utvägen att tillmötesgå detta av utskottet uttalade önskemål.

I detta yttrande instämde herr *Nylander*, fröken *Wellin*, samt herrar *Lundquist* i Rotebro och *Wijkander*.

Herr Lindskog: Herr talman! Jag skall först be att få acceptera det av herr Wigforss framförda ändringsförslaget, och därefter skall jag be att få säga några ord med anledning av att jag ansluter mig till utskottsmajoriteten.

Det förefaller mig, som om behovet av ett nytt högre allmänt läroverk i Brommaområdet vore fullkomligt klart. Det torde inte råda någon meningskiljaktighet därom, att detta stora område med 30.000 invånare verkligen behöver ett läroverk, särskilt med tanke på den struktur, som detta område har med dess många barrika familjer, vilkas barn nu gå i Stockholmsläroverken.

När man sedan ser på det sätt, varpå man skall lösa denna fråga, är det två alternativ, som yppat sig. Det ena alternativet är det, som herr Järte accepterat i sin reservation och som nu även herr Holmdahl godtagit, nämligen att låta de nuvarande läroverken i Stockholm bestå, således även nya elementarskolan, och dessutom upprätta ett läroverk i Bromma. Det är klart, att denna utväg har måna mycket livliga sympatier, men det är också lika klart, att under det nu rådande utomordentligt allvarliga finansiella läget stora betänkligheter resa sig mot upprättandet av ett nytt läroverk i Stock-

holm med de stora kostnader, som därav föränledas. Därför har jag för min del ansett det vara nödvändigt och den enda praktiskt framkomliga vägen att gå fram på den linje, som regeringen föreslagit, nämligen nedläggandet av nya elementarskolan och upprättandet i dess ställe av ett nytt allmänt läroverk i Bromma.

Nu säger herr Holmdahl med något fog, att han saknar en fullständig utredning med avseende å nya elementarskolan i så måtto, att frågan inte remitterats till skolans närmaste målsmän, och det är ju riktigt. Men å andra sidan skulle jag vilja säga, att mig synes det, som om samtliga de faktorer, som här skulle kunna inverka på utgången, äro fullständigt kända. Jag undrar, om det egentligen är något, som man här skulle kunna säga vara okänt och av så avgörande betydelse, att man fördenskull skulle hesitera inför denna lösning. Jag har för min del inte kunnat finna något sådant.

Jag vill också erinra om i detta sammanhang, att Stockholms gymnasiekommitte, som i februari i fjol avgav utlåtande, klart och oförtydligt gått in på den linjen, att man skulle kunna tänka sig ett nedläggande av nya elementarskolan. Vidare är det klart, att då Stockholms stads myndigheter framställt förslag om ett Brommaläroverk, de också måste haft för ögonen den eventualitet, som därav kunde följa, nämligen ett nedläggande av nya elementarskolan. Stockholms stad har naturligtvis ännu möjlighet att säga nej härtill, men i så fall är det ju ingenting annat som hänt än att saken då förevarit, och ingenting vidare behöver då från riksdagens sida sägas. Om återigen Stockholms stad skulle önska att hellre ha ett läroverk i Bromma än nya elementarskolan, kan jag inte finna annat än att det väl närmast är Stockholms stads egen angelägenhet att placera sina läroverk, där man ifrån stadens synpunkt finner det vara lämpligast, och då har staten endast att undersöka, huruvida det från statens synpunkt sett kan möta några hinder att tillmötesgå en sådan önskan från Stockholms stad. Under sådana förhållanden har jag inte kunnat komma till annat resultat, än att det för staten i stort sett är ganska likgiltigt, om läroverket ligger, där det nu ligger, eller om det ligger i Bromma med dess 30,000 invånare.

Däremot kan man säga, att staten gör en uppenbar ekonomisk vinst, om man frigör den tomt och de byggnader, som nu disponeras av nya elementarskolan. Härom har visserligen herr Holmgren sagt, att det nu är en mycket olämplig tid att sälja tomten. Men vem har sagt, herr Holmgren, att staten skall sälja tomten nu? Staten skaffar sig tomten nu och ligger på den i avvaktan på att det blir bättre tider för att sälja den, och då kan staten skaffa sig en mycket god ekonomisk vinst. Det är ju klart, att staten har råd att ligga på tomten, till dess den får ett antagligt pris för den. Det är inte vår mening att staten genast skall sälja tomten. Staten har ju möjlighet att antingen använda tomten till annat ändamål eller att sälja den, då lämpligt tillfälle erbjuder sig.

Jag kan således, herr talman, inte finna annat än att det är ganska starka skäl, som från statens sida kunna anföras för regeringens förslag, till vilket jag ber att få ansluta mig, då jag nu yrkar bifall till utskottets hemställan med den av herr Wigforss föreslagna ändringen.

Med herr *Lindskog* förenade sig herrar *Petersson* i Lerbäcksbyn och *Olsson* i Blädinge.

Herr Järte: Herr talman! Jag har i en reservation anslutit mig till den av herr Bergman väckta motionen, vilken inte på något sätt motsätter sig Brommaläroverkets inrättande men som ber om förskoning för Nya elementarskolan, så att den skall slippa den kategoriska dödsdom, som uttalas i propositionen.

Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.

(Forts.)

Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.
(Forts.)

nen. Min ståndpunkt härutinnan är den, att jag ingalunda håller för troligt, att ett status quo beträffande statens och Stockholms förhållande till Nya elementar för framtiden är möjligt. Jag anser det tvärtom för mycket troligt och också lämpligt, att vid förhandlingar med Stockholms stad staten på denna punkt kan ernå den fördelen, att den kan realisera den värdefulla tomten under gynnsamma betingelser men samtidigt förmå staden att åtaga sig byggnadsskyldighet och övriga förpliktelser i vanlig ordning för det läroverk, som kommer att efterträda Nya elementar, om denna kommer att ersättas med annat läroverk. Men detta är en framtidsfråga. Det mest trängande behovet är nu att få ett läroverk i Bromma, och jag beklagar, att den utfärd till trädgårdsstäderna i Stockholm i morgon, särskilt Bromma, som jag sett annonserad i korridorerna, inte ägt rum dessförinnan, ty då hade säkerligen ledamöterna i andra kammaren fått tillfälle att taga i okulär besiktning detta stora område och därmed bättre förstå de skäl, som motivera, att det redan nu får ett eget allmänt läroverk.

I huvudsak kan jag ansluta mig till vad herr Holmdahl anför. Jag vill vidare understryka, att den ändring i utskottets förslag, som herr Wigforss framställt, innebär ett medgivande i motionens riktning och i huvudsak tillmötesgår, vad jag åsyftat i min reservation. Därför kommer jag här i dag likasom i utskottet, fastän jag yrkar bifall till min reservation, att likväl subsidiärt stödja utskottets förslag med den av herr Wigforss föreslagna ändringen.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag konstaterar till en början, att fronten på utskottsmajoritetens sida redan befinner sig i upplösning. Man har där flyttat sina positioner ett stycke, och det är otvivelaktigt ett svaghets-tecken, vilket kammarens ledamöter torde lägga märke till. Jag kommer emellertid, trots den gjorda eftergiften, att yrka avslag både på utskottets utlåtande och på den ändring i detsamma, som är föreslagen av herr Wigforss.

När det är fråga om att uppiätta nya statliga läroverk i landsorten eller utvidga redan befintliga läroverk, är riksdagen som bekant mycket betänksam och försiktig, och detta med allt skäl. Jag anser, att detta bort vara förhållandet även i förevarande fall. Föreligger det verkligen något alldeles obetydligt behov av ett läroverk i Bromma? Enligt min mening ingalunda. Det är klart, att det är bra för invånarna i Bromma trädgårdsstäder att få en högre skola inom sin råjong, men något starkt och trängande behov tycks enligt min mening inte föreligga. Man har nämligen sedan 1927 Kungsholms läroverk att tillgå. Före 1927 var Kungsholms läroverk en realskola, det var ett lägre allmänt läroverk. Numera är det ett högre läroverk och kan således taga emot elever även på gymnasialstadiet. Vidare finns i Bromma en avdelning av Stockholms norra kommunala mellanskola, som inte är utnyttjad, efter vad det sägs, såsom den kan utnyttjas, och dessutom finns på Kungsholmen en avdelning av Stockholms norra kommunala mellanskola, om jag inte är fel underrättad. Man kan således inte säga, att ungdomen i Bromma inte kan komma in i högre skolor.

Skälet, varför man nu vill ha till stånd ett läroverk i Bromma, är uteslutande, att man inte vill ha lång skolväg för ungdomen. Det är alltså uteslutande ett bekvämlighetsskäl, som ligger till grund för framställningen. För Stockholm stads vidkommande torde också spela in ett önskemål att så mycket lättare kunna exploatera detta område, och det har antytts, att det är ett av de drivande motiven.

Men när man tar hänsyn till Brommabornas behov av större bekvämlighet i detta fall, glömmer man, att söder om Stockholm finns ett område, vars invånarantal är mycket större än Brommas invånarantal. Det finns förstäder

litet varstädes söder om Stockholm men inom stadens område, där man har minst lika lång väg till läroverk som från Bromma till Kungsholmen, vanligen längre, såvitt jag kan se. De anspråk på bekvämlighet, som invånarna i de södra förstäderna ha, har man inte kunnat eller velat taga hänsyn till.

Nu kan man säga, att detta är en Stockholms stads angelägenhet, och huru staden vill lägga sina läroverk, är en sak, som staten inte bör lägga sig i. Ja, men nog förefaller det mig, som om behovet av ett nytt läroverk i Stockholm inte skulle vara ett behov av första ordningen. Det tycks mig, som om det finnes andra angelägenheter, som Stockholms stad i första hand borde tillgodose, än att upprätta ett nytt läroverk, men man kan ju även gentemot detta resonemang invända, att det är Stockholms stad, som skall avgöra den saken, och ingen annan.

Det har emellertid påvisats, att om man drar in nya elementarskolan, vilket ju skulle vara en förutsättning för att Bromma skulle få sitt läroverk, kommer en hel del olägenheter att uppstå. Detta har man under utskottsbehandlingen inte velat taga tillbörlig hänsyn till, men man har sedan tydligen kommit på andra tankar och retirerar nu till en annan position, där man tar litet större hänsyn till kravet på att åtminstone en tid framåt få behålla nya elementarskolan. Jag skall sålunda inte ingå på något vidare resonemang om den sidan av saken, ty där har utskottsmajoriteten redan erkänt, att reservanterna hade rätt, utan i stället påvisa en annan sak, nämligen den framtida exploateringen av Ladugårdsgärde, som kan komma att inverka på förläggningen av Stockholms läroverk. Det förefaller mig, som om det vore ett statens intresse att se till, att man inte försvarar upprättandet av ett läroverk, som kan tillgodose behovet också i de östra stadsdelarna. Det kan tänkas, att den tid inte är så långt avlägsen, då ramen för elevantalet vid Östermalms läroverk sprängs och eleverna få lov att söka sig till andra Stockholmsläroverk. Har man då dragit in ett av de centrala läroverken, blir det ju så mycket större svårigheter för eleverna i de nya bebyggelseområdena att komma in i något nära liggande läroverk.

Det är även en annan sak, som jag skulle vilja påpeka, och det är, att det icke har klarlagts, huruvida Stockholms stad är beredd att redan i höst tillgodose det nya läroverkets anspråk på lokaler. Finns det några lokaler i Bromma åt detta nya läroverk? Det hela skall gå i en hastig vändning, allt skall vara klart till hösten, nya lokaler skola vara inrättade för det nya läroverket, och, som Kungl. Maj:t och utskottet också tänkt sig, skall man även vara beredd att till hösten börja indragningen av nya elementarläroverket. Jag tycker, att hela saken har forcerats i en takt, som inte är försvarlig. Det finns så många omständigheter, som man vid denna frågas behandling torde böra taga hänsyn till men som man inte i tillräcklig grad beaktat.

Enligt herr Wigforss' förslag skulle visserligen indragningen av nya elementarläroverket uppskjutas, men beslut om läroverkets indragning skulle i alla fall, såvitt jag har fattat hans yrkande rätt, redan i dag fattas. Jag undrar, om kammaren är beredd till denna hastiga behandling av ärendet, om kammaren känner med sig, att den är fullkomligt övertygad om att det är riktigt att strypa en gammal skola i Stockholm och inrätta en ny i stadens periferi på bekostnad av den förstnämnda, och om kammaren är fullkomligt på det klara med att inte om några år ett starkt behov av ett läroverk i Stockholms östra delar uppstår.

Med hänvisning till vad jag nu anfört anser jag mig kunna rekommendera kammaren en smula försiktighet i denna fråga och föreslå, att kammaren gör rent bord och låter Kungl. Maj:t och Stockholms stad ytterligare gnugga på denna fråga för att få fram ett mera överskådligt och klarare förslag till ett annat år.

*Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.*

(Forts.)

Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.

Jag yrkar bifall till den reservation, som vid utskottets utlåtande är avgiven av herr Lindblad m. fl.

Herr *Andersson* i Ovanmyra instämde häruti.

(Forts.)

Herr **Sandwall**: Herr talman! Den siste ärade talaren påpekade, att riksdagen brukar visa stor betänksamhet och försiktighet, då det gäller att upprätta nya läroverk. Jag förmodar, att han därvid tänkte på de statsfinansiella hänsynen, som man ju nu har all anledning att starkt trycka på. Vad staten beträffar, ber jag då att få framhålla, att de utgifter, som för statsverket skulle uppkomma genom ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition, d. v. s. utskottets utlåtande, icke skulle bli stora. Departementschefen framhåller ju själv på sidan 47 i propositionen följande: »Såsom jag antytt, skulle den av mig ifrågasatta organisationsförändringen i längden ställa sig för statsverket ekonomiskt fördelaktigare än den nuvarande organisationen. Under ett par övergångsår torde dock vissa ökade utgifter av mindre omfattning icke kunna undvikas.» Alltså, statsrådet konstaterar, att det förslag, han nu kommer med, icke medför ökade, utan i längden minskade utgifter för statsverket, detta bl. a. beroende därpå, att Stockholms stad skulle förbinda sig inte bara att anskaffa lokaler, inredning, möbelutrustning o. dyl., utan även att underhålla allt detta. Vi kunna sålunda, vad staten beträffar, helt lämna åsido den ekonomiska synpunkten.

Herr Jonsson gick vidare in på frågan om behovet och framhöll därvid såsom sin mening, att här icke förelåg något trängande och nödvändigt behov. Jag ber, innan jag går in på behovsfrågan i detta fall, att få göra några allmänna reflexioner. Det är många år sedan en skolfråga, såsom nu kan ske i dag, var möjlig att behandla utan skolpolitiska bihänsyn. Organisationen av det av Kungl. Maj:t föreslagna läroverket i Bromma har ju icke varit föremål för delade meningar vare sig i den allmänna diskussionen eller i föreliggande handlingar, d. v. s. närmast i reservationen och i utskottsmajoritetens utlåtande.

Man kan sålunda lägga frågan så, att man endast har att taga hänsyn till det föreliggande behovet. Jag ber kammarens ärade ledamöter förlåta mig om jag i detta sammanhang kommer med några siffror. Sådana äro i detta fall nödvändiga, då det gäller att påvisa behovet och inte bara komma med allmänna påståenden och uttryck. Anmälningarna till första klassen (det är den 5-åriga realskolans första klass, som jag här avser) ha nu inlämnats. Det är oro hos föräldrarna i tusentals hem i Stockholm och Stockholms omnejd, oro över hur de skola kunna få sina barn placerade i läroverken och sålunda kunna ge dem den utbildning, som de önska. Till den 5-åriga realskolans första klass ha i år anmälts omkring 1,100 inträdessökande. Motsvarande siffra var i fjol 936. Alltså har sedan i fjol en ökning ägt rum på icke mindre än 164. Denna siffra, 164, motsvarar omkring fem nya klassavdelningar, om tillströmningen skall mötas och behovet något så när fyllas. Man kan ju undra, vad anledningen är till denna ökning av de inträdessökandes antal. Orsakerna äro naturligtvis mångahanda, först och främst kanske den utomordentligt starka inflyttningen till Stockholms stad, en inflyttning icke minst av föräldrar, som flyttat till denna stad för att kunna bereda sina barn vidgade och ökade möjligheter till utbildning på olika områden. En orsak är kanske också svårigheten för ungdomen, att i vår tid få arbete och den därmed sammanhängande önskan att fylla ut den lediga tiden för barnen genom att ge dem bättre, d. v. s. längre och högre utbildning. De första efterkrigsårens starka nativitetökning börjar nu också vid läroverken göra sig gällande. Men sist och framför allt tror jag, att orsaken till den ökade mängden inträdessökande är den, att i och med barnkontrollen och den minskade nativiteten komma föräld-

rarna i en bättre ekonomisk situation och få därigenom vidgade möjligheter att ge sina barn dyrbarare, d. v. s. längre, utbildning. Ett mindre burget hem med t. ex. åtta barn hade inte råd att skicka något av dessa åtta barn till läroverket. Men om ett sådant hem inskränker barnantalet till två eller tre, får man kanske råd att skicka alla till läroverket. Detta är en iakttagelse, som under de senare åren gjorts överallt i Sveriges land vid läroverken.

Jag återgår till siffran för de inträdessökande: 1,100 pojkar. Jag antar, att av dessa 20 procent kuggas vid inträdesprövningen. Det brukar vara den vanliga beräkningsgrunden. Då återstår alltså omkring 900 godkända pojkar. Se vi nu på den organisation, som skapades för Stockholms stad — genom 1927 års skolbeslut — rymmer denna 19 klassavdelningar i den 5-åriga realskolans första klass, d. v. s. organisationen rymmer 665 pojkar. Men dessa avdelningar måste också ge rum åt kvarsittarna. En avdelning i realskolan rymmer lagenligt ett antal av 35. Men det brukar behövas 5 platser reserverade för kvarsittarna. Om vi sålunda ta hänsyn till antalet kvarsittare, rymmer den nuvarande, av 1927 års riksdag beslutade organisationen för Stockholms stad 570 pojkar. Detta skulle medföra att omkring 330 godkända pojkar skulle nekas plats vid Stockholms läroverk. Emellertid är 1927 års skolorganisation, vad Stockholms stad beträffar, redan, åtminstone för tillfället, sprängd. Verkligheten har sprängt den. Under det nu löpande läsåret har man icke 19 klassavdelningar, såsom planen förutsätter, utan 24. Man har alltså måst bilda 5 tillfälliga parallellavdelningar, med anlitande av de medel, som varje riksdag ställer till överstyrelsens förfogande på extraläraryrskostnaden. Om dessa 5 tillfälliga avdelningar kunna bibehållas, vilket är mycket ovisst, skulle alltså utrymme ges för 720 pojkar. Men detta innebär i alla fall, att här i Stockholm omkring 200 godkända pojkar måste avvisas, vilket motsvarar minst 6 klassavdelningar. Detta är en siffra, som talar och talar mycket starkt till oroliga föräldrar och till barn, som vilja in vid läroverken. Det är ingen stad i Sverige, som beträffande läroverksorganisationen har det så njuget och knappt som Stockholms stad. Det tror inte allmänheten. Men så är verkligen förhållandet.

Herr Jonsson påpekade bl. a., att år 1927 inrättades Kungsholms gymnasium, d. v. s. gymnasiet vid Kungsholms läroverk. Detta läroverk var förut blott realskola men ombildades då till fullständigt läroverk med 3-årigt gymnasium, öppet för både flickor och gossar. Och han ansåg, att detta läroverk nu skulle kunna taga emot barnen från Bromma. Jag ber då att få framhålla ett par saker. För det första är endast gymnasiet vid Kungsholms läroverk öppet för flickor; från realskolan äro de däremot utestängda. Jag ber vidare att få erinra om att nu i vår ha icke mindre än 201 inträdessökande — och det är således bara gossar — anmälts till första klass av realskolan vid Kungsholms läroverk. Denna realskola har tre avdelningar i första klassen. Den kan alltså taga emot 90 elever i första klassen. Men det är 201 inträdessökande. Och av dessa 201 äro icke mindre än 87 från det område det här gäller, d. v. s. från Bromma. Dessa från Bromma sökande pojkar skulle alltså enbart de, på tre platser när, fylla de tre avdelningar, som Kungsholms läroverk planenligt har i första klassen av realskolan. Så förhåller det sig med den saken.

Herr Jonsson nämnde också, att kommunala mellanskolan icke skulle vara fylld. Så torde dock vara förhållandet. Enligt vad jag har mig bekant, måste man vid kommunala mellanskolan i Stockholm i år upprätta en ny, en tionde, parallellavdelning. Till kommunala mellanskolan söka nämligen icke mindre än 594 elever. Men man kan icke få plats i tio avdelningar för mer än 300; alltså skulle därifrån utestängas bortåt 300 av de inträdessökande.

Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.
(Forts.)

Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.
(Forts.)

Det är alltså, såvitt jag kan finna, ådagalagt, att Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten ha starka skäl för inrättande av ett läroverk i Bromma, ur alla synpunkter och icke endast, mina herrar, ur den synpunkt, som herr Jonsson trodde föreligga, nämligen bekvämlighetssynpunkten för Brommabarnen.

Så kommer jag till den sista delen av detta ärende, nämligen indragningen av Nya elementarskolan. Jag förstår full väl, att herr statsrådet ansett sig nödgad föreslå detta av statsfinansiella skäl. Men jag måste högeligen beklaga, att så har skett. Ärendet har ju till ytterlighet forcerats. Om jag inte minns fel, remitterade Kungl. Maj:t så sent som den 10 mars till skolöverstyrelsen frågan om successiv indragning av nya elementarskolan i samband med upprättande av Brommaläroverket. Redan den 14 mars, d. v. s. fyra dagar senare, var överstyrelsen klar med sitt yttrande och sin plan för indragningen. Och två dagar därefter, den 16 mars, förelåg den kungl. propositionen. Överstyrelsen avstyrkte indragningen. Övriga myndigheter ha icke hunnit höras, inte ens lärarkollegiet vid nya elementarskolan, icke heller, såvitt jag vet, direktionen för Stockholms stads undervisningsverk. Överhuvud har ingen myndighet förordat denna indragning nu och i den form, som här föreslagits.

Herr Jonsson pekade på den nya bebyggelse, som nu äger rum på Ladugårdsgården, och förutspådde — och jag tror, att man därvidlag inte behöver spä utan kan vara tämligen säker, att så kommer att ske — att de östra stadsdelarna snart få så stor folkmängd, att Östermalms läroverk icke kan rymma det lärjungeantal, som då kommer att flöda dit. Redan nu är detta läroverk ohanterligt stort. Det har denna termin, om jag inte minns fel, 880 elever, ett alltför stort antal ur undervisningens synpunkt och även alltför stort ur synpunkten av de lokalutrymmen, som läroverket disponerar över. Jag finner det vara mycket olämpligt att nu indraga nya elementarskolan med det perspektivet att inom en icke alltför avlägsen framtid nödgas upprätta ett nytt läroverk i de östra stadsdelarna.

Det är detta som gör, att jag, herr talman, yrkar bifall till herr Järtes reservation. Men jag skall liksom herr Järte förklara, att jag subsidiärt, om läget vid voteringen blir sådant, nödgas rösta för utskottets förslag, med den ändring däri, som förslagits av herr Wigforss.

Herr Holmgren: Herr talman! I det anförande, som min granne på lundabänken, herr Lindskog, här nyss hade, utgick han från den förutsättningen, att Bromma absolut behöver ett läroverk. Detta var för honom ett axiom, en sanning, som inte tarvar bevis. Jag är inte alldeles säker på den saken. Däremot vill jag såsom ett axiom betrakta uppgiften, att Stockholm behöver ytterligare ett läroverk. Men därmed är inte sagt, att detta läroverk skall förläggas till Bromma. Det läroverk, som man planerar i Bromma, avser man att placera vid Tranebergbro, sålunda i periferien av Brommas område. De flesta av barnen få använda spårvagn för att komma dit. Sitta de då kvar fem minuter till i spårvagnen, så äro de framme vid Kungsholms läroverk.

Vidare framhöll herr Lindskog, att det icke är avsikten att nu försälja den tomt, på vilken nya elementarskolan är byggd, utan att staten naturligtvis skulle begagna ett gynnsamt tillfälle, när tomten stigit i värde. Då får jag säga, att det väl inte kan vara sådan brådska att köra ut skolan, barn och lärare, ur huset, som ändå skall stå kvar.

Hur jag ser denna fråga, kan jag inte komma till annat resultat, än att det riktigaste är att bifalla den reservation, som är avgiven av herr Lindblad m. fl. och få frågan på nytt grundligt utredd.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Stadener:** Herr talman! Här föreligga, såsom kammarens ledamöter strax hava märkt, två frågor inflätade i varandra. De ha icke samma vikt och betydelse. Den ena av dessa frågor är uppenbarligen själva huvudfrågan, och det är frågan om Brommas försörjande med läroverk. Den andra frågan däremot är — ehuru i och för sig viktig — i nu förevarande sammanhang av mera underordnad beskaffenhet och kan lösas på olika sätt, utan att huvudfrågan därigenom behöver till sin lösning äventyras.

Jag skall nu taga mig friheten att behandla dessa frågor i annan ordning än de föregående talarna gjort, d. v. s. jag skall först säga några korta ord om den mera underordnade frågan, frågan om nya elementarskolans existens.

Tillåt mig då, herr talman, att något litet försvara mig — vilket ju kan vara en naturlig önskan hos mig — mot vissa beskyllningar, som blivit gjorda. Det har hetat, att frågan om nya elementarskolan icke är utredd, att den icke underkastats någon närmare undersökning, att remisser till nya elementarskolans lärarekollegium och till Stockholms folkskoledirektion icke ägt rum.

Denna fråga är emellertid, såsom herr Lindskog framhöll, av rätt gammalt datum. Den har varit så länge och så ofta på tapeten, att ett mera omständligt förfarande vid utredningen knappast var behövt. Just det förhållandet, att skolöverstyrelsen kunde på några få dagar vara klar med sitt utlåtande över nya elementarskolan, visar ju, att skolöverstyrelsen för sin del var synnerligen väl insatt i denna fråga på förhand. Skolöverstyrelsen har helt enkelt haft denna sak till övervägande sedan lång tid tillbaka. Stockholms gymnasiekommitté har redan i sitt 1929 avgivna utlåtande — låt vara inte på något utförligare sätt — uttalat sig om nya elementarskolans fortsatta existens. Stockholms stads statistiska kontor har i utlåtande av den 10 september 1930 även vidrört denna sak. Den nyss nämnda gymnasiekommittén återkom till samma spörsmål i ett utlåtande i februari 1931.

Orsaken till att nya elementarskolans fortsatta verksamhet har varit föremål för undersökning upprepade gånger ligger helt enkelt i det förhållandet, att skolan med hänsyn till att elevfrekvensen alltmera avtagit, befinner sig, av skäl, som jag nu kanske icke har lov att gå närmare in på, i avveckling. Även om riksdagen eller Kungl. Maj:t ingenting åtgör i det nu föredragna ärendet, så förefaller det, som om nya elementarskolan ändå skulle avfolkas alltmer. Man hade 1926 eller 1927, alltså vid tiden för den nya läroverksreformens antagande i riksdagen, 465 elever i nya elementarskolan, men elevantalet har för närvarande, om jag icke är oriktigt underrättad, sjunkit till 333. Det har alltså inträtt en minskning av elevantalet med 132 under de nu förflutna sex åren. På samma sätt har det gått med läraretjänsterna i nya elementarskolan. För närvarande stå vakanta vid detta läroverk 4 lektors- och 5 adjunktstjänster. Dessutom komma att med pension avgå under den närmaste tiden, d. v. s. under den tid Kungl. Maj:t beräknat för avvecklingen av nya elementarskolan, rektorn, en lektor och en adjunkt. Det vill med andra ord säga, att vid detta läroverk 12 läraretjänster redan nu stå vakanta eller bliva vakanta under närmaste tiden. Hela antalet ordinarie tjänster vid läroverket är 26. Närpå hälften av tjänsterna sakna redan nu eller synas mycket snart komma att sakna ordinarie innehavare. Jag har tillåtit mig anföra detta bara för att visa, att spörsmålet om nya elementarskolans fortsatta verksamhet icke är något nytt spörsmål, plötsligen inkastat i debatten, utan ett gammalt problem, som varit föremål för övervägande vid olika tillfällen.

Mitt huvudsyfte är emellertid att i någon mån komplettera vad som sagts angående behovet av en utvidgning av läroverksorganisationen i Stockholm och därvid särskilt beträffande behovet av ett läroverk i Bromma. Man gör en

*Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.
(Forts.)*

Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.

(Forts.)

mycket egendomlig iakttagelse, om man underkastar frågan om elevfrekvensen i folkskolorna och läroverken i Stockholm en jämförande undersökning. Man finner då, att folkskolornas elevantal 1918 var 30,500 men 1929 endast 27,600, alltså har en minskning på bortåt 3,000 elever ägt rum under en tioårsperiod. Men samtidigt ha de elever, som undervisas på läroverksstadiet i Stockholm, ökat med mer än 2,000. Den mycket omtalade nativitetensminskningen sätter sålunda inga som helst spår i fråga om elevfrekvensen i läroverken i Stockholm.

Man kan också göra den iakttagelsen, att Bromma utgör den del av Stockholm, som för närvarande synes vara starkast i tillväxten och där den största bebyggelsen försiggår. 1921 räknade denna stadsdel cirka 10,000 invånare, 1930 var det 23,000 och 1932 var siffran 27,000. En ökning på normalt mer än 2,000 personer om året synes alltså försiggå därstädes. Till jämförelse kan ju meddelas, att en stad t. ex. som Eskilstuna, som är herr Jonssons hemort, räknar 32,000 eller 34,000 invånare. Sålunda är Bromma ganska jämförbart med Eskilstuna. Men det faller naturligtvis icke herr Jonsson i Eskilstuna in att påstå någonting annat, än att läroverket i Eskilstuna är i högsta grad motiverat. Uppsala har, för att göra en ytterligare jämförelse, 28,000 invånare eller något därutöver, Linköping 29,000, Västerås 30,000 o. s. v.

Stockholms stads gymnasiekommitté har i sitt utlåtande i denna fråga 1931 påpekat, att i Kristinebergsområdet, som är beläget mellan Bromma och Kungsholmen, försiggår för närvarande en utomordentligt stark bebyggelse, och sagda gymnasiekommitté beräknar, att inom kort en befolkningssiffra på 25,000 personer där skall vara tillfinnandes. Herrarna veta mycket väl, hur Norr Mälarstrand, som ligger intill Kungsholms läroverk, såg ut bara för några år sedan. På hösten 1931 blev detta område föremål för inflyttning i de stora nybyggda kvarteren därstädes av en befolkning på bortåt 20,000 personer. Jag vågar icke påstå, att siffran är riktig, men den har i varje fall varit synlig i pressen.

Härmed är jag inne på kritik av en av herr Jonsson i Eskilstuna uttalad mening. Enligt hans tanke skulle Kungsholms läroverk vara ägnat att upptaga elever från Bromma. En föregående talare har redan bemött denna föreställning. Såväl gymnasiekommittén som andra, vilka yttrat sig i fråga om Brommaläroverket, ha påpekat, dels att Kungsholmen själv för närvarande är en stadsdel i stark tillväxt, dels också att detta Kristinebergsområde har tillkommit som en ny faktor att räkna med, dels slutligen att Västerbron är under uppförande och kommer att lämna en lätt trafikabel sammanbindningsled mellan Södermalm och Kungsholmen, så att elever från Södermalm med förorter måste förväntas vid Kungsholms läroverk. Kungsholms läroverk torde utan tvivel få anses vara till fullo befolkat, för att icke säga överfyllt, med dessa elever från Kungsholmen, Kristinebergsområdet och eventuellt Södermalm.

Herr Jonsson menade vidare, vad realskolan beträffar, att behovet av undervisning på detta stadium borde kunna tillgodoses av kommunala mellanskolan i Bromma; och om jag hörde rätt, förmenade han, att möjligheterna därstädes av befolkningen ännu icke tillräckligt utnyttjats. Gentemot detta står en officiell uppgift, att redan 1930 nödgades man på grund av platsbrist vid kommunala mellanskolan därstädes avvisa nio anmälda barn. 1931 fortsatte man med att avvisa 18, och hur det kommer att ställa sig 1932, vet jag icke. Alltså synes befolkningen ha tagit kommunala mellanskolan därstädes i anspråk, så långt utrymmet medgivit, och dessutom önskat flera platser, än som kunnat anvisas.

Det förhåller sig som en talare sade: här finnas även andra bebyggda områden närmast kring Stockholm, där stora befolkningsgrupper äro samlade, utan att de fått ett särskilt läroverk dit förlagt; och han erinrade därvid med

allt skäl om Brännkyrka. Jag förmodar, att han menade Brännkyrka i dess gamla gestalt, d. v. s. Brännkyrka och Enskede tillsammans. Brännkyrka och Enskede ha tillsammans en befolkningssiffra av omkring 50,000 människor, således större än den i Bromma befintliga; men det egendomliga förhållandet inträffar, att ifrån denna stora befolkningsgrupp i Brännkyrka med Enskede finnes det endast 191 elever i de statliga läroverken i Stockholm emot 387 ifrån Bromma. Om befolkningen i Brännkyrka med Enskede skulle i samma proportion begagna sig av de statliga läroverken, som befolkningen i Bromma, så skulle siffran på elever från Brännkyrka med Enskede icke bli 191 eller i runt tal 200, utan den skulle bli 700. Förhållandet visar med all önskvärd tydlighet, att befolkningen i Brännkyrka med Enskede av skäl, som jag icke känner, uppenbarligen icke har samma användning för läroverk och läroverksundervisning som befolkningen i Bromma.

En annan fråga, som har framkastats, är frågan, om det verkligen finnes provisoriska lokaler till förfogande i Bromma för ett begynnande läroverk därstädes hösten 1932. På detta spörsmål är det naturligtvis icke min plikt att svara, utan därpå få ju Stockholms stadsfullmäktige svara. När Stockholms stadsfullmäktige ha till statsmakterna framställt sin begäran i början av innevarande år om upprättande av ett läroverk i Bromma, så ha de givetvis tagit denna mycket naturliga fråga under övervägande. De lokaler, som komma att erbjudas därute, kunna icke vara föremål för dagens debatt. Där emot bör det i denna debatt med allvar betonas att den direkta följden av nej till förslaget om utvidgning av läroverksorganisationen i Stockholm måste, mina herrar, bli den, att de enskilda läroverken fyllas, att de fyllas på ett alldeles oant sätt, och att vi sålunda här direkt befordra tillväxten inom eller tillkomsten av enskilda läroverk i Stockholm. Det förefaller mig knappast, att ett sådant handlande ligger på samma linje, i vilken riksdagens hittills förda tankegång har gått.

Till sist, herr talman, ber jag endast att få citera några siffror. Eleverna från Bromma — de framställas här på kartan med den starka röda linjen, som från trädgårdsstäderna i Bromma går in till staden — vilka i den inre staden besöka statliga läroverk, utgöra, som jag nyss nämnde, 387. De som besöka enskilda gymnasier och enskilda realskolor i den inre staden utgöra 106. De som besöka flickskolor i den inre staden äro 259, sålunda hela antalet barn tillsammans 752. Dagligen går alltså en trafik av 752 gossar och flickor ifrån Bromma in till den inre staden och fördelar sig där. Flertalet stannar naturligtvis vid Kungsholms läroverk, men ett stort antal beger sig till olika läroverk i den inre staden. Förutom de olägenheter av lätt insedd art, som detta innebär för målsmän och barn, får man göra sig den frågan: var skola dessa barn tillbringa sina fritimmar, frukostlovet och andra fristunder under dagens lopp? Detta är enligt min föreställning en mycket allvarlig fråga, som målsmännen i Bromma också gjort sig själva. Man kan icke påstå att detta står i överensstämmelse med de krav på såväl tillsyn om ungdomen som omsorg om dess uppfostran, vilka vi i allmänhet bekänna oss till. Vi kunna icke undgå plikten att söka ordna upp detta spörsmål. Det sker genom ett läroverk åt Bromma.

Jag har, herr talman, den övertygelsen, att lösningen av frågan skulle ske mest ekonomiskt, om den ginge i den riktning, som propositionen innebär, d. v. s. upprättande av ett läroverk i Bromma med samtidigt indragande av nya elementarskolan. Men jag har givetvis noga övervägt utskottets yttrande i saken. Utskottet har instämt i propositionens tankegång men uttalar likvisst såsom förutsättning för sitt instämmande följande: »utskottet förutsätter, att åtgärder komma att vidtagas för avhjälpande av de svårigheter, som med anledning av klassindragningar vid nya elementarskolan kunna tänkas upp-

*Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.
(Forts.)*

*Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.*

(Forts.)

stå för denna läroanstalts nuvarande lärjungar.» Därmed menar givetvis utskottet, att de lärjungar, som nu sluta realskolan i nya elementarskolan, få svårt att placera sig i gymnasieringarna i statens övriga läroverk, därest nu första gymnasieringen vid nya elementarskolan skulle nedläggas hösten 1932. Jag förstår detta. Jag vill dock inom parentes säga, att utav de elever, som gå i realskolan i nya elementarskolan, är det icke, efter vad som sagts mig, ett synnerligen stort antal, som till hösten 1932 tänkt sig upp i gymnasiet, under det att däremot från Bromma anmälts att 60 à 70 elever tänka sig upp i gymnasium. Att placera dessa sistnämnda är ett ännu mer svårlöst ärende än att placera de förstnämnda.

Men, herr talman, jag har lagt på hjärtat utskottets förutsättning för sitt instämmande i det kungl. förslaget. Vid övervägande av saken finner jag, att utskottets förutsättning icke kan uppfyllas på mer än ett sätt, och det är, att man upprättar en eller flera parallellavdelningar för första gymnasieringen. Då synes mig mest praktiskt, att man låter gymnasieringarna vid nya elementarskolan arbeta vidare under läsåret 1932—1933, och sedan får närmast följande riksdag se, hur landet då ligger till. Jag har också fattat, att detta är innebörden i den modifikation, som herr Wigforss föreslagit i utskottets hemställan.

Jag får sålunda förklara, att ehuru jag anser Kungl. Maj:ts förslag vara det mest ekonomiska i denna fråga, skall icke från min sida resas något motstånd mot den lösning, som herr Wigforss föreslagit.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Jag har för min del ingenting att invända emot den tanken, att i Bromma skall upprättas ett läroverk. Jag erkänner villigt behovet av ett sådant läroverk därute. Men då jag mycket väl förstår, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag om upprättande av detta Brommaläroverk kommer att i nuvarande ekonomiska situation medföra, att nya elementarskolan nedlägges, blir jag synnerligen betänksam. Jag kan i det avseendet i huvudsak instämma med vad herr Jonsson i Eskilstuna anförde. Men jag vill ytterligare framhålla, att denna skola, nya elementarskolan, har blivit en skola framför allt för Stockholms förorter, vilka genom skolans närhet intill centralstationen och övriga kommunikationscentra ha synnerligen lätt att skicka sin ungdom dit.

Jag vill i detta sammanhang säga några ord med anledning av herr statsrådets inpass, att föräldrarna i Bromma vore synnerligen bekymrade för sina barn under den tid de måste skicka dem till läroverken inne i staden, där de icke voro underkastade någon tillsyn under måltidsraster och dylikt. Ja, visst är detta ett problem. Men det är ett problem, som städse föräldrarna i förorterna ha att brottas med.

Det är emellertid icke endast de orter, som herr Jonsson i Eskilstuna omnämnde, som skicka sin ungdom till nya elementarskolan och måhända också till andra läroverk i stadens centrala delar. Det är även en hel del förorter, som ligga något längre ut och som tack vare de goda kommunikationerna till detta läroverk mycket väl kunna skicka sin ungdom dit. Jag vill nämna från de norra och nordvästra områdena sådana samhällen som Tureberg, Norrviken samt Solna, Spånga och Sundbyberg. Från de södra delarna kunna nämnas Huddinge och en del andra samhällen, som kunna skicka sin ungdom till nya elementarskolan, men som knappast skulle kunna ha någon glädje av ett nytt läroverk ute i Bromma.

Ja, det är dessa synpunkter, som jag velat framföra och på grund av vilka jag anser mig icke kunna biträda utskottets förslag. Jag förutsätter nämligen, att även med herr Wigforss' tillägg så kommer förslaget ändå att såsom konsekvens medföra nya elementarskolans nedläggande.

Jag ser mig därför nödsakad att, innan någon närmare utredning i det hänseendet förefinnes, hemställa om bifall till den reservation, som är avgiven av herr Lindblad m. fl.

*Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.*

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag vill säga från början, att jag kommer att ansluta mig till det av herr Wigforss framställda yrkandet.

Jag kan för min del inte, såsom herr Holmgren gjorde, bagatellisera frågan om den statens tomt, där nya elementarskolan nu ligger. En så centralt belägen tomt måste i framtiden komma att ha ett ganska stort värde, i vems hand den än är, och framför allt om den blir i statens ägo. Det är mycket möjligt, att det inte går att under närmaste åren med större fördel avyttra den. Men den ligger där den ligger, och den har ett så centralt läge, att man får leta efter sådana tomter i staden.

Jag vill vidare säga, att den som tror, att man skulle kunna spara någonting genom att gå på reservationen, säkerligen räknar fel. Här ligger det ju så till, att det yrkande, som framställts av herr Wigforss, i själva verket endast innebär ett bemyndigande, som i sin tur blir beroende av hur Stockholm stad beslutar. Då får jag verkligen säga, att detta är det minst onda i detta fall. Ty går man reservanternas väg, då har man enligt mitt sätt att se så säkert som i en ask såväl Brommaläroverket som ännu ett nytt läroverk.

Det är på grund av dessa synpunkter som jag ansluter mig till herr Wigforss' yrkande.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Herr Andersons i Råstock resonemang begriper jag inte alls. Han förutsätter, att man sparar mest, om man går på utskottets linje, men mindre, om man går på reservationens. Men i själva verket är det ju så, att om man går på reservationen, så blir det för staten inte ett öres ökad utgift för läroverksorganisationen i Stockholm. Det blir det däremot, om man går på utskottets förslag. Huruvida det i framtiden skall bli två läroverk, d. v. s. både nya elementarskolan och Brommaläroverket, det kommer an på riksdagen att avgöra framdeles.

Gentemot herr statsrådet vill jag säga, att jag begriper mycket väl, att han anser frågan om nya elementarskolans upprätthållande som en fullständig underordnad fråga. På det sättet har han nämligen behandlat ärendet. Men för invånarna i de centrala delarna av Stockholm, för invånarna i åtskilliga förorter och även för invånarna i de östra stadsdelarna är det sannerligen inte någon underordnad fråga.

Sedan vill jag gentemot herr statsrådet anföra en siffra, som korrigerar en av honom nämnd siffra. Han anförde, att från Brännkyrka och Enskede komma till läroverken i Stockholm allenast 191 elever, under det att motsvarande siffra för Bromma utgjorde 387. Enligt de siffror, vi fått i en tabell till statsutskottet, komma dock från Brännkyrka och Enskede 246 elever, d. v. s. åtskilligt fler än herr statsrådet anförde. Från Nacka, som också får anses tillhöra de förorter, som ligga i närheten av Brännkyrka, komma 37 och från Huddinge 73 elever. Det blir sammanlagt 356 elever från de södra förorterna. Det är siffror alltså, som betydligt korrigerar den siffra, som herr statsrådet anförde.

Till slut återkommer jag till lokalfrågan. Jag har frågat åtskilliga, som ha med Stockholms stads kommunala angelägenheter att göra, om de kunna säga, huruvida det finnes några lokaler i Bromma för det läroverk, som skall upprättas där i höst och om de känt till, huruvida frågan varit under behandling. Jag har icke kunnat få något riktigt svar härpå. Åtskilliga påstå, att det icke finnes några lokaler i Bromma, som stå till förfogande för det nya läroverket. Andra säga, att de icke alls känna till någonting härom. När

(Forts.)

Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.
(Forts.)

Stockholms stadsfullmäktige i februari eller mars månad detta år ingingo till Kungl. Maj:t med begäran om inrättande av ett läroverk i Bromma, föreställer jag mig, att de icke tänkt sig, att läroverket ovillkorligen skulle upprättas redan i höst. Efter vad jag hört från visst håll i Stockholms stadsfullmäktige, hade man närmast tänkt sig, att saken skulle kunna vara klar till hösten 1933.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Stadener:** Endast några upplysningar beträffande herr Jonssons i Eskilstuna sista uttalande.

När herr Jonsson säger att Stockholms stadsfullmäktige skulle känt sig överraskade över att Kungl. Maj:t upptagit deras framställning från februari månad till behandling redan innevarande år, vill jag endast påpeka, att det i Stockholms stadsfullmäktige förelåg en motion i ärendet redan den 19 maj 1930, vari begärdes en *skyndsam* utredning angående denna sak, och att med bifall till motionen en utredning sedan verkställdes av de meromnämnda undersökningsmyndigheterna, såsom gymnasiekommittén med flera. Följaktligen måste man väl fatta det såsom underförstått i Stockholms stadsfullmäktiges framställning, att man önskade ärendet behandlat, så snart det låte sig göra.

Vad beträffar nya elementarskolan och dess betydelse för barnen från vissa förorter till Stockholm, vill jag meddela, att från de norra förorterna finnas för närvarande i nya elementarskolan endast 24 elever. Från Bromma finnes där likaledes 24 elever. Eleverna från de norra förorterna söka sig, som naturligt är, till de högre läroverk, som äro på Norrmalm, samt till Vasa realskola. De två läroverken å Norrmalm ha 129 elever från de norra förorterna och Vasa realskola har 59 elever från samma förorter. Nya elementarskolan har i jämförelse härmed endast 24 från de norra förorterna. Talet om nya elementarläroverkets betydelse för de norra förorterna grundar sig icke på de verkliga förhållandena.

Det föreligger en noggrann uppgift från de olika läroverken i staden, även vad beträffar barnen från Brännkyrka och Enskede i våra statliga läroverk. De flesta av dessa barn gå, som naturligt är, i Södermalms högre allmänna läroverk, där det finnes 68 elever. Det läroverk, som därefter har största antalet barn från de södra förorterna, är Katarina realskola, som har 45 sådana elever. Jag skall icke trötta med mera statistik. Men jag vill säga, att sammanlagda antalet elever från Enskede och Brännkyrka i de statliga läroverken är för närvarande 191. Den högre siffra, som nämndes av en annan talare och som dock uppskattade antalet läroverks elever från Brännkyrka mot Enskede endast till ett 50-tal flera, beror säkert på svårigheten att om vissa gränssorter avgöra, huruvida de böra räknas till Brännkyrka—Enskede eller icke ur läroverkssynpunkt.

Med dessa mina ord, herr talman, har jag endast åsyftat att bringa en rättelse till stånd. Jag har fortfarande den uppfattningen, att ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition skulle vara fördelaktigt; och därest ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition icke skulle låta sig göra, hoppas jag, att kammaren måtte bifalla den modifikation av utskottets utlåtande, som framställt av herr Wigforss.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till samma hemställan med den ändring, som innefattades i det av herr Wigforss under överläggningen framställda yrkandet, 3:o) bifall till den av herr Lindblad m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 4:o) bifall till den reservation, som avgivits av herr Järte; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den under 2:o) angivna propositionen. Herr

Holmgren begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka den under 3:o) angivna nu antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

*Ang.
viss ändring
av läroverks-
organisationen
i Stockholm.
(Forts.)*

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställa i utskottets förevarande utlåtande nr 100 med den ändring, som innefattas i det av herr Wigforss under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Lindblad m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställa med den ändring, som innefattades i det av herr Wigforss under överläggningen framställda yrkandet.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneförmåner för kvinnlig gymnastiklärare vid högre allmänt läroverk; och blev utskottets däri gjorda hemställa av kammaren bifallen.

§ 8.

Å föredragningslistan var härefter uppfört statsutskottets utlåtande, nr 102, i anledning av väckt motion om ändrad ordning för de privata och vissa kommunala läroanstalters understödjande med statsmedel.

I anledning av en i första kammaren av herr *K. Wilhelm Björck* väckt, till statsutskottet hänvisad motion, nr 233, hemställde utskottet, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta en allsidig utredning rörande frågan om de privata och vissa kommunala läroanstalters understödjande med statsmedel i syfte att åvägabringa en enkel, rättvis och ur kontrollsynpunkt mera tillfredsställande ordning än den nu härutinnan gällande.

*Ang.
ändrad ord-
ning för de
privata och
vissa kom-
munala läro-
anstalters un-
derstödjande
med
statsmedel.*

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Bergqvist, Johan Bernhard Johansson, Carl Gustaf V. Hammar-skjöld, Carl A. Carlsson, Thelin*, andre vice talmannen *Bengtsson, Holmgren* och *Lindskog*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

av herr *Pauli* utan angivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställa yttrade:

Herr Lindskog: Herr talman! Den fråga, som det här gäller, berör vissa mindre egentliga förhållanden, som ha rätt vid privatskolor och privatläroverk, och herr Björck i första kammaren har väckt en motion om att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t om att få en allsidig utredning rörande dessa frågor.

Det har inom utskottet icke funnits någon meningsskiljaktighet därom, att

Ang.
ändrad ord-
ning för de
privata och
vissa kom-
munala läro-
anstalters un-
derstödjande
med
statsmedel.
(Forts.)

denna fråga är i behov av utredning, men meningsskiljaktigheten har rört sig därom, att vi reservanter ansett, att då skolöverstyrelsen framhållit, att den redan haft sin uppmärksamhet riktad på denna fråga, och då den vidare förklarar sig vara villig att med de krafter, som den har till sitt förfogande, utreda frågan, det vore onödigt att ådraga staten de kostnader, som skulle kunna föränledas därav, att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t och begär en utredning, vare sig denna kommer att ske inom skolöverstyrelsen eller på annat sätt, d. v. s. genom en kommitté.

Vi ha ansett, att det under nuvarande ekonomiska förhållanden vore av största vikt, att riksdagen ålade sig en viss återhållsamhet, även då det gäller att skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning av detta slag. Det är sålunda icke mot förslaget om utredning i och för sig, som vi ha något att invända, men vi ha ansett, att skolöverstyrelsen möjligen skulle kunna utföra denna utredning, som är av teknisk art, och att man därför inte behöfde besvara Kungl. Maj:t utan tvärtom kunde bestämt avvisa tanken på en kommittéutredning.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Med herr Lindskog förenade sig herrar *Holmgren* och *Lithander*.

Herr Andersson i Höör: Herr talman! När herr Lindskog talar om att det skulle bli en extra kostnad för riksdagen, om vi begärde en utredning, så kan jag inte förstå vad han menar med det. Utskottet säger ju i sin motivering, att utskottet också anser, att skolöverstyrelsen kan göra denna utredning, det står nämligen i motiveringen, att utredningen bör verkställas »av skolöverstyrelsen eller på annat sätt». Men varför vi vilja, att denna utredning skall begäras hos Kungl. Maj:t, det är, att vi verkligen vilja ha en utredning till stånd. Om skolöverstyrelsen gör denna utredning på eget bevåg och kommer in med utredningen till Kungl. Maj:t, vad ha vi då för garantier för att Kungl. Maj:t tager någon hänsyn till vad skolöverstyrelsen har sagt? Kungl. Maj:t kan säga: Riksdagen har aldrig begärt någon sådan utredning. Vad är det här för ett papper? Det kasta vi i papperskorgen. Men om riksdagen begär en utredning hos Kungl. Maj:t och vi säga, att denna utredning möjligen kan verkställas av skolöverstyrelsen, ja, då har riksdagen begärt en utredning, och vi ha under sådana förhållanden förhoppning om att utredningen också blir utförd.

Det är på dessa grunder jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindskog: Herr talman! Jag tror, att de bekymmer, som den föregående ärade talaren hade med avseende på frågan om Kungl. Maj:ts beredvillighet att tillmötesgå en önskan från riksdagen, icke äro befogade. Jag tror, att Kungl. Maj:t följer med ärendena här i riksdagen så pass, att om här uttalas i ett utskottsutlåtande, även om detta uttalande icke sedan expedieras vidare till Kungl. Maj:t, att utskottet icke vill bestrida, att nu gällande bestämmelser äro i behov av en revidering, så kommer säkerligen Kungl. Maj:t, när skolöverstyrelsen inkommit till Kungl. Maj:t med en framställning i ärendet, att taga denna framställning ad notam. Skillnaden mellan reservationen och utskottet ligger däri, att utskottet talar om »skolöverstyrelsen eller på annat sätt», under det att reservanterna däremot anse, att skolöverstyrelsen är en alldeles tillräcklig källa för denna utredning. Detta är skillnaden. Vi reservanter ha alltså velat bespara statsverket den utgift, som den möjligheten skulle innebära, att en kommitté tillsattes för utredningen.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Ja, det är så, att herr Lindskog har alldeles rätt, när han säger, att skillnaden mellan reservanternas och utskot-

tets ståndpunkter icke är så stor. Skillnaden var t. o. m. så liten i utskottet, att det var icke någon votering om de olika förslagen, utan ordföranden tog upp ett förslag, som framställdes av herr Lindblad och som återfinnes i utlåtandet på sid. 6 i slutet av motiveringen. Jag får säga, att det var med stor förvåning, som jag upptäckte, att det fanns reservanter i detta ärende, eftersom det var så lugnt och tyst i utskottet, när denna avfattning av motiveringen beslöts av utskottsmajoriteten.

Jag vill vidare säga, att skillnaden mellan å ena sidan att skriva till Konungen och därvid tala om, att skolöverstyrelsen kan göra denna utredning och å andra sidan att nöja sig med ett uttalande, som reservanterna gjort, den består endast däri, att utskottsmajoriteten verkligen *vill* skicka iväg en skrivelse till Kungl. Maj:t medan reservanterna tycka, att det gör detsamma hur det blir med den saken.

Eftersom jag hör till dem, som anse, att om man vill skriva till Kungl. Maj:t, så skall man skriva adressen också, så att man är säker på att brevet verkligen kommer fram, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Bergqvist m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Lindskog, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 102, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Bergqvist m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1932/1933 för viss personal inom den civila statsförvaltningen biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Härpå upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställningar om vissa anslag till vägväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nedan-nämnda punkter av sjätte huvudtiteln föreslagit riksdagen

*Ang.
ändrad ord-
ning för de
privata och
vissa kom-
munala läro-
anstalters un-
derstödjande
med
statsmedel.*

(Forts.)

*Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.*

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)

i punkten 11 att till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra reservationsanslag av 5,250,000 kronor att direkt utgå av automobilskattemedel;

i punkten 17 att till förbättring och underhåll av för automobiltrafiken viktiga gator och vägar i städerna för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra förslagsanslag av 11,697,400 kronor, att direkt utgå av automobilskattemedel;

i punkten 18 att dels till förbättring och underhåll av för automobiltrafiken viktiga vägar å landsbygden för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra förslagsanslag av 46,789,600 kronor, att direkt utgå av automobilskattemedel, dels och medgiva, att av landsbygdens andel för budgetåret 1932/1933 av automobilskattemedlen finge disponeras ett sammanlagt belopp av högst 1,800,000 kronor för tilldelning av ett tillfälligt extra tilläggsbidrag åt mera betungade väghållningsdistrikt för 1932 års kostnader för vägunderhåll och vinterväghållning, att utgå vid sidan av det enligt 3 § 1 mom. förordningen om fördelning av automobilskattemedel utgående bidraget av 45 procent och i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet angivna grunder; samt

i punkten 19 att — med uteslutande ur riksstaten av dels det ordinarie förslagsanslaget till bidrag till vägunderhållet på landet m. m. och dels det ordinarie förslagsanslaget till ytterligare bidrag till vägunderhållet på landet m. m., att direkt utgå av automobilskattemedel — i riksstaten för budgetåret 1932/1933 upptaga ett ordinarie förslagsanslag till bidrag till vägunderhållet på landet m. m., att direkt utgå av automobilskattemedel, med 15,600,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts omförmälda förslag hade utskottet till behandling förehaft vissa motioner, nämligen

följande, väckta i anledning av Kungl. Maj:ts förslag under punkten 11: dels två likalydande motioner, nr 110 inom första kammaren av herr *Möller m. fl.* och nr 196 inom andra kammaren av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen för budgetåret 1932/1933 måtte, såvitt nu vore fråga, anvisa till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar utöver av Kungl. Maj:t föreslagna 5,250,000 kronor ett extra reservationsanslag av 5,000,000 kronor;

dels två likalydande motioner, nr 224 inom första kammaren av herr *K. Oscar Ericson m. fl.* och nr 332 inom andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.*, i vilka yrkats, att riksdagen måtte besluta, att anslaget till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar skulle utgå med 5,250,000 kronor, varav hälften eller 2,625,000 kronor av automobilskattemedel, samt att riksdagen för samma ändamål måtte bevilja ett anslag av 2,625,000 kronor för nästa budgetår;

dels ock motionen nr 284 inom andra kammaren av herr *Lindmark*, som föreslagit, att till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar för budgetåret 1932/1933 måtte anvisas ett extra reservationsanslag av 5,250,000 kronor, att utgå av vanliga statsinkomster;

samt följande, väckta i anledning av Kungl. Maj:ts under punkterna 17—19 framställda förslag:

dels två likalydande motioner, nr 223 inom första kammaren av herr *K. Oscar Ericson m. fl.* och nr 331 inom andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.*, i vilka yrkats, att statens bidrag till vägunderhållet m. m. måtte utgå med 5 procent å verklig respektive uppskattad kostnad för år 1931 och att bidraget av automobilskattemedel till vägunderhåll måtte höjas från nuvarande 45 procent till 55 procent, samt att riksdagen för ändamålet måtte bevilja av statsmedel ett anslag för nästa budgetår av 2,600,000 kronor;

dels två likalydande motioner, nr 225 inom första kammaren av herr *K. Oscar Ericson m. fl.* och nr 333 inom andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att 1 § av förordningen om fördelning av automobilskattemedel skulle erhålla följande lydelse:

*Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)*

§ 1.

De under — — — — — statens automobilskattemedelsfond.

Från nämnda — — — — — fiskerinäringens befrämjande.

Till understödjande — — — — — högst 120,000 kronor.

Av återstående skattemedel skola femton procent tillfalla rikets städer för att användas till dessas gatu- och väghållning samt åttiofem procent landsbygden för att användas företrädesvis till förbättring och underhåll av för den allmänna samfärdseln särskilt betydelsefulla vägar och broar;

dels ock motionen nr 226 inom första kammaren av herr *Johan Larsson* i Örbyhus, vilken föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville utreda och för riksdagen framlägga förslag till ändrade grunder för bilskattemedlens fördelning mellan de olika länsfönderna.

Vidare hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 26 februari 1932 dagtecknad proposition, nr 176, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande handläggning, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ förordningen den 16 maj 1930 (nr 161) om fördelning av automobilskattemedel av följande lydelse:

Förslag till

Förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ förordningen den 16 maj 1930 (nr 161) om fördelning av automobilskattemedel.

Härigenom förordnas, att 1 och 2 §§ förordningen den 16 maj 1930 om fördelning av automobilskattemedel, skola, 1 § i nedan angiven del, hava följande ändrade lydelse:

1 §.

De under — — — — — statens automobilskattemedelsfond.

Från nämnda fond skola i första hand bestridas *dels* de enligt gällande lagar angående väghållningsbesvärets utgörande på landet samt om ödebygdsvägar utgående statsbidragen till vägunderhåll och vinterväghållning, *dels* vad av automobilskattemedel skall utgå till bestridande av kostnaderna för vägorganisationen i länen, *dels* vad i enlighet med å riksstaten anvisade anslag skall av automobilskattemedel utgå som bidrag till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar, *dels* ock vad som jämlikt i sådant avseende meddelade bestämmelser skall av dylika medel ställas till lantbruksstyrelsens förfogande att användas till fiskerinäringens befrämjande.

Till understödjande — — — 120,000 kronor.

Av återstående — — — och broar.

2 §.

Av städerna tillkommande andel av skattemedlen skola sextiofem procent fördelas mellan de särskilda städerna i förhållande till de belopp, som från dem influtit i automobilskatt.

Angående fördelningen av återstående trettiofem procent förordnar Konungen.

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1932; dock att allenast vad i 2 § stadgas skall äga tillämpning vid fördelningen av de under budgetåret 1931/1932 influtna automobilskattemedlen.

I samband med Kungl. Maj:ts proposition nr 176 hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena, nr 336, inom första kammaren av herr *Lindblad m. fl.* och den andra, nr 489, inom andra kammaren av herr *Andersson* i Malmö *m. fl.* i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att, därest riksdagen bifölle Kungl. Maj:ts proposition nr 176, § 2 i nämnda förordning måtte erhålla följande lydelse:

§ 2.

Av städerna tillkommande andel av skattemedlen skola åttio procent fördelas mellan de särskilda städerna i förhållande till de belopp, som från dem influtit i automobilskatt.

Angående fördelningen av återstående tjugu procent förordnar Konungen.

dels en av herr *Akerberg m. fl.* inom första kammaren väckt motion, nr 341, i vilken hemställts, att riksdagen måtte, oberoende av vad som kunde bli bestämt angående fördelningsgrunderna för städernas andel av automobilskattemedel för år 1932/33, besluta, att förutvarande fördelningsgrunder skulle tillämpas beträffande de under 1931/32 inflytande automobilskattemedlen;

dels en av *samme motionär m. fl.* inom första kammaren väckt motion, nr 342, i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av förslaget i propositionen nr 176, att från de anslag, som i första hand skola bestridas från automobilskattemedelsfonden, undantoges anslaget till byggandet av landsvägar och vanliga bygdevägar;

dels ock en av herrar *Weijne* och *Olson* i Göteborg inom andra kammaren väckt motion, nr 490, i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av förslaget i propositionen nr 176, att från de anslag, som i första hand skulle bestridas från automobilskattemedelsfonden, undantoges anslaget till byggandet av landsvägar och vanliga bygdevägar.

Därjämte hade utskottet i sammanhang härmed förehåft vissa uttalanden av departementschefen i det vid propositionen, nr 211, angående fortsatta åtgärder till lindrande av arbetslösheten inom stenindustrien m. m., fogade utdraget av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 11 mars 1932, vilka uttalanden avsåge beviljande ur inestående automobilskattemedel av förskott åt vägdistrikt och kommuner för igångsättande av vägföretag, till vilka statsbidrag eller bidrag av automobilskattemedel beräknades framdeles skola utgå.

Slutligen hade utskottet i samband härmed behandlat två likalydande motioner, väckta den ena, nr 111, inom första kammaren av herr *Möller m. fl.* och den andra, nr 197, inom andra kammaren av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*, i vilka föreslagits, att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1932/1933 ställa ett belopp av 5 miljoner kronor till Kungl. Maj:ts förfogande att som lån mot rimliga ränte- och amorteringsvillkor, som bestämdes av Kungl. Maj:t, utlämnas till särskilt ekonomiskt betungade vägdistrikt, för igångsättande av vägarbeten med därmed följande ökade arbetstillfällen.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 176 och motionerna I: 336 och II: 489 ävensom motionen I: 341 samt med avslag å motionerna I: 342 samt

II: 490 och med avslag desslikes å motionerna I: 225 och II: 333 antaga följande

*Förslag
till*

Förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 16 maj 1930 (nr 161) om fördelning av automobilskattemedel.

Härigenom förordnas, att 1 § förordningen den 16 maj 1930 om fördelning av automobilskattemedel skall i nedan angiven del hava följande ändrade lydelse:

1 §.

De under — — — statens automobilskattemedelsfond.

Från nämnda fond skola i första hand bestridas *dels* de enligt gällande lagar angående väghållningsbesvärets utgörande på landet samt om ödebygdevägar utgående statsbidragen till vägunderhåll och vinterväghållning, *dels* vad av automobilskattemedel skall utgå till bestridande av kostnaderna för vägorganisationen i länen, *dels* vad i enlighet med å riksstaten anvisade anslag skall av automobilskattemedel utgå som bidrag till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar, *dels ock* vad som jämlikt i sådant avseende meddelade bestämmelser skall av dylika medel ställas till lantbruksstyrelsens förfogande att användas till fiskerinäringens befrämjande.

Till understödjande — — — 120,000 kronor.

Av återstående — — — och broar.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1932.;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet väckta förslag samt med avslag å motionerna I: 110 och II: 196, I: 224 och II: 332 samt II: 284, motionerna I: 110 och II: 196 i vad de avsåge förevarande anslag, till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra reservationsanslag av 5,250,000 kronor, att direkt utgå av automobilskattemedel;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framställda förslag till förbättring och underhåll av för automobiltrafiken viktiga gator och vägar i städerna för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra förslagsanslag av 11,697,400 kronor, att direkt utgå av automobilskattemedel;

d) med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framställda förslag, till förbättring och underhåll av för automobiltrafiken viktiga vägar å landsbygden för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra förslagsanslag av 46,789,600 kronor, att direkt utgå av automobilskattemedel;

e) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 223 och II: 331, i vad motionerna avsåge höjning till 55 procent av underhållsbidraget från automobilskattemedlen, medgiva, att av landsbygdens andel för budgetåret 1932/1933 av automobilskattemedlen finge disponeras ett sammanlagt belopp av högst 1,800,000 kronor för tilldelning av ett tillfälligt extra tilläggsbidrag åt mera betungade väghållningsdistrikt för 1932 års kostnader för vägunderhåll och vinterväghållning, att utgå vid sidan av det enligt 3 § 1 mom. förordningen om fördelning av automobilskattemedel utgående bidraget av 45 procent och i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet för kommunikationsärenden den 4 januari 1932 angivna grunderna;

f) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 223 och II: 331, i vad desamma avsåge ordinarie vägunderhållsbidragets täckning av andra statsinkomster än automobilskattemedel, i riksstaten för budgetåret

*Ang.
vissa anslag
till vägväsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)

1932/1933 — med uteslutande ur riksstaten av dels det ordinarie förslagsanslaget till bidrag till vägunderhållet på landet m. m. och dels det ordinarie förslagsanslaget till ytterligare bidrag till vägunderhållet på landet m. m., att direkt utgå av automobilskattemedel — upptaga ett ordinarie förslagsanslag till bidrag till vägunderhållet på landet m. m., att direkt utgå av automobilskattemedel, med 15,600,000 kronor; och

g) avslå motionen I: 226; samt

II. att motionerna I: 111 och II: 197 måtte anses besvarade med vad utskottet anfört rörande förskott till vägdistrikt.

Reservationer hade likväl avgivits

vid punkten I, a)

av herrar *Alexander Nilsson* och *Strindlund*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 225 och II: 333; samt

av herrar *Wallés* och *Törnkvist* i Karlskrona, som dels föreslagit viss ändring i utskottets motivering, dels ock förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts författningsförslag oförändrat.

vid punkten I. b)

av herrar *Alexander Nilsson* och *Strindlund*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 224 och II: 332; samt

av herrar *Lindblad*, *Asplund*, *Wallés*, *Pauli*, *K. A. Wilhelm Björck*, *Anderson* i Råstock, *Törnkvist* i Karlskrona, *Nilsson* i Örebro, *Norsell* och *Andersson* i Prästbol, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

b) anvisa

1) med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å motionerna I: 224 och II: 284 samt motionen I: 382 till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar för budgetåret 1932/1933 ett extra reservationsanslag av 5,250,000 kronor, att direkt utgå av automobilskattemedel; och

2) med bifall till motionerna I: 110 och II: 196, i vad motionerna avsåge förevarande anslag, som ytterligare anslag för byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar ett extra reservationsanslag av 5,000,000 kronor;

vid punkten I. e) av herrar *Alexander Nilsson* och *Strindlund*, vilka ansett att utskottet bort hemställa om bifall till motionerna I: 223 och II: 331, i vad desamma avsåge höjning till 55 % av underhållsbidraget från automobilskattemedlen; samt

vid punkten I. f) av herrar *Alexander Nilsson* och *Strindlund*, vilka ansett att utskottet bort hemställa om bifall till motionerna I: 223 och II: 331, i vad motionerna avsåge ordinarie vägunderhållsbidragets täckning av andra statsinkomster än automobilskattemedel.

Herr talmannen meddelade, att förevarande utlåtande komme att föredragas punktvis, punkten a) momentvis, samt föreslog, att kammaren måtte medgiva, att överläggningen vid punkten I mom. a) finge röra utlåtandet i dess helhet.

Detta förslag blev av kammaren bifallet.

Punkten I.

Sedan mom. a) föredragits, anförde:

Herr *Olsson* i Kullenbergstorp: Herr talman! Då vi nu gå att behandla själva fördelningen av bilskattemedlen för det kommande budgetåret, är det

kanske icke ur vägen att se litet tillbaka på denna frågas behandling under de gångna åren.

Man började med att av bilskattemedel anslå 20 procent till vägunderhållet i de väghållningsdistrikt, vilkas vägstyrelse övertagit hela väghållningsbesväret och där det följaktligen icke längre bedrevs något naturaunderhåll. Man kan karaktärisera dessa 20 procent som ett slags mutor, som man lämnade dessa distrikt för att de skulle övergiva systemet med naturaunderhåll och komma in på det där nya systemet, som man ansåg vara mera tidsenligt. Det är solklart, att det systemet skulle användas, när man i fortsättningen slog in på den principen, att de allmänna vägarna uteslutande skulle skötas och underhållas med hänsyn till automobilerna. Det inser jag alltför väl. Men man var mycket angelägen i första hand att framhålla, att det icke förhöll sig på det sättet. Nå, sedan man kommit in på den där 20-procentlinjen, höll man utomordentligt starkt på densamma. Man släppte icke efter på någonting. 20 procent skulle det vara, och vad därutöver var skulle bestridas dels med statens bidrag till vägunderhållet och dels med de vägunderhållningsskyldigas egna bidrag. Det har nästan varit en stående kamp år efter år beträffande denna konservativt byråkratiska linje och den linje, som mera företräder den åsikten att när vägar skola underhållas med uteslutande hänsyn tagen till bilarna, skall givetvis biltrafiken också på ett helt annat sätt bidraga till kostnaderna av densamma. Vid ett tillfälle var det ju så, att kamrarna stannade i olika beslut i en dylik fråga, och då gjorde man det till och med till något så viktigt, att man ifrågasatte grundlagsenligheten av att i detta fall företaga gemensam votering.

Man kan alltså konstatera, att det på alla sätt har från åtskilliga håll hållits tillbaka att bilskatten skulle användas till vägarnas underhåll. Det fick bli en sak, som ytterst skulle vila på de väghållningsskyldiga. Man hade lagt bördan på de vägunderhållningsskyldiga och de kunde icke slippa undan.

Ja, det är i detta ljus, man ser det förslag, som nu föreligger från regeringen, och kanske det då icke är ur vägen att även erinra om åtskilligt, som förekommit på sista tiden, om icke allra sista tiden i föreliggande frågor. Vid 1930 års riksdag hade dåvarande statsrådet framlagt förslag om att man skulle höja bilskattebidraget till vägunderhållet med 5 procent. När regeringen självmant utan kamp här i riksdagen hade gjort ett sådant tillmötesgående mot oss väghållningsskyldiga, lät jag därvid bero, men det väcktes motioner, som gingo ut på att den där höjningen icke räckte till. Vi hade ju året förut haft en mycket ingående kamp om vägskatten och om bilskattemedlen i sammanhang med vägskatten, och jag minnes särskilt huru vår dåvarande gamle förste vice talman höll en sådan vidräkning med dåvarande kommunikationsministern i den frågan, att jag aldrig under min riksdagsmannatid, varken förr eller senare, hört något liknande. Nåja, det var ju möjligt att den dåvarande kommunikationsministern som en viss förmildrande omständighet kunde anföra, att han var högre tjänsteman och stadsbo och såg saken ur den synvinkel man då har, men så är icke precis förhållandet nu. Jag återkommer till det, som hände 1930. Den nuvarande kommunikationsministern gick då själv in för att vi skulle höja det dåvarande så kallade bidraget från bilskattemedlen till vägarna från vad man kallade 45-procentbidraget — 30 procent räknades inkomma från staten, det blir således summa 75 procent, som året förut — till 50 procent, i en summa alltså till 80 procent. Det var då, och kanske det också går an att erinra om att jag fick liksom litet gliringar för att jag icke befann mig på samma linje. Jag tror, att statsministern också förvånade sig över, att jag icke kunde vara med om de 50 procenten. Det är icke underligt, herr statsråd, att jag tycker, att det nu är mera underligt, att herrarna icke själva stå på den linje, som ni stodo på 1930, utan gjort en avsevärd reträtt från den-

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)

samma. Jag förstår mycket väl, att man kommer och åberopar statens finansiella ställning och dylikt. Men har den finansiella ställningen blivit så synnerligen mycket mera lysande för de väghållningsskyldiga, d. v. s. för den del, som utgör jordbrukare? Regeringen har ju framlagt åtskilliga förslag, och dem är jag regeringen mycket tacksam för, ty jag erkänner, att det är kritiskt ställt för ett stort antal av jordbrukarna. Nu har man så avsevärt höjt bilskattemedlen, att det ser ut, som om staten utan vidare betraktade dem som god pris och som skatteobjekt. Man kan ju rent av säga, att så blir fallet, när staten går från de gamla bidragen beträffande både allmänna vägars anläggning och allmänna vägars underhåll.

Det förvånar mig verkligen på det högsta, att ett dylikt förslag kunnat framkomma från den nuvarande kommunikationsministern. Det säger jag öppet och ärligt ifrån med hägkomst av de strider, vi två haft tillsammans, när det gällt att få litet rätsida på vägunderhållsbidraget från bilskattemedlen. Ja, då kan man ju resonera på följande sätt. När staten befinner sig i ett kritiskt läge, då får den gripa till vad som helst blott för att plocka pengar till sig. Det vore riktigt, om de, d. v. s. de väghållningsskyldiga, från vilka man skall plocka pengarna, befinna sig i ett bättre läge. Nu har regeringen genom att framlägga vissa propositioner medgivit, att jordbruket befinner sig i ett synnerligen dåligt läge, och därför förstår jag icke, varför man icke nu skulle göra litet grand allvar av det gamla vackra talet om att bilarna skola själva bära de kostnader, som de åstadkomma för vägunderhållet genom sitt intrång på vägarne, och att de icke skola bäras av de väghållningsskyldiga. Jag vet icke vilken gång i ordningen, jag upprepar, att av alla skatter, som tynga jordbruket, ingen är så orimlig som den nuvarande vägskatten. Man säger, att det är en rätt billig vägskatt, när man har 18 öre per vägfyrek. Vad gör det i verkligheten översatt på vanligt skattespråk. Jo, det gör 3 kronor per inkomsthundra, och då skall man ändå ha 6 procent i inkomst på sin jordbruksfastighet. Har man 2 å 3 procent i inkomst, går vägskatten ändå till 6 å 9 kronor per inkomsthundra. Man törs icke säga, att det är en orättfärdig skattebörd. Ordet orättfärdig kan man icke begagna gentemot staten och statsmakterna. Staten är ju rättfärdig, åtminstone själv rättfärdig i betydlig mån. Men att denna skatt är orimlig, det vågar jag påstå, och det lär väl icke kunna bliva emotsagt.

Så har man påpekat, att de nu sittande vägsakkunniga skola klara dessa frågor bättre. Ja, men hur kan det då komma sig, att regeringen så att säga genskjutit de sakkunniga och icke väntat, tills de kommit med sitt förslag, så att man fått se, hur de tänkt sig fördelningen av kostnaderna för vägunderhållet o. s. v.? Det har regeringen icke brytt sig det minsta om. När det sedan gäller frågan, om man skall fördela vägskatten på de väghållningsskyldiga efter andra grunder än nu är fallet, så tycker jag, att man borde ha erfarenhet av, hur ytterst svårt det är att genomdriva ett förslag i den riktningen, åtminstone i denna kammare. Det har verkligen lyckats en gång i någon mån, men det var väl en tillfällig händelse, som åstadkom detta, eljest bruka sådana förslag inte vara att taga på hyllan. Det är föga sannolikt, att det skall gå att genomdriva ett dylikt förslag, utan vägskatten blir nog bestående på samma grund som hittilldags, vilket förslag vägsakkunniga än komma med. Jag tycker alltså, att man här har helt och hållet ignorerat de sakkunniga, som man själv har tillsatt, och utan vidare själv löst frågan på de flesta avgörande punkterna och på ett sätt, som man då tycker att staten skall ha fördel av, för ögonblicket åtminstone.

Det är ganska intressant att höra, vad statsutskottet har kommit med i sitt utlåtande. Vi kunna läsa härom på sid. 19 i utlåtandet, där det står i andra punkten: »Utskottet har ej kunnat undgå att hysa starka betänkligheter mot

förslaget.» Längre ned på samma sida heter det: »Utskottet förutsätter emellertid härvid att i samband med nu pågående utredningar om vårt vägväsen och de lämpliga formerna för dess allmänna utveckling jämväl beaktas skäligheten av att från allmänna budgeten allttjämt i erforderlig utsträckning lämnas bidrag för finansieringen av utgifterna för de allmänna vägarna.»

Ja, det där var ju mycket vackra och fromma önsknings, som utskottsmajoriteten har kommit med, och kanhända är det också någon av utskottsmajoritetens ledamöter, som verkligen har den mening, som här anföres. Men jag har tagit så många nappatag i statsutskottet i denna fråga, att jag är alldeles övertygad om, att det för ett stort antal utskottsledamöter är mycket vackra ord helt enkelt, och ingenting annat. Till alla dem, som tillhöra utskottsmajoriteten, skulle jag vilja rikta den frågan: Om staten nu drager sig undan från all bidragsskyldighet till de allmänna vägarnas underhåll och byggande, är det då någon av herrarna som tror, att detta anslag, som nu skulle utgå av bilskattemedel, någonsin mer, om också bara till någon del, kommer att utgå av vanliga statsinkomster? Jag tillåter mig uttala de allra bestämdaste tvivel om den saken. De där vackra orden, som här stå, äro något som herrarna i statsutskottet komma att glömma rätt grundligt och noga akta sig för att erinra om i fortsättningen.

Man kan också göra en jämförelse med ett annat anslag, låt vara att man började med det anslaget under goda ekonomiska förhållanden. Jag syftar på det där extra anslaget till folkskoleundervisningen, som riksdagen biföll på enskilda motionärers framställning. Det blev visserligen icke precis så, som motionärerna föreslagit, utan det blev något rimligare enligt min mening åtminstone, men det blev dock ett avsevärt anslagsbelopp. Motiveringen för detta anslag var, att man härigenom skulle lätta på de kommunala kostnaderna. Kommunerna voro belastade, hette det, och för att de lättare skulle kunna bära kostnaderna för folkundervisningen beslutades detta anslag. Mycket vackert tänkt och mycket präktigt! Och så lättades det över hela fältet, det lättades för kommuner, som behöfde lättnad, och det lättades för kommuner, som icke behöfde lättnad, det lättades för allesammans. Nå, hur är det nu? Jo, det anslaget kvarstår fortfarande. Det är en extra lättnad, som man har fått i kommunerna, men på samma gång som man först inför och sedan bibehåller ett anslag, som skall vara till för att lätta den kommunala skattebördan över hela linjen, på samma gång tar man här bort ett anslag, som hittills utgått, på ett område, där det verkligen behöfs lättnad och där kostnadsfördelningen verkligen är synnerligen orimlig.

Jag tycker också, att den motion, som jag och några andra av kammarens ledamöter tillåtit oss väcka, ingalunda är så revolutionerande; det är helt enkelt mycket rimliga förslag, som vi kommit med. Vi ha utgått därifrån, att då det är kritiskt för staten, så borde denna skonas något, den kunde få draga sig litet tillbaka så att säga, men den skulle icke alldeles få släppa de väghållningsskyldiga, utan hälften av anslaget till nybyggnad av vägar borde utgå av statsmedel, medan den återstående hälften skulle få utgå av bilskattemedel. Vi ha vidare föreslagit, att statens bidrag till vägunderhållet skulle sänkas till 5 % av kostnaden för underhållet och staten sålunda slippa undan 10 % av de 15 %, som staten nu bidrar med, samt att de väghållningsskyldiga också skulle få sitt bidrag, som nu utgör 25 %, sänkt till 15 %. Den del av det enligt väglagen utgående underhållsbidraget, som bestrides av automobilskattemedel, skulle enligt vårt förslag höjas till 25 %, medan däremot vad man brukar kalla »15 %-bidraget» av bilskattemedlen skulle ökas till 55 %. Det totala bidraget av vanliga statsmedel plus bidraget av automobilskattemedel skulle alltså komma att uppgå till 85 %. Det där med lönerna för tjänstemännen i vägorganisationen och allt det andra hade vi ingen

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet.
m. m.
(Forts.)

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)

invändning att göra mot; det slogs ju fast i sista uppgörelsen, att staten skulle helt och hållet krypa ifrån att bekosta de inspekterande tjänstemännens löner och att dessa skulle helt och hållet bekostas med bilskattemedel.

Vi ha också föreslagit en sak, som stött på patrull i städerna. Vi tyckte, att när bilskattemedlen ökades så här i ett slag, kan man säga, så orimligt mycket, så voro vi inte riktigt säkra på, att de där 20 % som städerna skola ha av bilskattemedlen, utgjorde en lagom andel, när man tar hänsyn till längden av de vägar och gator inom stadsområdena, som utgöra sammanbindningslänkar mellan väghållningsdistriktens allmänna vägar. Det är helt säkert mycket mindre än 15 % av hela vägnätet, som belöper sig på städerna, oaktat man där varit synnerligen angelägen om att inkorporera så mycket man kunnat av den kringliggande landsbygden. Men städerna hålla naturligtvis flinthårt på sitt gamla privilegium, att stad endast skall hålla väg på eget område och inte bidra till underhållet av landsbygdens vägar. Jag tycker inte det är orimligt med en sänkning av städernas andel, och om man hade tyckt, att vårt förslag varit för hårt mot städerna, så kunde man ju ha jämkat en smula, men säkerligen hade man kunnat minska bidraget till städerna ur de nu så kraftigt höjda bilskattemedlen.

Nu kommer det givetvis att bli så, att dessa bilskattemedel, som ju ökas år efter år, om möjligt komma att användas till bilvägar, och då blir det också en höjning av summan av de 25 % bidrag, som de väghållningsskyldiga i regel skola lämna till vägarbetena. Det kan man inte komma ifrån.

Vidare talar man om att vägskatten icke längre behöver vara så hög för jordbrukets vidkommande som fallet var för några år sedan. När man höll igen med bilskattemedlen i syfte att så liten del av dessa medel som möjligt skulle gå till underhåll. I stället drev man på förbättringsarbetena. Tacka för det. Jag skulle vilja fråga: Hur är det egentligen på våra stora stråkvägar, hur stor är jordbrukets andel i trafiken, hur stor är trafiken med häst och vagn på vägarna? Jag vill nu inte tala om fotgängarna, ifall sådana skulle komma ut på dessa vägar, ty kommer man ut på sommaren på en väg, som icke är permanentbelagd, ja, då får man snart en flera millimeter tjock glasyr av vägdamm, så att man aktar sig nog för att komma på de vägarna, där bilar i mängd draga fram. De vägfarande, som gå till fots, äro också redan bortblåsta. Vad har nu jordbruket för särskilda förmåner eller speciellt gagn av dessa vägar, som kan motivera den skatt som åvilar jordbruket, nu när vägarna kosta så oerhört mycket pengar mot vad de gjorde förr? Jag begriper det sannerligen inte, jag begriper inte på vad sätt man kan hålla den fiktionen uppe, att vi nu skola betala en fjärdedel av vad dessa vägar kosta. Det är orimliga saker, och jag hade som sagt knappast väntat, att jag från den nuvarande regeringen skulle få se ett sådant förslag komma fram. Jag förstår mycket väl, såsom det ligger till i utskottet, att detta förslag drives igenom, men det bör då åtminstone icke ske utan en protest från någon jordbrukare i kammaren, och såsom en protest mot detta förslag skall jag be att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herrar Alexander Nilsson och Strindlund avgivna reservationen, och jag vill tillägga, att herrarna få kosta på sig en liten votering också i den frågan.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Jeppsson**: Herr talman! Då herr Olsson i Kullenbergstorp ansett sig kunna här avge en protest — något som ingen vill förmena honom — så förmodar jag, att jag också har rätt att avge en protest, en protest mot det sätt, på vilket herr Olsson i

kullenbergstorp har framställt vissa saker. Herr Olsson i Kullenbergstorp framställde saken så, att från Kungl. Maj:ts sida har man kommit med ett förslag avseende att minska de till de väghållningsskyldiga utgående bidragen till kostnader för vägbyggnader. En sådan framställning är fullkomligt felaktig. Kungl. Maj:ts förslag innebär icke, att man minskar bidraget till de väghållningsskyldiga med ett enda öre, men det innebär, att man överflyttar från vanliga skattemedel till bilskattemedel ett visst anslag utan att man därmed vållar de väghållningsskyldiga någon som helst minskning i bidragen.

Nu frågar herr Olsson i Kullenbergstorp, hur mycket de stora stråkvägarna användas av jordbrukarna. De stora stråkvägarna användas icke så mycket av jordbrukarna, och därför är det icke någon anledning att jordbrukarna skola i alltför hög grad bidraga till dessa vägars byggande och underhåll. Jag har, under den tid jag haft att inom kommunikationsdepartementet handlägga dessa frågor om anslag till byggande av stora stråkvägar, i alla de fall, då man från någon av de underordnade myndigheternas sida — från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen eller länsstyrelserna — förordat högre bidrag än de normalt utgående 75 procenten, handlat så, att jag tillstyrkt högre bidrag. Jag tror, att de flesta arbeten, som nu pågå på de stora stråkvägarna, utföras med bidrag, som ligga väsentligt över det under vanliga förhållanden utgående 75-procentbidraget.

När sedan herr Olsson i Kullenbergstorp klandrade mig för att jag icke fortsatt med att yrka höjning av de till vägunderhållet utgående bidragen av bilskattemedlen, vill jag säga, att när jag 1930 tillsammans med ett flertal meningsfränder i denna och första kammaren yrkade höjning av bidragen utav bilskattemedel till 50 procent, så fullföljde jag denna aktion i fjol genom att i en kungl. proposition föreslå detsamma. Riksdagen gick icke med på det; man tog i stället — efter samråd med mig, det vill jag erkänna — ett förslag, som skulle ge de mest skattetyngda kommunerna upp till 55 procent. Det är klart, att när jag tidigare arbetat på höjning av bidraget till underhåll och med kraftigt understöd från herr Olsson i Kullenbergstorp även lyckats — när således vi hade lyckats att få upp bidraget till vad det nu är, så är det uppenbart, att man icke i all evighet kan hålla på med att höja bidraget. Då skulle man nämligen — som herr Anderson i Råstock ville pådyvla mig för ett par år sedan, att jag velat eftersträva — komma upp till 105 procent. Ty så kan det gå, om man undan för undan ökar på med 5 eller 10 procent. Därför har jag nu, i all synnerhet då en utredningskommitté arbetar, från vilken uttalats betänkligheter mot att gå in för ytterligare höjning av bidraget från bilskattemedlen, stannat vid vad riksdagen i fjol beslutade och som för de mest skattetyngda distrikten innebär 85 procents bidrag av bilskattemedel till vägunderhållet. Jag ber att få framhålla vad jag även tidigare påpekat, nämligen att man redan har sänkt de väghållningsskyldigas bidrag till vägunderhållet väsentligt. Trots att vägunderhållskostnaderna från år 1927 till år 1931 stigit med icke mindre än 17.5 miljoner kronor, så ha under samma tidsperiod vägdistriktens nettokostnader för vägunderhållet sjunkit från 19 till 11.7 miljoner kronor. Jag tror man kan säga, att den strävan efter höjning av bidraget från bilskattemedel till vägunderhållet, om vilken herr Olsson i Kullenbergstorp och jag varit ense, ingalunda har varit fruktlös utan har lett till mycket goda resultat för de väghållningsskyldiga, men, som jag nämnde, man kan icke hålla på i all evighet att höja procenten, så att bidraget till slut kommer över 100 procent.

Jag skall icke upptaga tiden längre, herr talman, det kanske blir anledning att återkomma. Jag skall bara säga, att överflyttningen av anslaget till byggande av landsvägar och enkla bygdevägar från de vanliga skattemedlen till

*Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)

bilskattemedlen har varit föranledd av den svårartade finansiella kris, vari vi nu leva, och det ansträngda budgetära läge, under vilket detta förslag framkommit. Och riksdagen har ju genom att bifalla Kungl. Maj:ts förslag om höjd motorbeskattning redan anskaffat de medel, som erfordras för anslaget överskyttande såsom här har föreslagits.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag skall från början säga ifrån, att jag kommer att fatta mig mycket kort. Jag tror nämligen, att den samförståndsfred, som slutits i huvudfrågan i statsutskottet praktiskt taget, är värd att taga vara på, och vi ha slutit den samförståndsfreden därför att det ju nu pågår en utredning om vårt vägväsende och vad därmed sammanhänger. Denna utredning verkställes av en kommitté, som är sammansatt på det sättet, att om icke frågan blir där allsidigt belyst ur olika intressesynpunkter, särskilt vad angår fastighetsägarnas, så vet jag icke, hur en kommitté skall vara sammansatt. Det vill jag ha sagt ifrån redan nu. Det är huvudskälet, varför vi icke velat gå åt vare sig det ena eller andra hållet och icke ens velat gå med på Kungl. Maj:ts förslag i fråga om den del av städernas bilskattemedel, där Kungl. Maj:t velat ha större frihet att tilldela de små städerna på bekostnad av de större litet extra så att säga. Det finnes sakskaäl, som tala för den avvisande ståndpunkt, utskottets majoritet intagit, framför allt det skälet, att om de större städerna också många gånger icke ha så mycket större vägnät än de mindre och de medelstora städerna, så äro å andra sidan de kostnader, som de stora städerna få ikläda sig för genomfarts- och utfartsvägars omläggning betydligt större än vad de behöva bli i en småstad med dess betydligt billigare tomtförhållanden. Jag skall dock icke orda vidare om detta, ty skall man blåsa i fredspipan, så skall man göra det så långt man kan åtminstone.

Det är alltså på det sättet, att vi ha i utskottet tagit den största hänsyn till förefintligheten av en sakkunnigdelegation, men vi ha gått ett steg längre. Vi ha haft delegationens ordförande uppe på avdelningen och fått höra, hur delegationen ser på tingen, och vi ha fått en redogörelse från kommitténs ordförande, landshövding Sederholm, och först därefter intogo vi den ståndpunkt vi ha intagit. Jag tror, att det skall kunna sägas ett annat år, herr Olsson i Kullenbergstorp, att det var bra, att vi icke upptogo någon strid om detaljer nu, då man har det hela i stöpsleven och kanske kan vänta ett helt sammanhängande förslag till 1933 års riksdag.

Det är endast en punkt, där på avdelningen ursprungligen och sedan i utskottet någon större minoritet varit att finna, och det är i fråga om huruvida man skulle ge upp helt och hållet det förutvarande: att få statsanslag av andra medel än bilskattemedel. Socialdemokraterna i utskottet ha nämligen reserverat sig till förmån för ett anslag på 5 miljoner kronor. Herr Olsson i Kullenbergstorp har här ett ovanligt gynnsamt tillfälle, tycker jag, att behålla principen om att det skall utgå anslag av vanliga skattemedel till byggandet av landsvägar, ifall herr Olsson i Kullenbergstorp vill gå över och biträda den reservation, som från socialdemokratiskt håll givits, ty det är ostridigt, att om riksdagen i år voterar ett särskilt anslag av sådana medel, står det mycket fastare än om man drar ett brett streck över det hela. Det måste jag erkänna, att så till vida ger jag herr Olsson i Kullenbergstorp rätt i hans uppfattning, att det är betydligt svårare att återgå till förutvarande förhållanden, sedan man slagit in på en ny princip. Det skulle kunna finnas mycket att resonera om beträffande den nya principen, men det få vi nog tillfälle att göra i ett annat sammanhang, och jag skall därför icke upptaga tiden med det nu.

Jag vill stryka under vad som sägs i reservationen under punkt I b 2 beträffande anslaget på 5 miljoner kronor. Jag hänvisar till den motivering, som vi vid tidigare anslag av samma natur lämnat från vårt håll, från denna plats

och från andra platser i kammaren, att om man verkligen vill ge ett ordentligt handtag ute i bygderna för att åstadkomma arbete av bestående nytta, bör man gå denna väg. Då får man den smidigaste användningen av arbetskraften och bästa effekten för kommunerna.

Det är allt jag har att säga i denna sak för egen del. Sedan har jag å utskottets vägnar att omnämna, att det har påpekats, ursprungligen från kommunikationsdepartementet — att på sid. 22 den rad, som lyder: »Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1932» icke är tillräckligt klarläggande, utan att det behövs några ord till för att det icke skall bli något trassel vid tillämpningen av förordningen. Därför ber jag att få föreslå, att den raden kommer att lyda på följande sätt: »Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1932; dock att hittills gällande bestämmelser skola äga tillämpning vid fördelningen av de under budgetåret 1931/1932 influtna automobilskattemedlen.» Då kan det icke bli någon tvekan. Enligt min mening hade det icke varit behövt, men då det nu anses önskvärt, är det bäst att taga den lydelsen, så att ingen tveksamhet kan komma att råda. Jag ber således att få yrka bifall till utskottets hemställan i punkt I a) med yrssnämnda ändring.

*Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)*

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag kan ansluta mig till den sista ärade talarens resonemang i allt utom i fråga om vad jag i ett kort anförande här skall säga rörande en del av Kungl. Maj:ts förslag, där jag avgivit en reservation. Det gäller behandlingen av städernas speciella andel av bilskattemedlen. Däri har Kungl. Maj:t föreslagit, att utjämningsandelen skall höjas från 20 till 35 procent. Den fredspipa, om vilken statsutskottets ärade vice ordförande talade, kan jag också deltaga att blåsa i, helt enkelt därför att utskottet ju praktiskt taget är enigt i sina allmänna synpunkter även i den delen, vilket ju tydligt framgår av dess särskilda motivering på sid. 20, där denna detalj, denna del av förslaget särskilt omnämnes. Där säger utskottet: »Såsom av departementschefen antytts, är det självfallet av vikt, att automobilskattemedel i erforderlig utsträckning kunna stå till förfogande för exempelvis genomfartslederna genom städerna; detta gäller särskilt vissa småstäder, vilkas ordinarie andel är jämförelsevis obetydlig.» Vidare säger utskottet, att dess motiv för att icke nu gå med på Kungl. Maj:ts förslag anknyta sig just till det, att det »skulle kunna medföra sänkningar i de ordinarie andelar från 1931/1932 års automobilskattemedel, varmed respektive städer redan räknat, och alltså verka förryckande på redan uppgjorda arbetsplaner». Utskottet har sålunda såsom ett avgörande skäl mot att redan nu reflektera på Kungl. Maj:ts förslag framfört kommunala budgetbetänkligheter. Sålunda finnes det fog för mitt uttalande, att jag kan hjälpa till att blåsa i fredspipan. Jag tror emellertid, att utskottet har alltför mycket överskattat de kommunala budgetbetänkligheterna, försävt kommunerna föra en förständig och planerlig budgetpolitik. I de fall då kommunerna på förhand diskonterat en ökning av ett anslag, beräknat en ökning av sitt anslag ur denna del av bilskattemedlen, kan ju den risken föreligga, att man får företaga en extra uttaxering på det, som icke kan komma in, men om man budgeterar på det sätt, som, såvitt jag vet, min hemstad gör, att man lägger till grund det anslag man tidigare fått, behöver man icke utsättas för risken att få budgetära svårigheter genom att icke denna andel för staden ökas ut. Jag har sålunda den uppfattningen, herr talman, att det skälet icke håller i samma grad som statsutskottets majoritet måhända har ansett.

Är det åter fråga om en planering, byggd på beräkningar för framtiden, för kommande år, lå städerna räkna med att varje planering av olika ären-

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)

den, det må röra gatuunderhåll, byggnader eller annat, kan rubbas på en eller annan punkt, beroende på nya erfarenhetsavslöjanden av det läge, utifrån vilket man gått, då man har beräknat och planlagt.

Just därför, herr talman, att jag icke har kunnat finna, att de skäl, som utskottet här har framfört, mot att redan nu gå in på den väg, som statsutskottet har föreslagit, har jag antecknat tillsammans med herr Walles i första kammaren en reservation på denna punkt för bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag tror överhuvud taget, att det är principiellt riktigt med hänsyn till att de små städerna i många fall ha relativt mycket större skyldigheter än de stora städerna i fråga om underhåll av tillfartsvägar, som ligga vidsträckt över det planlagda området, där trafiken, särskilt när det gäller städer, som ligga vid stora genomfartsleder, är mycket stark, proportionsvis större än vid vissa större städer. Då är det rimligt, att Kungl. Maj:tt har en något mera ökad andel än de 20 procenten att ha till hands för att göra en rättvis avvägning. Jag vill icke tala om storstadsintresse och småstadsintresse. Jag skulle kunna säga, att det är ett medborgerligt intresse, ty jag förutsätter, att de stora städernas befolkning icke skulle ha något emot att giva Kungl. Maj:tt i det stycket möjlighet att göra en avvägning, som kunde bliva i det speciella fallet rättvisare och mera lättande för det lilla samhället än vad ett fasthållande vid den nuvarande procenten skulle medgiva.

Ja, mitt anförande har således varit uttryck för den principiella uppfattning utskottet har, men jag har velat, att riksdagen redan i år, då det föreligger från Kungl. Maj:tt ett utarbetat förslag, skulle taga steget och godkänna det föreliggande förslaget. Så är det någon kamrat här i kammaren som stuckit i min hand ett papper, på vilket det står, att en fredspipa skall man inte blåsa i, utan den skall man röka. Men då jag icke i allmänhet röker, tänkte jag det var bäst att blåsa i den. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Lindblad m. fl. under punkt I b) 2) avgivna reservationen, och i fråga om den del, som gäller städernas utjämningsandel, yrkar jag, att Kungl. Maj:ts förslag till författning, d. v. s. 2 §. godkännes av kammaren.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Det förslag, som här föreligger ifrån regeringens och statsutskottets sida, innebär ju en överflyttning av medel, i det att ett anslag, som hittills utgått av vanliga statsinkomster, nu skall tagas av automobilskattemedel och detta till belopp, som i det närmaste motsvarar den beräknade inkomsten av de nya bilskatter, som riksdagen förut beslutat.

Jag vill icke i denna del yrka avslag, och jag vill ej heller göra några anmärkningar mot det förslag, som i denna del framställts, ty jag förmodar, att det är det statsfinansiella läget, som motiverat detta regeringens förslag. Jag skulle annars för min del hellre ha sett, att man, åtminstone till viss del, kunnat lätta bördorna för de väghållningsskyldiga genom att höja underhållsbidraget med låt mig säga 5 %.

Då jag här begärt ordet har det skett icke så mycket för att yttra mig på den punkten, utan fastmer för att framföra ett par andra synpunkter på den föreliggande frågan. Först skulle jag då be att få säga några ord ifråga om automobilskattemedelns fördelning mellan landsbygd och stad. Jag föranledes att göra dessa yttranden med hänsyn till den förste ärade talarens anförande och det yrkande, som han här framställt. Han yrkade och föreslog, att fördelningen mellan städer och landsbygd framdeles skall bli 15 % till städerna emot 20 % nu och 85 % till landsbygden mot 80 % nu. Som skäl för detta förslag heter det i den motion vari detta yrkande i första hand har ställts bl. a. — i varje fall är detta andemeningen — att, då nu automobilskattemed-

len stigit till sitt belopp, motionärerna skulle anse det vara skäligt, att den gamla fördelningsgrunden mellan land och stad upphörde, och att en ny fördelningsgrund infördes, vilken gäve större andel till landsbygden än förut. Jag vill för min del säga, att herr Olsson i Kullenbergstorp icke skall tro, att icke städerna ha stora utgifter för sitt vägväsende och sin gatuhållning. Detta gäller icke endast vad man kallar stråkvägar; och för övrigt kan väl många gånger tvistas om vad som är stråkvägar i städerna. Städerna ha i regel en mycket stor trafik på nästan de flesta gator, vilket för med sig ett dyrt underhåll och en dyr permanentbeläggning. Likaväl som landsbygden har sina önskningsfrågor om större tilldelning av automobilskattemedel, så ha också städerna precis samma önskningsfrågor. I den mån således dessa bilmedel stiga till sitt belopp, så anse städerna för sin del, att de också därvidlag skola få sin rättvisa andel. Jag vill även erinra om, att lånevägen för städerna — i varje fall under senare tid — blivit svårare att beträda på grund av de restriktioner, som statsmyndigheterna fört fram för att förhindra att städernas skuldbörda skulle stiga allt för väsentligt. Som bevis för de utgifter städerna ha för sitt vägunderhåll och gatunderhåll skall jag bara taga ett enda exempel, nämligen från min hemstad Malmö. Vi ha en ordinarie utgift på nära 2 miljoner kronor om året för vårt gatuväsende och för vårt vägväsende. Till detta få vi av automobilskattemedel i runt tal $\frac{1}{2}$ miljon kronor. Vi få således själva med vår kommunalskatt betala $\frac{3}{4}$ utav alla utgifter för vårt vägväsende och vår gatuhållning. Jag vill i detta sammanhang även erinra därom, att de medel av olika slag, som inlutit till automobilskattemedelsfonden, för Malmös vidkommande torde få beräknas till åtminstone 4 à 5 gånger större belopp än det Malmö stad erhållit av dessa automobilskattemedel. Jag vill, herr talman, på denna punkt ge min anslutning till det yrkande statsutskottet här gjort.

Jag skall nu be att några ögonblick få uppehålla mig vid den punkt i statsutskottets utlåtande, som den föregående talaren närmast sysselsatte sig med, nämligen denna andra fördelningsprincip så att säga, som nu finns upptagen i detta betänkande, den princip, som handlar om fördelningen av automobilskattemedlen mellan städerna inbördes. Förut har den del av automobilskattemedlen, som tillfallit städerna, fördelats med 80 % på en ordinarie del och med 20 % på en så kallad utjämningsandel. Kungl. Maj:ts förslag — och även den reservation, som det här är fråga om — innebär, att den ordinarie andelen skall minskas till 65 % och utjämningsandelen höjas till 35 %. Som skäl för detta förslag anges det stora behov av ökade anslag, varom de många framställningarna från en mängd städer, som nu föreligga om hjälp från statens sida ur denna utjämningsandel, bära vittne. Ja, för all del, jag vill inte säga annat än, att bilismen medfört stora utgifter för städerna, och att den ordinarie andelen av dessa medel icke förslår långt, att många städer sitta med stora skattebördor och att det är av den anledningen, som man nu gör framställningar om extra medel ur denna utjämningsandel. Det är tydligt och klart, att denna utjämningsandel bör finnas, och här kan icke råda tvist om annat än till vilken procentsats man bör fastställa denna utjämningsandels storlek. Men jag kan icke för min del finna det vara rättvist, att man ändrar den förutvarande procentsatsen utan att någon som helst utredning dessförinnan i detta ärende ägt rum. Varför, kan man egentligen fråga sig, skall det anses vara rättvist, att utjämningsandelen vad landsbygden beträffar endast skall vara 15 %, medan man beträffande städerna skall sätta denna utjämningsandel till 35 %? Om det redan nu förhåller sig på det sättet, att det föreligger många ansökningar från en mängd städer om hjälp ur denna utjämningsandel, är jag för min del säker på, att, om denna andel höjes till 35 %, många städer, som nu icke gjort någon framställning till Kungl. Maj:t i

Ang.
vissa anslag
till vägväsendet
m. m.
(Forts.)

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)

detta ärende, komma att göra dylika framställningar för att få hjälp ur denna utjämningsandel.

Jag vill, för att det icke skall bli några stora tvistigheter om statsutskottets förslag, icke säga mer på den här punkten, och jag skall därför även härvidlag be att få ge min anslutning till detta förslag. Samtidigt skall jag emellertid också be att få yrka bifall till den reservation, som även herr Anderson i Råstock och herr Törnkvist i Karlskrona yrkade bifall till, nämligen reservationen under punkten 1 b) 2) utav herr Lindblad m. fl. om ett anslag från statens sida på 5 miljoner kronor till nya vägarbeten. Detta förslag, som dikterats av den stora arbetslösheten, går ut på, att man skall dels förbättra vägarna dels ock skapa nya och behövlige arbetstillfällen för de tusentals arbetslösa, som behöva hjälp.

Men, herr talman, det är även en annan fråga, som jag skall be att i detta sammanhang få beröra. De stora och väldiga belopp, det här är fråga om, skapa många arbetsmöjligheter. Det har med åren växt fram ute i vägdistrikten en helt ny arbetarkår, nämligen vägarbetarna. Det är tydligt, att även dessa arbetare för sin del önska ordnade arbetsförhållanden. De önska att genom överenskommelser med vägstyrelserna om arbetsbetingelserna få sitt arbete reglerat. De vilja, med andra ord, träffa kollektivavtal med sina arbetsgivare, vägstyrelserna. Det har funnits och finns fortfarande vägstyrelser, som icke äro intresserade härför, som icke ha velat träffa kollektivavtal med sina arbetare. Konflikter ha uppstått och pågå fortfarande av denna anledning, konflikter som härigenom fått sin speciella karaktär av rena föreningsrättsstrider. Jag vill bara erinra om de långvariga konflikterna i Skåne i Ingelstads vägdistrikt och i Västra Göinge vägdistrikt. Då föreningsrätten är allmänt erkänd, väcka dylika konflikter, uppkomma av nu nämnd anledning, stort uppseende. Detta skapar bl. a. starka slitningar inom skilda befolkningsgrupper inom de områden det här gäller, som icke äro till gagn för ett gott arbete eller ett gott förhållande inom vägdistrikten. Jag måste även säga, att en sådan fientlig inställning till kollektivavtalet och därmed även till arbetarnas föreningsrätt är underlig i en tid, då det framföres krav på statsmakternas medverkan för bildandet av producentorganisationer bland lantbrukarna själva. Då vi nu gå att besluta om anslag till dessa arbeten, som för övrigt uppgå till minst $\frac{3}{4}$ av de kostnader, som belöpa å dessa vägarbeten, har jag, herr talman, ansett det befogat att vid denna frågas behandling framföra dessa synpunkter.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Jeppson**: Herr talman! Den siste ärade talarens anförande ger mig anledning att säga några ord angående den del av Kungl. Maj:ts förslag, som rör städernas utjämningsandel. Det är ju så, som kammaren vet, att sedan vissa utgifter bestritts med influtna automobilskattemedel, återstoden skall fördelas mellan städer och landsbygd, varvid städerna erhålla 20 % av de bilskattemedel, som på det sättet fördelas. Utav dessa 20 %, som tillkomma städerna, skola 80 % fördelas mellan de särskilda städerna i förhållande till de belopp, som ifrån dem influtit av automobilskattemedel, och de återstående 20 % fördelas på sätt Kungl. Maj:t förordnar.

Här föreligger nu det förslaget från Kungl. Maj:ts sida, att dessa 20 %, som avsätts till utjämningsandelen, skola höjas till 35 %. Anledningen till att detta förslag från Kungl. Maj:ts sida framkommit är den, att man har ansett det vara i hög grad önskvärt, att Kungl. Maj:t hade möjlighet att i större utsträckning än hittills ge bidrag av denna utjämningsandel, framför allt för iordningställandet av infartsvägar och genomfartsleder till städerna. Det är ju så enligt gällande författning, att den städerna tillkommande andelen av

automobilskattemedlen, både den ordinarie andelen och utjämningsandelen, skall användas till förbättring och underhåll av för städerna viktiga vägar, i första hand då städernas infartsvägar.

Det förslag, som nu framkommit från Kungl. Maj:ts sida, står sålunda i bästa samklang med gällande författning. Men nu är det ju också så, att det råder stor olikhet städerna emellan, i fråga om längden på infartsvägar och genomfartsleder. Jag skall i detta sammanhang tillåta mig ta ett exempel från den siste ärade talarens hemstad och några närliggande städer. Vid sista fördelningen av städernas andel av automobilskattemedlen fick Malmö sin ordinarie andel fastställd till 467,900 kronor. Malmö har $70\frac{1}{2}$ kilometer infartsvägar och genomfartsleder enligt den uppgift, som lämnats 1927 — jag har ingen senare. Bidraget av automobilskattemedlens ordinarie andel motsvarar sålunda ett belopp av 6 kronor 64 öre för varje meter av stadens infartsvägar och genomfartsleder, samtidigt som enligt uppgifter, lämnade av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, Malmö stads samtliga utgifter för väg- och gatuväsendet uppgått till en kostnad motsvarande ungefär 77 öre per skattekrona. Gå vi sedan till Lund finna vi, att Lunds stad vid sista fördelningen fick 67,200 kronor. Längden av stadens infartsvägar och genomfartsleder utgör 29.7 kilometer, vilket motsvarar 2 kronor 26 öre per varje meter av dess infartsvägar och genomfartsleder. Men Lunds stad har det oaktat — eller rättare sagt till följd därav en beräknad utdebitering för sitt väg- och gatuväsende av 1 krona 74 öre per skattekrona, då Malmö har ungefär 77 öre. Ta vi ett annat exempel från Skåne, nämligen Skanör och Falsterbo — jag har särskild anledning att fästa mig vid detta exempel, därför att det sedan en tid tillbaka hos Kungl. Maj:t legat en ansökan från Skanör och Falsterbo om större bidrag av automobilskattemedel till iordningställandet av stadens infartsvägar och genomfartsleder, för vilket ändamål Kungl. Maj:t emellertid på grund av den relativa knappheten på automobilskattemedel icke kunnat ge anslag i den utsträckning som önskvärt varit — så fick denna stad 2,000 kronor. Staden har 9.7 kilometer infartsvägar och genomfartsleder, och mot dess andel av automobilskattemedel svarar således en kostnad av 21 öre per vägmeter, medan motsvarande siffra för Malmö som sagt utgjorde 6 kronor 64 öre. Det är ju riktigt, att det är betydligt större trafik på vägarna till Malmö, men med hänsyn till, att man här behöver ge anslag till iståndsättandet av dessa vägar, hade det varit önskvärt, om utjämningsandelen varit större.

Jag skulle kanske icke vidare trötta kammaren med alltför många siffror, men vi kunna ju som ett ytterligare exempel ta Stockholms stad, som vid sista fördelningen fick 2,156,400 kronor. Stockholms stad har $87\frac{1}{2}$ kilometer infartsvägar och genomfartsleder, och alltså motsvarar bidraget 24 kronor 64 öre per meter av dessa gator och vägar. Om vi sedan gå till en stad i närheten av Stockholm, nämligen Södertälje, som ju har en stor genomfartsled, så utgjorde dess andel 45,700 kronor. Den har 20.8 kilometer genomfartsvägar, och för dess vidkommande motsvarar bidraget av bilskattemedlen endast 2 kronor 20 öre per vägmeter. Tar man en annan stad icke så långt från Stockholm, nämligen Sala, skall man finna, att dess ordinarie andel belöpte sig till 24,900 kronor, medan dess infartsvägar och genomfartsleder utgjorde icke mindre än 34.6 kilometer. Bidraget av automobilskattemedlen motsvarade alltså endast 72 öre per meter. Jag skulle kunna ta åtskilliga flera sådana exempel, men jag skall icke trötta kammaren därmed.

När man nu från utskottets sida gör gällande, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle innebära bl. a., att man måhända skulle vålla rubbning i de för städerna upprättade inkomst- och utgiftsstaterna, så har jag undersökt, hur det förhåller sig med den saken. I en del fall är det riktigt, att det kommer att medföra en minskning i det belopp, som upptages i staten för innevarande år.

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)

Men i regel är denna rubbning mycket obetydlig. Det finns emellertid också städer, där det, ifall riksdagen skulle besluta i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, skulle bli en ökning i jämförelse med de belopp, som redan uppförts i vederbörande stat. Så är t. ex. förhållandet med Östersund. Med ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle Östersund sannolikt få icke mindre än 13.600 kronor mer än vad man räknat med, och Kristianstad t. ex. skulle vid ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag få 1,600 kronor mer. Falkenberg skulle genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag få 3,300 kronor mer, än man räknat med. Utav de 11 städer, som jag här har en uppställning över, och vilken uppställning uppgjorts utan något särskilt hänsynstagande till dessa omständigheter, utan endast för att få rena stickprov, är det icke mindre än 6, som vid ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle få högre bidrag av den ordinarie andelen, än man räknat med i vederbörande stat. Således skulle endast 5 av dessa 11 städer få mindre bidrag.

Nu säger man vidare i utskottets utlåtande, att det är skäl att avvakta den pågående utredningen och dess slutförande ävensom de beslut, som därav kunna följa, innan man går in på den ändring, Kungl. Maj:t här föreslagit. Detta må nu vara ett skäl, som icke kan fränkännas en viss betydelse, men jag vill då i det sammanhanget säga, att, även om man till nästa års riksdag kunde få fram ett förslag till ny väglag, som även berörde städerna, det likväl torde dröja ett par år, innan detta förslag kommer till tillämpning i praktiken. Skulle man då fortsätta på den väg, man nu är inne på, och med den ökning av bilskattemedel, som bland annat blivit en följd av riksdagens i år fattade beslut, kommer den ordinarie andelen för städernas vidkommande att växa, och då blir det så mycket svårare att framdeles göra en ändring. Jag tror inte, att det är någon stor anledning att nu skjuta på en omläggning, utan att det tvärtom skulle vara till synnerlig fördel, om man gjorde denna omläggning redan nu. Framför allt vill jag understryka, att det skulle vara till mycket stor fördel att nu få till stånd en höjning av utjämningsandelen för att därigenom möjliggöra ett snabbare och bättre iordningställande av infartsvägarna och genomfartslederna i städerna, vilket skulle komma trafiken till godo. Och det är ju trafiken, som betalar bilskatterna. Därför anser jag, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag är mycket berättigat.

Herr Paulsen: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herrar Waller och Törnkvists i Karlskrona reservation. Reservanternas gå i likhet med Kungl. Maj:t in för att höja städernas utjämningsandel från 20 till 35 procent. Herr Törnkvist i Karlskrona framhöll mycket starkt, att man härigenom skulle komma att skipa mycket stor rättvisa mellan städerna. Jag är för min del icke så säker på den saken. Jag tror tvärtom, att det visst icke är så, att regeringen alltid lägger enbart rättvisans synpunkter på dessa saker, utan det kan också hända, att man anlägger statsfinansiella synpunkter, då så passar sig. Jag kan anföra ett mycket färskt exempel på den saken från ett år tillbaka. Jag tänker på Sjölundavägen. Jag är för min del alldeles övertygad om att regeringen skulle aldrig anslagit bilskattemedel till denna väg, om man icke därmed gjort en stor besparing för staten. Genom att anslå bilskattemedel till denna väg sparade man nämligen in att lägga en vägport i Arlöv, vilket skulle ha kostat, skulle jag tro, ungefär en miljon kronor mera, än de bilskattemedel, som anslagos till Sjölundavägen. Detta exempel visar mycket tydligt, att regeringen, när det passar sig, lägger andra synpunkter på frågan än rättvisesynpunkter. Den lägger i varje fall även statsfinansiella synpunkter på saken. När så är förhållandet, tror jag icke det är klokt att följa herr Törnkvists i Karlskrona reservation, utan att man bör låta fördelningen förbli sådan den för närvarande är.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Ja, herr statsrådet har ju nu fått en liten försmak av knivkastningen mellan städerna. Det enda, som man naturligtvis är riktigt sams om i städerna, det är, att det förslag, som jag har kommit med, är av ondo. Det är jag övertygad om.

När man beslöt att ge städerna 20 procent av bilskattemedel, så föregicks detta, såvitt jag vet, icke av den minsta utredning, utan man tog utan vidare samma procenttal, som väggkassorna skulle få för vägunderhållet. Man högg en siffra, det var hela saken och ingenting annat. Således, om 20 eller 15 procent är en skälig och rimlig proportion såsom bidrag till de vägar och gatusträckor, som städerna få upplåta och underhålla för anslutning till landets allmänna vägnät, det har man aldrig någonsin gjort någon utredning om. Man har bara kommit in på det spåret, och sedan har man naturligtvis ansett, att man skall köra i det i fortsättningen också. Nu ha vi emellertid att taga hänsyn till den stora ökning av bilskattemedlen, som har ägt rum. Denna ökning tycktes herr statsrådet helt och hållet nonchalera. Han anförde gentemot mig, att jag hade alldeles orätt, när jag påstod, att det inträtt en minskning för landsbygdens vidkommande. Ja, vad gör man i verkligheten? Har man icke för jämnan stått och viftat med att bilskattemedlen skulle komma att stiga till sådan höjd, att de skulle bära det egentliga vägunderhållet? Det har ju regeringen själv anført såsom motiv, då den sagt, att bilismen bidrager alldeles för litet till det allmänna vägunderhållet och att man därför borde höja bilskatten. När man genomdrivit detta, så glömmar man emellertid bort att lämna något av höjningen av bilskatten till de väghållningsskyldiga för vägarnas underhåll.

Herr statsrådet försökte krypa bakom detta, att de mest betungade distrikten skulle kunna få ända upp till 85 procent. Det har jag aldrig protesterat emot. Men hur stämmer statsrådets nuvarande ståndpunkt med den ståndpunkt, som han intog år 1930, då det gällde att höja det allmänna bidraget till 50 procent? Herr statsrådet kan icke komma ifrån, att han här gjort en grundlig reträtt. År 1930 hade vi nära 52 miljoner kronor i bilskattemedel och räknade med att vi eventuellt skulle kunna få 60 miljoner, och då var herr statsrådet beredd att gå upp till 50 procent, men nu, när vi ha 80 miljoner kronor, säger herr statsrådet, att det är alldeles omöjligt att gå längre än till 45 procent.

När herr statsrådet här återopade ett så kallat skäl, som herr Anderson i Råstock först hade kommit med, nämligen att min ståndpunkt skulle innebära, att bidraget helst skulle höjas till 105 procent, så är det ju ett slag i ansiktet mot mig. Tror verkligen herr statsrådet, att jag är så bakom flötet, att jag kommer med dylikt nonsens. Eftersom herr statsrådet själv kämpat på samma linje som jag, så riskerar han väl att komma till 105 procent lika mycket som jag, såvitt jag kan förstå. Om herr statsrådet tror, att han genom att kasta löje över det förslag, jag kommit med, skall vinna något, så misstar han sig. De förslag, som jag motionsvis har fört fram, äro dock så pass grundade, att de icke innebära några orimligheter. Så länge man kommer med påståendet, att bilarna ännu icke i skatteväg ha uppfyllt allt vad de skola betala för vägarna, så länge anser jag, att om icke väghållningsdistrikten få något mera av de förhöjda bilskatterna, minskar man indirekt bidraget till de väghållningsskyldiga och ökar deras börda. Det är ofrånkomligt. Jag vill ännu en gång säga, att det är mig alldeles obegripligt, att man från den nuvarande regeringens sida kan kasta fram sådana påståenden. Jag hade möjligen kunnat försona mig med saken, om man låtit någon mindre del av statens bidrag stå kvar, men det skall nödvändigt bli ingenting, tabula rasa, bort med alltihop! Staten är bara den store generalinspektören över det hela, och inte ens det skall betalas av staten, utan det skall bekostas av bilskattemedel.

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)

*Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)*

Jag skall icke yttra mig ett ord om de förslag, som kommit från andra håll om städernas utjämningsandel. Det intresserar mig icke ett dugg.

Statsutskottets ärade vice ordförande framkastade, att det skulle kunna vara ett intresse för mig att förena mig med honom om det extra anslaget på 5 miljoner kronor. Ja, hade herrar motionärer ställt detta i något sammanhang med det ordinarie anslaget till vägarna, så skulle jag icke ha funnit det orimligt, men herrarna ha tagit det som ett särskilt anslag och ställt det helt och hållet utanför det vanliga anslaget.

Vidare har jag ju minne av hur oresonligt statsutskottets ärade vice ordförande har kämpat emot mig beträffande allt bidrag till vägunderhållet. Det har jag icke kunnat glömma bort. Han aktade sig också mycket noga även denna gång för att förklara, att han ville vara med om något bidrag till vägunderhållet. Ånej, där vill han nog hålla fast vid den nuvarande bestämmelsen om väghållningsdistriktens skyldighet att bestrida underhållet.

Jag skall icke inlåta mig något vidare på det, som herr Andersson i Malmö talade om, nämligen om striderna i åtskilliga väghållningsdistrikt rörande arbetsförhållandena. Vad jag här talar om gäller ju landsbygden. Jag tror ingen landsbygdsbo bryr sig om, ifall det är strider i städerna om arbetsförhållandena på detta område. I fråga om väganlag o. dyl. äro ju städerna helt avskilda från landsbygden och ha sitt bidrag av bilskattemedel. Jag har dock icke kunnat underlåta att göra en reflexion ändå, och det är den, att jag tycker, att staten verkligen är mycket tolerant emot de organiserade arbetarna på vägarna. Det är naturligtvis deras rätt att strejka, om de vilja, men när de blockera vägarna, så att man icke skall få göra något åt dem, då kan jag icke vara med längre. Hur skulle det ha sett ut, om bönderna på sin tid, när de hade vägunderhållet in natura, hade blivit rasande över någon förordning och kommit tillsammans och förklarat, att vi göra det icke utan vi blockera. I så fall skulle vägarna ha sett ut, som de gjorde på ett par ställen i Sverige under fjolåret, men då hade statens tålmod säkerligen icke varit så långt, utan då hade man tagit bönderna i nacken och visat dem vad deras frid tillhörde, så att man upprätthållit vägarna för den allmänna samfärdseln, låt vara att det inte fanns bilar på den tiden utan bara hästskjutsar. Jag tycker icke, att man har så mycket att beklaga sig över. Man får kämpa på ömse sidor så gott man kan. Det är alltihop. Den som är ihärdigast står sig, förmodar jag. Det är naturligtvis inte alltid rättvisan, som står sig bäst, när man ger sig ut i kamp. Jag tror således, att den frågan är något ovidkommande. Eftersom saken emellertid tagits upp, vill jag säga, att jag har åtminstone icke funnit det vara så, att staten på något sätt skulle ha gått emot arbetarna i detta fall, absolut icke.

Jag har icke hört något skäl anföras från statsrådsbanken eller från annat håll, som kunnat gendriva rimligheten av mitt yrkande, att staten skall stå fast vid att bekosta någon del till och med av vägunderhållet. De ledamöter av statsutskottet, som ha yttrat sig, ha icke heller vågat säga, att den nya ordningen skall gälla bara för ett år, och att man sedan skall återgå till det gamla. Nej, det aktar man sig visligen för att säga. I och med detsamma som beslutet om några ögonblick fattas, så veta vi, att resultatet blir för framtiden, att det är de väghållningsskyldiga, som skola bära kostnaderna för vägväsendet, i den mån dem tilldelade bilskattemedel ej räcka till för utgifterna, och att staten helt och hållet skall fritagas för kostnaderna för de allmänna vägarna.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Jeppsson**: Herr talman! Det var det sätt, på vilket herr Olsson slutade, som föranledde mig att begära ordet. Herr Olsson sade, att när beslut om några minuter fattas,

vet var och en, att det är de väghållningsskyldiga, som få bära kostnaderna för vägväsendet. Så ligger det icke till, och jag vill ännu en gång understryka — jag hoppas i övrigt, att kammarens ledamöter förstått mitt förra anförande — att Kungl. Maj:ts förslag icke innebär något övervältrande på de väghållningsskyldiga utan det innebär en överflyttning från de vanliga skattemedlen till bilskattemedlen. Det är verkligen icke någon övervältring på de väghållningsskyldiga. Jag har heller icke funnit, att herr Olsson vederlagt något av vad jag anförde i mitt tidigare anförande, och då har jag ingen anledning att vidare uppehålla mig vid hans anförande.

*Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)*

Herr Persson i Falla: Herr talman! I det regeringsförslag, som ligger till grund för det föreliggande utlåtandet, finnes en punkt, som måste väcka mycket allvarliga betänkligheter, den nämligen, där det föreslås, att det stora vägbyggnadsanslaget på 5,250,000 kronor skall utgå icke såsom förut från den allmänna budgeten utan av bilskattemedlen. Om det skulle vara så, att man härmed skulle inaugurera en ny princip, som för framtiden skulle stå sig, skulle jag icke kunna gå med på det utskottsutlåtande, som här föreligger, men jag tolkar herr statsrådets och chefsens för kommunikationsdepartementet yttrande på den punkten så, att det är icke något principiellt övervägande, som ligger till grund för denna omläggning, utan att det statsfinansiella nödläget ensamt motiverar det. Det är också endast det statsfinansiella läget och dess svårigheter, som gör, att vi även från det håll, som jag närmast talar för, kunna nu ansluta oss till Kungl. Maj:ts proposition. Men jag tror, att det behöver sägas ifrån att liksom utbyggandet av samfärdslederna mellan landets olika delar för att därmed förbinda de mera periferistiskt belägna landsändarna med landets centrala punkter av ålder ansetts vara ett statsintresse, så bör det också i framtiden vara ett statsintresse. Biltrafikanterna och biltrafiken ha i det fallet inga särskilda intressen och inga särskilda förpliktelser. Det tror jag, att man vid detta tillfälle bör bestämt säga ifrån. Så snart det statsfinansiella läget gör det möjligt, bör det stora vägbyggnadsanslaget, som tidigare utgått från den allmänna budgeten, också dit återföras. Jag har annars haft mycket stora sympatier för den motion, som herr Lindmark väckt, och däri det yrkats, att detta anslag skall utgå såsom tidigare av vanliga skattemedel. Jag skulle naturligtvis också helst gått på bifall till motionen, men inför omöjligheten att nu anskaffa medel för detta anslag har jag måst höja mig för nödvändigheten och biträda Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet har också i sitt utlåtande på sidan 19 mycket klart och kraftigt givit uttryck åt detta, som jag nu sagt, och jag skall be att i korthet få citera det: »Utskottet har ej kunnt undgå att hysa starka betänkligheter mot förslaget. Erinras må, att detta anslag hittills alltid betraktats som ett statens bidrag för vårt allmänna vägväsendes utveckling av beskaffenhet att bära bestridas såsom en vanlig statsutgift. På grund av rådande, budgetärt svåra läge har utskottet dock ej velat motsätta sig att, vad nästa budgetår beträffar, automobilskattemedlen tagas i anspråk för att bereda anslagstäckning för ifrågavarande anslag för vägbyggnader.» Och längre ned säger utskottet: »Utskottet förutsätter emellertid härvid, att i samband med nu pågående utredningar om vårt vägväsen och de lämpliga formerna för dess allmänna utveckling jämväl beaktas skäligheten av att från allmänna budgeten alltjämt i erforderlig utsträckning lämnas bidrag för finansieringen av utgifterna för de allmänna vägarna.» Med ett sådant utlåtande och med det uttalande, som herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för en stund sedan hade, tror jag icke, att man av principiella synpunkter bör ha några betänkligheter mot att i denna punkt biträda utskottets förslag, som jag yrkar bifall till.

Beträffande vad som för en stund sedan yttrades av herr Olsson i Kullen-

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)

bergstorp, nämligen att städernas andel skulle från nuvarande 20 % justeras ned till 15 %, så är det nog ganska riktigt som han säger, att när denna fördelningsgrund bestämdes, fanns ingen ingående utredning om vad som var det objektiva riktiga procenttalet därvidlag, om det var 20 eller något annat. Bedömandet skedde nog mera efter gehör av vad man kunde anse och finna skäligt, men, herr Olsson i Kullenbergstorp, det finns ju heller icke någon utredning om huruvida 15 % är det lämpliga för närvarande. Nu är det dock så, att vi ha en sakkunnigberedning — jag tror, att den kallas 1929 års vägsakkunnige — som under några år arbetat just på dessa frågor, och vilka under årets lopp lära komma att framlägga sitt förslag. Det förefaller då icke vara lämpligt att vid innevarande tidpunkt göra en så väsentlig ändring i detta, utan man bör väl avvakta de sakkunnigas utredning och det förslag, som de snart komma att framlägga.

Beträffande slutligen det förslag, som föreligger från Kungl. Maj:t, om att städernas utjämningsbidrag skulle höjas från nuvarande 20 % till 35 % har jag ansett, att det finns ganska starka skäl för ett bifall till regeringsförslaget i denna del. Och jag tror att om icke de vägsakkunniga varit så nära slutförandet av sitt arbete, som de nu äro, skulle också utskottet möjligen kommit att bifalla regeringsförslaget. I varje fall skulle det ha blivit en mycket starkare reservation än vad nu blivit fallet. Men inför den omläggning, som vi antaga kommer nästa år, i och med att det stora och omfattande förslaget ifrån vägsakkunniga då lärer komma under omprövning, kan jag icke finna det lämpligt att nu föregripa utredningen och gå in för denna omläggning.

Jag vill alltså på alla dessa punkter yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindmark: Herr talman! Som känt skola numera vägingenjörerna med sina biträden verkställa granskning av vägstyrelsernas räkenskaper, och denna granskning skall ligga till grund för erhållande av statsbidrag till vägunderhållet. Ett mycket tidsödande arbete med denna granskning särskilt i de stora länen med de många väghållningsdistrikten gör, att de vägstyrelser, som skola insända räkenskaperna till granskning, få vänta mycket länge, innan de få sin andel utbetald av statsbidraget till vägunderhållet. Detta är en ganska stor olägenhet, ty respektive styrelser ha ju dock förskotterat hela den summa, som underhållet under föregående år kostat. Det skulle finnas en möjlighet till lättnader härutinnan, om Kungl. Maj:t ville gå in för den anordningen, att så snart en vägstyrelse översänt till vägingenjörsexpeditionen sina vägräkenskaper för granskning och sålunda vägunderhållskostnadssumman vore känd, skulle länsstyrelsen av till dess förfogande ställda medel i förskott utbetala t. ex. 70 % av kostnadssumman. Om nu endast det skulle utbetalas 70 %, skulle 30 % återstå såsom en säkerhetsmarginal, så att, därest den närmare granskningen gäve vid handen, att dessa räkenskaper vore felaktigt förda, något större belopp icke skulle behöva återbetalas från väghållningsdistriktets sida. Jag skall be, att herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet tar detta mitt förslag under övervägande och, om han finner anledning därtill, går i författning om att skriva till vederbörande och medge dem en sådan lättnad. Det betyder icke så litet för väghållningsdistrikten att få vänta på dessa stora belopp under flera månader. Kunde beloppen delvis utbetalas i förskott, vore därmed mycket vunnet.

Jag har här väckt en motion med anledning av det i årets statsverksproposition framställda förslaget, att det allmänna väganslaget skulle täckas med automobilskattemedel. Jag skall icke yrka bifall till denna motion. De statsfinansiella förhållandena äro nu sådana — det har man hört över hela linjen — att man utgått ifrån att beloppet i fråga skulle täckas av bilskattemedlen, och då få vi väl finna oss i detta. Jag vill dock hava uttalat till protokollet

mina betänkligheter i fråga om denna nya princip. Jag vill såsom den föregående ärade talaren, herr Persson i Falla, understryka vad utskottet på denna punkt anfört, och jag hoppas, att det icke behöver bli endast ett uttalande från utskottet utan att detta också måtte beaktas, när konjunkturerna en gång komma att förändra sig till det bättre.

I fråga om det yrkande som är gjort i den av herr Lindblad m. fl. avgivna reservationen, däri anslaget till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar nära nog fördubblats eller till 10,250,000 kronor, vill jag uttala en varning för att bifalla ett sådant förslag. Jag är norrlänning och såsom sådan mycket varm ivrare för utvecklingen av landsvägsväsendet, men under de förhållanden, som vi nu ha att räkna med, då arbetslöshetskommissionen har att utföra en myckenhet av vägbyggnader under de närmaste åren framåt och till sitt förfogande fått ställt ett stort belopp — jag antar, att riksdagen kommer att inom de närmaste dagarna bevilja det begärda och föreslagna beloppet 25,000,000 kronor — finns det ingen anledning att nu höja det allmänna väganslaget. Det är nu en tid av forcerat vägbygge, och då synes det mig fullkomligt omotiverat att under sådana förhållanden genom ökade anslag ytterligare forcera de vägbyggen, som utföras i vägstyrelsernas egen regi. När det gäller att vidtaga åtgärder mot den rådande arbetslösheten, sker detta bäst genom vägarbeten, som utföras genom arbetslöshetskommissionen. Genom kommissionens anordningar och genom dess prövning av arbetsvilligheten förefinnas de största förutsättningarna för att anslaget kommer de verkligt arbetslösa till hjälp. Det synes mig, att skulle man anse dessa 25,000,000 vara ett för litet belopp, så må man hellre öka detta belopp än bifalla reservationen, som skulle ge 5,000,000 kronor till ökning av det allmänna väganslaget. Jag ber, herr talman, att på grundval av de nu anförda synpunkterna få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Att undertecknad av herr Olsson i Kullenbergstorp anses vara en så stor syndapalt är ju erkänt för mycket länge sedan, men att herr Olsson skulle klaga över att jag givit honom så mycket arbete, förstår jag dock icke. Ty vi hava dock slagits ganska ordentligt även tidigare innan saken nu kommit till andra kammaren, så att här hade han icke precis behövt beklaga sig. Jag ber dock att få säga, att jag icke är en fullt så stor syndare, som herr Olsson i Kullenbergstorp vill göra gällande, ty jag vill erinra därom att bestämmelserna om fördelning av bilskattemedlen var vida sämre än de som sedan tillkommo efter förslag från en beredning, där min ringhet fick vara med, och i vilket förslag bland annat Skåne och även det övriga södra Sverige fingo större fördelar än de tidigare haft, därför att vintervägunderhållet gick in. Detta tycker jag att herr Olsson i Kullenbergstorp kunde åtminstone vara så hygglig och skriva på mitt konto mig till godo. Och jag får säga att någon skillnad i ståndpunkten härvidlag icke förelegat såsom herr Olsson ville göra gällande. Jag har visserligen satt mig emot varje ökning av procenten till underhållet av väg, men jag har velat ha vägarna *i ordning* först, med andra ord förbättrade. Det har jag sagt många gånger från denna plats. Jag vidhåller fortfarande, att detta i längden är den riktigaaste och hållbaraste ståndpunkten.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Jag ber om överseende för att jag kommer igen, men det skall bli endast par ord. När jag hörde herr Persson i Falla läsa upp statsutskottets motivering, kunde jag icke underlåta att tänka på bibelordet om »den som icke ser men dock tror». Det kommer sannolikt att dröja många, många år, innan herr Persson i Falla kommer att få

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.

(Forts.)

se, att staten går in för några direkta anslag vare sig till vägbyggnader eller vägunderhåll, därom är jag tämligen övertygad. Kan man göra tron så stark, blir det en illusion, och det kan göra så mycket att det räcker till en votering.

Ja, nu talade statsutskottets ärade vice ordförande om den välgärning, som han gjort Sydsverige. Det var huvudsakligen i fråga om bidragsprocenten, som jag konstaterade den mest flinthårda omedgörlighet hos statsutskottets vice ordförande. Jag har aldrig talat med någon, som varit så omöjlig som han. Vidare sade statsutskottets vice ordförande, att jag icke på något sätt kunnat visa, att vägunderhållsbördan minskats. Nej, absolut har den icke minskats. Vad har varit motivet hela tiden? Jo det var just, att i samma mån bilskatten höjdes och steg till större belopp, lättnader skulle åvägabringas för de väghållningsskyldiga. Herr statsrådet kan på sin sida icke komma ifrån att han själv gick in för femtio procent såsom allmänt bidrag till vägunderhållningsskyldigheten över hela fältet vid en tidpunkt, då det var betydligt mindre bilskattemedel än nu. Då var det icke tal på någon höjning av bilskatten. Jag anser att indirekt har man gjort litet orätt. Man har ignorerat de väghållningsskyldiga allt för mycket från regeringens sida.

Chefen för kommuikationsdepartementet herr statsrådet **Jeppsson**: Herr talman! Jag ber endast att till kammarens protokoll få ytterligare understryka, att herr Olsson i Kullenbergstorp i sitt sista anförande tydligt har erkänt, att Kungl. Maj:ts förslag icke innebär någon minskning av anslaget till väghållningsskyldiga. Jag ber vidare att få understryka vad jag sade förut, nämligen att när utskottets hemställan om bifall till Kungl. Maj:ts förslag innebär bidrag till vägunderhållskostnaderna ända upp till 85 procent i vissa fall, så är det ungefär detsamma i medeltal, som om det i allmänhet skulle vara 50 procent. För de hårdast skattetyngda är detta en icke oväsentlig lättnad.

Jag har, som jag nämnde, velat anföra detta till kammarens protokoll för att få understruket, att herr Olsson i Kullenbergstorp dock nu gjort det erkännandet, att Kungl. Maj:ts förslag icke innebär någon minskning av bidragen till de väghållningsskyldiga.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag ber att få återkomma med ett par ord till herr Walles och min speciella reservation. Jag utvecklade, när jag förra gången hade ordet, beräkningarna i det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt just i avseende å städernas utjämningsandel. Jag kan icke underlåta att för min del be att få understryka, att de siffror, som herr statsrådet nämnde och som ligga bakom det förslag, som är framlagt, måste verka nästan sensationella med den stora skillnaden mellan olika samhällens andel av det ordinarie anslaget. När exempelvis en stad som Södertälje får 2 kronor 20 öre per meter och Stockholms stad 24 kronor 64 öre per meter i ersättning för sina utfartsvägar av det ordinarie anslaget, så förefaller det ju, som om i varje fall detta vore tillräckligt motiv för att provisoriskt lämna Kungl. Maj:t den möjlighet, som Kungl. Maj:t vill ha, att öka ut utjämningsandelens belopp från 20 till 35 procent, varmed redan under nästkommande år en viss rättvisa skulle kunna skipas med hänsyn till olika omständigheter. Detta hindrar uppenbarligen icke, att den pågående utredningen, som utskottet talar om och som bör bli avgörande för ståndpunktstagandet till frågan, kan få väga så tungt, som den kan komma att väga med hänsyn till sitt innehåll att man sedermera korrigerar ett beslut i år i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag till överensstämmelse med utredningsresultatet. Jag finner således, herr talman, att de siffror, herr statsrådet har anfört i speciellt denna punkt, måste verka så övertygande, att det är nödvändigt rent av ur rättfärdighetssynpunkt, att kammaren bifaller Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Jag hade icke tänkt begära ordet, om icke herr Törnkvist i Karlskrona nu varit uppe för att på nytt understryka sin förut angivna uppfattning i anledning av de siffror, som herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet lämnade. Siffrorna äro naturligtvis riktiga. Det är naturligtvis icke tal om annat, men de gälla endast vad man kallar för stråkvägarna. Om man skall få en rättvis och klar jämförelse mellan de olika städernas utgifter i detta avseende och vad de få i statshjälp av bilskattemedel, bör man dock även räkna med städernas övriga utgifter för vägar och gator utöver utgifterna för stråkvägarna. Man skall således räkna med samtliga utgifter för gatu- och väghållningen.

*Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)*

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Jeppsson**: Herr talman! I anledning av herr Anderssons i Malmö anförande vill jag säga, att de siffror, som jag framlade, rörde städernas infarts- och genomfartsvägar, vilket jag också uttryckligen angav. Jag vill ytterligare understryka, att enligt gällande författning skola bilskattemedlen i första hand användas för städernas infartsvägar och genomfartsvägar. Alltså ägde vad jag i det stycket anförde fullt berättigande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, 2:o) bifall till samma hemställan med det tillägg, som under överläggningen föreslagits av herr Anderson i Råstock, 3:o) bifall till den av herrar Alexander Nilsson och Strindlund avgivna, vid momentet fogade reservationen samt 4:o) bifall till den reservation, som vid momentet avgivits av herrar Walles och Törnkvist i Karlskrona; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den under 2:o) angivna propositionen. Herr Olsson i Kulenbergstorp begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade likväl herr Törnkvist i Karlskrona votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i voteringen om kontrapositionen i huvudvoteringen antagits den under 4:o) angivna propositionen, efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes.

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten I mom. a) av statsutskottets utlåtande nr 104 antager den av herrar Alexander Nilsson och Strindlund avgivna, vid momentet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit herrar Walles och Törnkvists i Karlskrona reservation.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren till kontraposition antagit den under 4:o) angivna propositionen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande proposition för huvudvoteringen uppläst och godkänd.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I mom. a) av utskottets förevarande utlåtande nr 104 med det tillägg, som under överläggningen föreslagits av herr Anderson i Råstock, röstar

Ja;

Ang.
vissa anslag
till väg-
väsendet
m. m.
(Forts.)

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herrar Walles och Törnkvist i Karlskrona avgivna, vid momentet fogade reservationen.

Efter det kammarens ledamöter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande moment med det tillägg, som under överläggningen föreslagits av herr Anderson i Råstock.

Härpå föredrogs *mom. b*). Därvid anförde.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Under åberopande vad jag under den föregående diskussionen anført ber jag att få yrka bifall till den av herr Lindblad med flera avgivna reservationen.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, dels ock på bifall till den av herr Lindblad m. fl. avgivna vid momentet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Anderson i Råstock begärde emellertid vötering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I *mom. b*) av utskottets förevarande utlåtande nr 104, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Lindblad m. fl. avgivna, vid momentet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande moment.

Mom. c) — g).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten II.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av väckta motioner angående ändring av lagen om arbetstidens begränsning.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft följande inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner angående ändring av lagen om arbetstidens begränsning, nämligen:

de likalydande motionerna nr 189 i första kammaren av herr *Möller m. fl.* och nr 281 i andra kammaren av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning, avseende laglig reglering och begränsning av arbetstiden för arbetare inom jordbruket, så att dessa därutinnan principiellt likställdes med industriens arbetare, samt för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda; samt

motionen nr 60 i andra kammaren av herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte anhålla om utarbetande och framläggande för 1933 års riksdag av förslag dels till sådana ändringar av lagen om arbetstidens begränsning, att arbetstiden för arbetare inom industrien i allmänhet fastställdes till högst 7 timmar per dygn eller 42 timmar i veckan och för arbetare i särskilt tungt eller hälsofarligt arbete och där s. k. skiftgång kontinuerligt förekomme, samt för arbetare under 18 år till högst 6 timmar per dygn eller 36 timmar i veckan, dels ock till sådana ändringar att lagens tillämpningsområde utvidgades att omfatta samtliga arbetsgrupper, som nu icke vore inbegripna under lagens bestämmelser, och att övertidsarbete medgäves endast vid sådana särskilda arbetstillfällen, då genom natur- eller olyckshändelse, eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, fara förelåg för liv, hälsa eller egendom.

Utskottet hemställde,

A) att de likalydande motionerna I: 189 och II: 281 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

B) att motionen II: 60 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade likväl avgivits:

beträffande punkten A) av herrar *Linder, Sigfrid Hansson, Forsslund, Magnusson* i Kalmar, *Olovson* i Västerås och *Hansson* i Trollhättan, vilka hemställde, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att åtgärder vidtoges så att i samband med inom jordbruksutredningen pågående undersökningar angående lantarbetarnas ekonomiska och sociala förhållanden jämväl måtte verkställas sådan utredning, att dessa arbetare med avseende på laglig reglering och begränsning av arbetstiden principiellt likställdes med industriens arbetare, samt att för riksdagen snarast möjligt måtte framläggas de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda; samt

beträffande punkten B) av herrar *Sigfrid Hansson, Forsslund, Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Pettersson* i Hällbacken, vilka hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamma åtgärder i syfte att bringa lagen om arbetstidens begränsning i sådan överensstämmelse med den år 1919 av internationella arbetsorganisationens konferens i Washington antagna konventionen angående begränsning av arbetstiden i industriella företag, att denna kunde av Sveriges ratificeras.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Karlsson* i Grängesberg: Herr talman! Det föreliggande utskottsutlåtandet tyder ju på, att andra lagutskottet ändå nu av förhållandenas makt tvingats att taga vårt krav om en ytterligare förkortning av arbetstiden något mer på allvar än vad tidigare varit fallet. Som väntat var utmynnade utskottsutlåtandet i samma yrkande som tidigare, nämligen att vår motion icke måtte

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

till någon riksdagens åtgärd föranleda. Vi hava i vår motion yrkat, att arbetstidslagens tillämpningsområde skall utvidgas att omfatta alla arbetargrupper, som nu icke äro inbegripna under lagens tillämpningsområde. I den socialdemokratiska motionen, som här samtidigt föreligger till behandling, har påyrkats utredning angående lagstadgad reglering av arbetstiden för arbetare inom jordbruket. Denna arbetargrupp står i alla avseenden i en synnerligen undertryckt ställning, och det är nödvändigt, att ett verkligt krafttag göres för att förbättra löne- och arbetsvillkoren för jordbrukets löneslavar. Till förbättring av arbetsvillkoren hör då i främsta rummet frågan om en förkortning av deras arbetstid. På det området föreligga i många fall verkligt upprörande missförhållanden, som måste skaffas ur världen.

Jag skall emellertid, herr talman, icke giva någon detaljerad skildring av de odrägliga förhållanden, som råda beträffande jordbruksarbetarnas arbetstid. Jag skall avstå från detta, därför att jag förmodar, att den talare, som står antecknad på talarlistan närmast efter mig, nämligen herr Olovson i Västerås, säkerligen kommer att giva exempel på de missförhållanden, som råda på detta område.

Speciellt när det gäller arbetstiden, finnas emellertid även flera arbetargrupper, som icke hava densamma lagligen reglerad och som i många fall få arbeta under en oskäligt lång arbetstid. Det är sannerligen av behovet påkallat, att också skogs- och flottningsarbetarna, personalen vid hotell-, restaurant- och kaféerörelserna, de affärsanställda, sjukvårdspersonalen med flera dylika grupper erhålla en lagstadgad begränsning av arbetstiden. Alla dessa grupper äro nu ställda utanför lagens tillämpningsområde. Vårt krav går ut på, att även *dessa* grupper jämte jordbrukets arbetare alla skola inrangeras under arbetstidslagens bestämmelser. Som det nu är, stå omkring två tredjedelar av landets arbetare och löntagare utanför lagens tillämpningsområde. Det är enligt vår syn på saken en fullkomligt oförnuftig ordning detta, att stora grupper av arbetare skola drivas att arbeta under en oskäligt lång arbetstid, samtidigt som massor av arbetare gå arbetslösa och avstängda från varje möjlighet att erhålla arbetsanställning.

Samtidigt som vi framfört krav på att arbetstidens lagliga reglering skall omfatta alla arbetargrupper, hava vi också i motionen yrkat på strängare bestämmelser mot övertidsarbetet. Som bekant tillåter exempelvis nu gällande arbetstidslag 56 timmars arbetsvecka för skiftarbetare i kontinuerlig drift. Och även för dagarbetare, som äro inbegripna under arbetstidslagen, kan arbetsrådet medgiva en ordinarie arbetstid upp till 60 timmar per vecka. Beträffande övertidsarbetet hava arbetsköparna rätt att utan arbetsrådets hörande taga ut arbetarna till 200 timmars övertidsarbete under ett kalenderår. Men icke nog med det! Lagen medger dessutom, att arbetarna därutöver kunna uttagas till upp till 150 timmars övertidsarbete under ett år, om arbetsrådet därtill lämnar sitt medgivande.

Man måste säga, att det är sålunda inte en åttatimmarslag som vi hava för närvarande, utan en lag om $9\frac{1}{2}$ —10 timmars arbetstid. Och lagen omfattar, som jag förut anfört, endast omkring en tredjedel av landets arbetare och löntagare. I utskottets utlåtande, på sidan 15, finnes en redogörelse för och äro införda en del uppgifter rörande arbetstidslagens tillämpning. Av dessa uppgifter framgår, att av de arbetare, som omfattas av arbetstidslagen, hade under år 1931 exempelvis icke mindre än 18,500 skiftarbetare 56 timmars genomsnittlig arbetsvecka. Dessutom hade arbetsrådet för 5,000 dagarbetare medgivit en arbetsvecka av upp till 60 timmar. Dessa 23,500 arbetare hade sålunda en ordinarie arbetstid fastställd, som tvingade dem att under året fullgöra sammanlagt över 10 miljoner arbetstimmar utöver den normala 48-timmarsveckan. Detta visar alltså, att dessa 23,500 arbetare fullgjort en arbetstid,

som räckt till arbete för ytterligare över 4,000 man, om 48-timmarsveckan hade tillämpats. Räkna vi vidare med föreliggande siffror, finna vi, att arbetsköparna också utnyttja rättigheten att uttaga övertidsarbete i stor omfattning. Uppgifterna visa, att icke bara de 200 fria övertidstimmar per år tagas ut. Arbetsrådet har dessutom under 1931 medgivit utsträckt övertidsarbete för 4,550 arbetare. Utöver de nämnda 200 övertidstimmar per man hade dessa arbetare utfört ytterligare 40 övertidstimmar under året, alltså 240 övertidstimmar per år och man. Detta utgör omkring 1,100,000 övertidstimmar, som utförts enbart av dessa 4,550 arbetare, som omnämns här i andra lagutskottets utlåtande. Till och med för minderåriga i åldern 16—18 år hade arbetsrådet medgivit övertidsarbete. 950 sådana underåriga arbetare hade sålunda 1931 fullgjort sammanlagt 46,153 övertidstimmar. Detta är endast vad som meddelats till arbetsrådet beträffande omfattningen av övertidsarbetet. När emellertid arbetsköparna hava rättighet att uttaga 200 timmar övertid per man och år utan att därom underrätta arbetsrådet, förstår man, att det är avsevärt längre övertidsarbete, som ålagts, samtidigt som massor av arbetare gå arbetslösa och äro helt avstängda från varje möjlighet att utföra en enda timmes produktivt arbete. Man måste verkligen slå fast, att detta är en oförnuftig och ohållbar ordning, och därför hava vi i vår motion yrkat, att det skall sättas stopp för denna trafik.

Emellertid, som förhållandena numera hava utvecklat sig, är en ytterligare generell förkortning av arbetstiden absolut påkallad. Den tekniska utvecklingen och den rationalisering, som genomförts inom så gott som alla arbetsområden, har medfört en starkt ökad arbetslöshet. Det är endast arbetsköparna, som hittills dragit nytta och stora ekonomiska vinster av den genomförda rationaliseringen. För arbetarklassen har i realiteten resultatet endast blivit, att allt större och större skaror kastas ut i arbetslöshet och nöd. Ett alldeles särskilt upprörande moment i allt detta är, att den uppväxande ungdomen därigenom i stor omfattning avstänges från varje möjlighet att erhålla arbete och utkomst.

Den organiserade arbetarklassen börjar också allt mera bliva klar över, att en ytterligare förkortning av normalarbetsdagen är ofrånkomlig och måste genomdrivas. Den starka ökning av produktionsförmågan, som rationaliseringen och den maskinella utvecklingen medfört, måste tillgodogöras de arbetande massorna i form av bättre levnadsstandard och en kortare normalarbetsdag. Det är nödvändigt, att arbetarorganisationerna och arbetarrepresentanterna bestämt och målmedvetet inrikta sina krafter på den uppgiften, framför allt för att därigenom bereda de arbetslösa plats i produktionsapparaten.

När vi från kommunistiskt håll tidigare framfört krav här i riksdagen om en ytterligare förkortning av arbetstiden, hava vi emellertid icke vunnit anslutning från övriga partier för våra synpunkter. Den här frågan blir dock allt mera aktuell, och det går icke längre att så lättvindigt komma förbi densamma. Till och med Internationella arbetsbyrån har nödgats taga upp den här frågan till behandling i samband med arbetslöshetsproblemet. Arbetsbyråns styrelse har därvid antagit en resolution, vari bland annat påfordras, att åtgärder vidtagas för att i så stor utsträckning som möjligt avskaffa övertidsarbetet samt att en fördelning av arbetet kommer till stånd, så att största möjliga antal arbetare beredes arbete och tillförsäkras en tillräcklig arbetsinkomst. Det uttalas i det sammanhanget i resolutionen, att det bästa resultatet i det avseendet torde vinnas genom en minskning av arbetstiden, så att densamma bleve omkring 40 timmar i veckan.

Detta arbetsbyråns uttalande sammanhänger visserligen med de nu rådande krisförhållandena, men vi kunna vara övertygade om och komma också att få erfara, att en effektiv permanent minskning av arbetstiden över hela linjen är

*Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

nödvändig och måste genomföras. I det yrkande, som ställts i vår motion, föreslå vi, att åtgärder skola vidtagas för att genomföra sådana ändringar i arbetstidslagen, att arbetstiden för arbetare inom industrien i allmänhet fastställs till sju timmar per dygn eller högst fyrtyotvå timmar i veckan och för arbetare i särskilt tungt eller hälsofarligt arbete och där s. k. skiftgång kontinuerligt förekommer, samt för arbetare under 18 år till högst 6 timmar per dygn eller 36 timmar i veckan. Dessutom yrka vi, att lagen skall omfatta alla arbetargrupper, och att övertidsarbete endast i nödfall skall tillåtas.

Nu har utskottet här hemställt om avslag å samtliga dessa krav. Skälen för avslagsyrkandet äro desamma som utskottet tidigare anfört och som så ofta använts här i riksdagen, när man velat rida spärr mot arbetarkraven. Utskottet hänvisar till, att en utredning pågår och att ingenting bör åtgöras, förrän densamma är slutförd. Det är resultatet av den s. k. arbetslöshetsutredningen, som utskottet vill, att man skall avvakta. Den där arbetslöshetsutredningen den är alltid bra att ha. Den har under tiotal av år varit den mur, bakom vilken alla söka skydd, när man ingenting vill göra mot arbetslösheten.

Till utskottets utlåtande hava socialdemokraterna avgivit en reservation. De socialdemokratiska reservanterna medgiva, att arbetslösheten och rationaliseringen obestriddligen aktualiserat arbetstidsproblemet. De förklara t. o. m., att en ytterligare förkortning av arbetstiden och begränsning av övertidsarbetet äro påkallade. Emellertid hava reservanterna i år liksom tidigare gått in för avslag på vår motion. De hava i sin reservation framställt yrkandet, att arbetstidslagen måtte bringas i överensstämmelse med Washingtonkonventionen, så att densamma kan ratificeras. Nu förhåller det sig ju dock på det sättet, att de ändringar, som i så fall skulle komma att företagas, icke nämnvärt komme att förbättra den nu gällande arbetstidslagen. Washingtonkonventionen av 1919 har så att säga överlevt sig själv, och för att komma till rätta med de problem, som nu stå på dagordningen, behövas andra och mera effektiva åtgärder.

Jag har därför också den ganska bestämda känslan, att när reservanterna här draga en lans för Washingtonkonventionen, göra de det huvudsakligast av det skälet, att de behöva hava något, som liknar ett positivt yrkande att vifta med, när de gå in för ett avslag på vår motion. Reservanterna vilja göra gällande, att en generell förkortning av arbetstiden i enlighet med yrkandet i motionen kan genomföras, endast om en internationell överenskommelse därom åstadkomes. Det är nog riktigt, och man bör om möjligt söka lösa en fråga som denna internationellt. Men vi skola icke låta förleda oss att tro, att de kapitalistiska staterna och deras representanter genom samverkan i den s. k. internationella arbetsbyrån komma att godvilligt föra denna fråga framåt till en lösning. Nej, för att nå ett resultat måste nog arbetarklassen mobilisera sina krafter till hård påtryckning i varje särskilt land. Det är den rena självuppgivelsen, om arbetarna sitta snälla och stilla var och en i sitt land och bara vänta på att de kapitalistiska staternas regeringar och representanter skola genomföra en internationell lösning av denna för arbetarklassen så brännande fråga. Nationernas förbund har ingenting kunnat uträtta för åstadkommande av avrustning och fred, och den internationella arbetsbyrån kommer icke heller att kunna uträtta mera för en internationell lösning av de sociala arbetarfrågorna. Som representanter för arbetarna bidra vi bäst till en internationell lösning av arbetstidsfrågan, om vi både i riksdagen och i de fackliga organisationerna kämpa för detta befogade krav och samla arbetarmassorna till kamp för att genomdriva detsamma. Det är nödvändigt, att så sker i varje kapitalistisk stat.

Vi ha väckt vår motion som ett led i denna strävan och jag ber, herr förste

vice talman, att få yrka bifall till den av mig och mina partikamrater väckta motionen.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen ånyo övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Jag är djupt medveten om det hopplösa i ett företag, som kan synas syfta till att intressera kammarens tomma bänkar för lantarbetarnas arbetstidsfråga. Emellertid är det ändå nödvändigt att med några ord motivera den reservation, som här är avgiven av herr Linder m. fl. och vilken jag varit med om. Jag skall sålunda, eftersom det gäller denna reservation, endast yttra mig om de av herr Möller m. fl. i första kammaren och herr Hansson m. fl. i andra kammaren väckta motionerna rörande lantarbetarnas arbetstid.

I ifrågavarande motioner ha motionärerna yrkat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning, avseende laglig reglering och begränsning av arbetstiden för arbetare inom jordbruket, så att dessa därutinnan principiellt likställas med industriens arbetare, samt för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kan föranleda. På dessa motioner har utskottet yrkat avslag. Motiveringen för detta avslagsyrkande är, att jordbruksutredningen låtit verkställa en utredning rörande *arbetarfrågan* inom det svenska jordbruket. En sådan motivering påminner ju närmast om den gamla goda historien om mannen, som hälsade »goddag» och fick till svar »yxskaft». Men i sin motivering för avslag har utskottet ändock anfört några ord därutöver och däri helt naturligt, som man kunde vänta, kommit att åberopa jordbrukets tryckta läge. Man har givit det, låt mig säga, en speciellt ordnad form och säger, att det tryckta läge, vari jordbruket för närvarande befinner sig, gör det särskilt angeläget, att frågan om arbetstiden för lantarbetarna ses i sammanhang med de övriga omständigheter, som äro av betydelse för lantarbetarnas levnadsstandard. Det är ingen människa, som förnekar, att frågan om lantarbetarnas arbetstid skall ses i sammanhang med allt, som i övrigt påverkar jordbruket i ekonomiskt och andra avseenden. Men den omständigheten, att man skall se frågan i sitt sammanhang, kan ju på intet sätt motivera ett avslag på den utredning, som här har begärts. Jordbrukets tryckta läge, som i dessa dagar synes kunna begagnas till praktiskt taget vad som helst, skall nu i detta sammanhang användas som skäl även för uraktlåtenhet att infria ett löfte till lantarbetarna.

Jag ber att få påpeka, att vid arbetstidslagens tillkomst gjordes uttalanden av sådant innehåll, att de måste betecknas som ett löfte till lantarbetarna, ett löfte om att deras arbetstid skulle komma att bli genom lag reglerad. Man kan därvidlag hänvisa till vad som yttrats i statsrådsprotokollet den 15 februari 1918. Det återfinnes för övrigt ett kort utdrag av det på sid. 4 i utskottsutlåtandet. Det är självklart, att man får betrakta förhållandena inom jordbruket på annat sätt än förhållandena inom industrien. Men det hette också, att det skulle ställas i utsikt en undersökning och en omprövning om arbetstiden för lantarbetarna. Andra särskilda utskottet, som tillsattes vid 1919 års riksdag, då arbetstidslagen antogs, gjorde i sitt utlåtande också ett uttalande som torde få betraktas som ett löfte. Det heter där: »Säkerligen komme frågan om lagstadgad reglering av lantarbetarnas arbetstid att förr eller senare påkalla statsmakternas ingripande. Enligt utskottets förmenande vore dock någon tids erfarenhet av den föreslagna lagstiftningen önskvärd, innan åtgärder vidtoges i ifrågavarande avseende.» Detta allt måste betecknas som ett löfte såväl från Kungl. Maj:ts som riksdagens sida, och jag ber att få fästa uppmärksamheten just vid vad andra särskilda utskottet yttrade om att förr eller senare måste arbetstiden för lantarbetarna också regleras.

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Enligt mitt förmenande ha vi redan kommit över den tidpunkt, som kan be-
tecknas som »förr» och kommit fram till den tidpunkt, som kan betraktas som
»senare», om 1919 tages som utgångspunkt för beräkningen. Det är nämligen
13 år, sedan det löftet gavs, och vi ha redan alltså kommit över »förr» och be-
finna oss vid »senare». Vad utskottet den gången yttrade om behovet av er-
farenhet angående arbetstidslagen, det kan också vara skäl i att bringa särskilt
i erinran, ty under de 12 år, som arbetstidslagen varit i tillämpning ha otvivel-
aktigt erfarenhet vunnits och man torde icke kunna säga annat, än att det varit
god erfarenhet, ty under tiden har arbetstidslagen gjorts till en definitiv lag,
vilket väl får betraktas som ett högt betyg åt lagen. Lång tid har sålunda
gått, sedan lagen genomfördes och god erfarenhet vunnits. De 1918 och 1919
angivna förutsättningarna för ingripande med avseende på lantarbetarnas ar-
betstid synes enligt mitt förmenande nu föreligga, men något steg framåt för
att uppfylla de för 13 år sedan givna löftena har riksdagen icke tagit och icke
heller Kungl. Maj:t. I stället har man, som var och en vet, gått ett steg till-
baka. Jag erinrar om försämringen av arbetstidslagen 1923. Ändringen av
lagen då innebar en försämring, ty byggnadsarbetarna vid jordbruket och dess
binäringar undantogs från lagens tillämpningsområde. Det var, kan man säga,
symtomatiskt, att det var en folkfrisinnad representant, som frambar den mo-
tion, som gav anledning till det här omnämnda steget bakåt. Ett steg bakåt
i stället för framåt har alltså tagits. Något försök att infria löftet har icke
gjorts.

Nu vill utskottet, att riksdagen skall lämna saken ifrån sig med hänvisning
till jordbruksutredningen. Såvitt jag läst rätt, har jordbruksutredningen icke
fått något uppdrag att utreda frågan om laglig reglering och begränsning av
arbetstiden för lantarbetarna. Ännu mindre har jordbruksutredningen fått
något uppdrag att framlägga förslag till sådan laglig reglering och begräns-
ning av dessa arbetares arbetstid. I själva verket har ju jordbruksutredningen
att syssla med jordbrukets ekonomiska bärkraft. Man kallar det förutsättnin-
gen för att skapa bättre förhållanden åt jordbrukets arbetare. Man har rätt
att tro så mycket, man vill, på talet om att syftet är att förbättra lantarbetar-
nas ställning. Jag tror icke, att jag gör mig skyldig till någon oförskämdhet,
om jag säger, att man på många håll ingenting högre önskar, än att jordbruks-
utredningen skall kunna framlägga material, som sedan skall kunna begagnas
för att visa omöjligheten av att förbättra lantarbetarnas ställning. I förut-
sättningar för en förbättring av lantarbetarnas levnadsstandard, inbegripes ock-
så förutsättningar för att förkorta deras arbetstid. Vad har man för garantier
för att sådana förbättringar ske? Jag tror icke, att det är någon överdrift att
säga, att jordbruket vid många tillfällen haft goda förutsättningar att för-
bättra lantarbetarnas ställning, men någon förbättring har man icke sett till.
Det fanns vid en tidpunkt synnerligen goda förutsättningar för jordbruket att
göra något mera för lantarbetarna, men då tänkte man förnämligast på att
stegra egendomarnas värden, med resultat att lantegendomsjobbarna togo ut av
jorden i förskott så många miljoner, att både jordbruket och lantarbetarna få
lida för det den dag, som i dag är.

Riksdagen har icke gjort något för att infria det gamla löftet till lantarbe-
tarna. Vi ha nu tillfälle att giva uttryck åt en önskan att infria detta löfte
genom att bifalla den här avgivna reservationen, och det kan riksdagen göra obero-
ende av den ekonomiska kris, som har drabbat och drabbat tungt både indu-
strien, jordbruket och andra näringar. Ty oberoende av den ekonomiska krisen
kan frågan om lantarbetarnas arbetstid mycket väl prövas. Det är väl ingen, som,
såvitt jag vet, till följd av den ekonomiska kris, som drabbat industrien, ifråga-
satt, att man där skulle övergå från lagstadgad åttatimmarsarbetsdag till den
gamla tiotimmarsarbetsdagen.

Reservanternas yrkande innebär ett bifall till motionerna. Avvikelsen från motionerna är den, att utredningen skulle företagas i samband med jordbruksutredningens undersökningar. Det är svårt att förstå, vad utskottsmajoriteten eller någon annan kan ha att invända mot detta utredningskrav. Det är framför allt svårt att förstå, hur man på det håll, där man alltjämt bitert klagat över samt har fula och hårda ord att säga om industriarbetarnas företräden, hur man på det hållet kan komma med avslagsyrkanden på ett förslag, som syftar till att på en punkt göra lantarbetarna likställda med industriarbetarna. Det svaras ju alltid, att det icke går att lagligt reglera arbetstiden för jordbruket. Jag hörde under debatten i första kammaren, hur en talare skildrade, hurusom en lagligt reglerad arbetstid för jordbruket skulle leda till att, om kreaturen bleve sjuka om nätterna, skulle det icke finnas någon, som skulle se till dem. När man är så pass främmande för, låt mig säga, ansvarskänslan hos lantarbetarna och syftet med den lagstiftning, som det här är fråga om, så är det icke underligt, att man reser motstånd. Man bör dock för det första veta, att en laglig reglering av arbetstiden icke betyder, att där ekonomiska värden stå på spel eller djurens skötsel det kräver, arbetarna skola vägra att göra sin insats och lämna sina tjänster, och för övrigt bör man komma ihåg, att för vissa grupper av lantarbetarna arbetstiden redan är reglerad. Jag syftar på lantarbetarna i de trakter av landet, där arbetsgivarna ingått kollektivavtal med lantarbetarna. Där är arbetstiden fastställd i avtalet, och detta avtal är lagligt bindande enligt avtalslagen. Där gäller sålunda en lagligt reglerad arbetstid, även om den är längre, än vad man menar med en normalarbetsdag.

Innan jag slutar, vill jag emellertid bringa till kammarens kännedom ett yttrande, som fällts i första kammaren. Det kan möjligen i någon mån klara begreppen. Det har under utskottsdebatten och under debatten i första kammaren, och det kommer säkerligen också att gå igen i debatten här, pekats på jordbrukets svårigheter och framhållits, att jordbruket icke skulle ekonomiskt kunna bära följderna av en lagstadgad, låt mig säga, åttatimmarsarbetsdag i jordbruket. Nu var det bland motståndarna till de här behandlade motionerna en jordbrukare i första kammaren, som yttrade, att han fört statistik, och han yttrade ordagrant följande: Jag kan icke taga ut mer än i genomsnitt 8 timmar per dag av mina tio arbetare. Om man ett ögonblick ställer sig på den ståndpunkten, att man tror på att hans uppgift är riktig, så skulle alltså genomförandet av en åttatimmarsarbetsdag inom jordbruket för denne jordbrukare icke innebära någon som helst förändring, som kan vara av ekonomiskt fråkig natur för honom. Nu tror jag icke, att detta är riktigt, därför att arbetstiden är otvivelaktigt mer än 8 timmar. En var kan ju se på vad socialstyrelsen meddelar i fråga om lantarbetarnas arbetstid. Socialstyrelsens redogörelse återfinnes i utskottets betänkande. Men uppenbart är, att vid en lagstadgad arbetsdag kommer man helt naturligt att räkna med en effektiv arbetsdag, och den omständigheten, säger mig, att de ekonomiska olägenheterna av en lagstadgad normalarbetsdag för jordbruket, som jordbrukarna alltjämt tala om, icke skola på långt när bli så stora om ens några.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Linders m. fl. avgivna reservationen.

Häruti instämde herrar *Lindqvist* i Halmstad, *Sjögren*, *Hermansson* och *Andersson* i Tungelsta.

Herr Björnberg: Herr talman! Det är ju ett gott syfte, som det här tvivelsutan är fråga om, men jag skulle vilja ifrågasätta om man med det som föreslås här kan i någon mån främja detta syfte. Det har ju, såväl i

*Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

dessa motioner av herrar Möller och Per Albin Hansson som av herr Karlsson i Grängesberg liksom i en tidigare bondeförbundsmotion framförts krav på åtgärder, som kunde vara ägnade att främja lantarbetarnas ekonomiska och sociala villkor och ställning. I den mån som sådana åtgärder äro möjliga, utan att äventyra andra kanske ännu värdefullare tillgångar i vårt gemensamma kollektiva samhällsliv, är jag den siste att vilja vare sig underkänna eller motarbeta sådana åtgärder. Men jag undrar, om det kan vara rimligt att tänka sig, att bättre levnadsstandard och, som den förste ärade talarren i denna debatt yttrade sig, bättre betalning, alltså högre lön, låter sig faktiskt förenas med en begränsad eller nedsatt arbetstid. För min del må jag säga, att jag tror det knappast är möjligt, ty det är väl icke bara på grund av en sinkadus eller på måfå som man sätter i gång och utför arbete. Den effektiva arbetstiden vid lantbruket under sommaren torde för närvarande vara cirka 10 timmar. Det är icke genomsnittstiden för hela året, då stannar den nog vid ungefär nio timmar eller något mindre. Jag är ändå icke benägen att medge, att detta utgör den *effektiva* arbetstiden, ty de många olika förhållanden som råda och de många så att säga döda intervaller av tid, som måste ingå i sådant arbete som vid lantbruket, göra, att den effektiva tid, som utnyttjas, blir i regel avsevärt kortare än den, som räknas exempelvis från klockan sju på morgonen till sju på kvällen med avdrag för måltidsraster. Det känna alla som hava litet närmare bekantskap med avstånden från gården och ut på ägor, rasterna, väderleken, årstiderna och allt detta, och sådana saker kan man icke gärna, med än så välvilliga och allvarliga åtgärder, bemästra, så att man kan eliminera dem och säga, att de spela ingen roll. Här skall helt enkelt göras det och det, det skall åstadkommas förbättrade lönevillkor och begränsad arbetstid, och det är ingenting som hindrar, att man gör det i samma andetag. Om en femtedel av arbetstiden skäres bort från tio till åtta timmar och det samtidigt skall vara fråga om löneförbättring, frågar jag verkligen här både herr Karlsson i Grängesberg och herr Olovson i Västerås och samtliga, som här instämde, om man verkligen, nyktert sett, på ett praktiskt sätt har utsikter att realisera sådana planer? Då måtte arbetet och ersättningen för arbetet vara synnerligen främmande för varandra, strängt taget icke beröra varandra. Det är väl ändock för det arbete, som utföres, som betalning skall erläggas, och arbetet som utföres, det må vara vid en industri eller ett lantbruk eller var som helst, är det väsentliga. Nu vet jag, att på många håll, även inom industrien och i speciella yrken, har tillämpats den metoden, att man skall hava betalt även för den tid, som åtgår vid färd till och från arbetet. Det skola vi icke tala om här, ty det är icke meningen att uppriva strid om åttatimmarsdagen i fråga om de områden, där vi nu nyligen hava beslutat om en permanent lag, vilken jag för min del har medverkat till såväl i utskottet som här i kammararen.

De områden, som undantogos när lagen antogs, stå uppräknade här på sid. 2 i betänkandet. Det är ett dussintal undantag. Jag undrar verkligen, om det finns något, som strängt taget nu kan strykas, om vi kunna säga, att erfarenheterna ge vid handen, att vi icke behöva dessa undantag.

Jag tror knappast för resten, att det är så synnerligen utpräglat allvarligt menat, att riksdagen skulle gå med på dessa förslag. Jag kunde åtminstone icke få det intrycket, när herr Karlsson i Grängesberg slutade sitt anförande med att säga, att de kapitalistiska samhällena äro ju kanske både vanmäktiga och helt enkelt omöjliga, när det gäller att realisera det som man här kräver, men framstötten med motionen är ett led i den strävan, som från den kanten gör sig gällande. Då förstår man bra mycket av det, som annars skulle vara obegripligt.

Nu har man ju i de två reservationer, som finnas i betänkandet på sid. 18—

19, modifierat sitt krav i mycket hög grad, och nu undrar herr Olovson i Västerås, varför man icke kunde vara med om en utredning, även om det f. n. är speciellt svåra förhållanden med hänsyn till jordbruksnäringen och man icke för närvarande egentligen kan räkna med några positiva och praktiska resultat, så kunde man väl ändå gå med på en utredning. Ja, det är, mina herrar, som ni veta här i kammaren en synnerligen gammal och mycket upprepad läxa: »varför kan man icke gå med på en utredning», däri ligger väl ingen fara? Det är dock givet, att en positiv direkt föreslagen utredning med anledning av vissa motioner medför åtminstone i hög grad vissa direktiv i motionernas syfte eller riktning. I båda reservationerna talar man om reglering och begränsning av arbetstiden. Det har redan sagts av herr Olovson i Västerås, att vi hava en viss begränsning, även när det gäller lantarbetarna, och det är naturligtvis alldeles riktigt, och det lär t. o. m. i dag i första kammaren hava yttrats av en lantbrukare — jag har varit här inne så gott som hela dagen så jag har icke hört yttrandet. — Denne senator sade: »Jag kan icke taga ut av mina tio arbetare, mer än åtta timmar om dagen.» Jag tror för visso, att det ligger en påtaglig sanning däri och att det är ett riktigt omdöme. Jag vill visst icke säga, att det skulle vara någon särskilt överhängande fara, om man ginge med på en objektiv utredning, ifall däri icke låge en begränsning, en nedsättning, ett beskärande av den arbetstid, som man nu utnyttjar och som säkerligen är välbehövlig. Men jag tror nu icke precis, att det kravet är så alldeles oskyldigt, så att man rent av skulle kunna säga, som herr Olovson i Västerås sade, att »följaktligen kan det icke bli varken några ekonomiska konsekvenser, som man särskilt behöver räkna med, eller några avsevärda förändringar i vad som nu råder». Jag tror nog, att inom det område, som lantarbetet nu omfattar, och beträffande de sysslor som där av olika anställda utföras, man måste hava en viss frihet att röra sig och att man icke bör komma med några speciella föreskrifter, genom vilka man kunde komma, som det nämndes redan i utskottet, dithän, att det kunde tänkas, att när man har som mest bråttom, det må vara i vårdagarna eller under skördetiden, när vissa timmar hade gått, kunde vederbörande, som höll på med detta så synnerligen brådskande och viktiga arbete, utan vidare, bara därför att klockan slog, lämna arbetet, lämna maskinerna, hästarna och — sällskapet, ifall han var i sällskap med några som voro på ett annat sätt bundna till detta arbete, det må vara arbetsgivaren eller hans söner o. s. v.

Jag kan verkligen i detta sammanhang ifrågasätta, om detta krav framkommit från lantarbetarna själva i denna tid i större utsträckning. Jag tillåter mig att tvivla på detta, därför att lantarbetarna själva erfara dessa allvarliga påfrestningar, när många tusental av dem, som tidigare varit favoriserade och haft avsevärt bättre inkomster, haft sitt bröd och sin goda försörjning inom industrien, så länge denna kunde vara i rörelse och så länge den fungerade, men nu, när industrilokalerna äro tömda och maskinerna hava stannat, få gå utan avlöning. Då tror jag, att lantarbetarna själva äro tillräckligt sunt funtade för att förstå, att de dock hava något, som är säkrare och i längden mera betryggande och ägnat att ge dem deras bröd och försörjning, och jag tror, att detta i någon mån kompenserar det, som man i andra avseenden givetvis icke kunnat räkna med annat än som en viss deklassering eller styvmoderlig behandling från samhällets sida av dessa som arbeta vid lantbruket.

Jag skall icke förlänga debatten. Jag har bara velat, då jag står under utskottets förslag, och utskottets förslag innebär ett avstyrkande av motionerna, säga några ord för att även från vår sida motivera, varför vi verkligen hava haft mod och, som vi anse, fullgiltiga motiv för att i den närvarande situationen yrka avslag på de framställda förslagen, och jag ber, herr talman, att alltså få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Carleson**: Herr talman! För min del skall jag icke gå in på frågan om reglering eller begränsning av arbetstiden för jordbruket. Jag biträder därvid utskottets hemställan. Jag har begärt ordet med tanke på den sista reservationen, däri ett antal ledamöter av andra lagutskottet yrka, att det skulle vidtagas sådana ändringar i vår lag om arbetstidens begränsning, att Sverige skulle kunna ratificera Washingtonkonventionen.

Innan jag går in på ett förslag, som jag ämnar framställa, vill jag framhålla, att i reservationen antydes och i motion, som avgivits, utsåges tydligt, att arbetstidens begränsning skulle vara ett medel mot arbetslösheten. Jag antar, att det icke någonsin sagts, att det är något fysiologiskt krav, som ligger till grund för att vi fått 48 timmars arbetsvecka. Om så icke är förhållandet tänker jag mig möjligheten av att denna arbetstid kommer att ändras, eventuellt åt det håll, som angives i reservationen och likaså motionen. Men man kan väl näppeligen tänka sig, att arbetstidens begränsning kommer att minska arbetslösheten. Om icke för den del av befolkningen, som får sin arbetstid sänkt, standarden måste sänkas, skulle den sänkta arbetstiden över lag komma att kompenseras genom högre löner. Jag vet icke, om man ens på kommunistiskt håll anser, att tiden nu är sådan, att man skulle lyckas att hålla produktionen uppe ens i dess nuvarande låga nivå, om man toge sig för det experimentet att allmänt höja den kostnad, som heter arbetslön. Jag betvivlar, att man skulle lyckas med det, man finge nog gå samma väg som sovjetunionen, nämligen att sänka standarden över lag till en nivå, som våra svenska industriarbetare i varje fall icke skulle vara med på.

Nu har i den sista reservationen framhållits något, som jag tycker är rätt så naturligt, nämligen att en ytterligare begränsning i arbetstiden eller förändring med avseende på tillämpningen av arbetstidslagen är i stort sett en internationell fråga. Jag vill, innan jag fortsätter för att framställa, som jag nämnde, ett förslag, framhålla, att de stora avvikelserna från bestämmelserna i vår arbetstidslag, som göra det särskilt svårt att få komma i överensstämmelse med Washingtonkonventionen och alltså vinna en ratificering av den från svensk sida, gälla bl. a. omfattningen av de arbetargrupper, som rymmas inom den svenska lagen. Våra undantag från de allmänna bestämmelserna i detta avseende äro rätt så omfattande i förhållande till Washingtonkonventionen. Vidare är det företagens storlek. Det är ju nämligen så, att enligt den svenska lagen falla utanför arbetstidslagens bestämmelser företag, vilkas arbetarantal understiger fem. Och slutligen äro våra bestämmelser om övertid ju uppmjukade på ett sätt, som också skulle tarva en rätt kraftig reformering för att kunna rymmas inom konventionen. Nu har i reservationen framställts det yrkandet, att utan någon som helst utredning Kungl. Maj:t skulle anmodas komma fram med sådant förslag i fråga om arbetstidslagen, som gjorde, att Sverige kunde ratificera Washingtonkonventionen. Därmed har man ju egentligen velat mena, att vi hava all den utredning, som överhuvud taget behövs för att se vad verkan i Sverige det skulle hava, att vi inom arbetstidslagen inrymde åtskilliga andra grupper, som äro utanför, att vi inom arbetstidslagens ram inrymde alla de företag, som hava mindre än fem arbetare, och vidare att vi skulle kunna gå till ändringar av bestämmelserna om övertid. För min del skulle jag tro, att den mening, som ligger till grund för den socialdemokratiska reservationen, nämligen att ingen ny utredning erfordras, väl icke kan vara så bergsäker, när man dock från andra håll, där man haft sympatier för att överhuvud taget få en laglig begränsning av arbetstiden, man icke har ansett sig kunna gå med på sådana ändringar i arbetstidslagen, som skulle möjliggöra en omedelbar ratificering

av Washingtonkonventionen från svensk sida. När vi, som icke anse, att vi kunna följa den socialdemokratiska reservationen i denna punkt, hava det klart för oss, att vi behöva en utredning, då är frågan: Är tiden inne, då en sådan utredning skulle kunna göras med någon verklig nytta? Jag vill icke alls säga, att utredningen skulle kunna resultera i att vi kunde ratificera, men jag skulle vilja säga, att jag tror, att tiden är inne att göra en sådan utredning. Jag vill sålunda för det första framhålla, att åtskilliga ändringar, som skulle vidtagas, äro beroende av en erfarenhet, som vi hava fått under alla de tio å till tolv år, som arbetstidslagen gällt. Men den stora frågan, om man skall fortfarande undantaga de företag, som hava mindre än fem arbetare, den frågan ligger numera så till att man snart eller åtminstone om ett eller annat år har en fullständig tablå över de svenska företagen. Riksdagen har nämligen beslutat att det i sammanhang med folkräkningen för 1930 skulle göras en företagsräkning i landet. Denna företagsräkning, som på många håll varit efterlängtd och motsetts med allra största intresse, denna företagsräkning kan måhända visa sådant resultat, att frågan om företagens storlek ej behöver stå hindrande i vägen för ratificering av Washingtonkonventionen. Och slutligen vill jag framhålla, att på senare år hava omfattande utredningar börjat verkställas inom just sådana fack, som på grund av vår lag äro uteslutna från arbetstidens begränsning, fastän å andra sidan de måste inneslutas för att vi skulle kunna ratificera konventionen. Jag vill sålunda nämna, att efter vad jag vill minnas socialstyrelsen redan gjort en utredning om restaurang- och kafépersonalen, att utredning för närvarande pågår om våra affärsanställda, och att utredning likaledes pågår om i sjukvårdsarbete anställda m. fl., m. fl. Allt detta synes mig tala för att tiden verkligen är mogen för en utredning, huruvida vi icke skulle kunna ändra vår arbetstidslag därefter, att ratificering av Washingtonkonventionen kunde äga rum.

Herr talman, jag tillåter mig att göra ett yrkande för att giva uttryck åt denna min mening. Jag yrkar sålunda — med ändring av yrkandet i reservationen nummer 2 — att riksdagen måtte i skrivelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t måtte verkställa en förutställningslös utredning om lämpligheten av sådan ändring i lagen om arbetstidens begränsning, att denna lag kunde bringas i sådan överensstämmelse med den år 1919 av internationella arbetsorganisationens konferens i Washington antagna konventionen angående begränsning av arbetstiden i industriella företag, att denna konvention kunde av Sverige ratificeras.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Innan jag går in på vad jag i övrigt tänkte säga, ber jag att med anledning av det uttalande och det yrkande som gjordes här av herr Carleson, få göra den frågan, huruvida herr Carleson med sitt uttalande och sitt ändringsförslag avsåg att åstadkomma, att arbetstidslagen skulle utsträckas även till de mindre företag, som nu icke lyda under lagen. Om så är förhållandet, torde det vara skäl i att dessa företagare observera den ståndpunkt, som herr Carleson som talesman för det liberala partiet här intagit.

Vidare skall jag be att innan jag går in på själva huvudfrågan om lantarbetarnas arbetstid, med några ord få beröra det anförande, vilket hölls av den förste talaren i detta ärende, herr Karlsson i Grängesberg, som syntes mig anlägga en rätt förenklad syn på problemet. Han uttalade, »att stora grupper arbetare stå utanför arbetstidslagen samtidigt som mängder av arbetare gå utan arbetstillfällen». Det föreföll av herr Karlssons i Grängesberg anförande i fortsättningen, som om han utginge ifrån, att om vi blott begränsade arbetstiden och sålunda ransonerade arbetstillgången, arbetstillfällena skulle bli till-

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

räckliga eller i varje fall flera för de arbetare, som nu gå arbetslösa. Men, herr Karlsson i Grängesberg, problemet ligger icke så enkelt till. Det är icke så enkelt som herr Karlsson i Grängesberg förmenar, då han talar om att inom vissa näringsgrupper det utförts så mycket övertidsarbete, att det skulle räckt till sysselsättning för 4,000 arbetare. Låt oss göra ett litet tankeexperiment, herr Karlsson i Grängesberg! Vi tänka oss, att man exempelvis inom gruvindustrien förminskade arbetstiden till hälften av den nu lagstadgade. Arbetarna måste givetvis ha någon kompensation för den förkortade arbetstiden genom högre timpenning. Tror herr Karlsson i Grängesberg då, att på grund av minskningen i arbetstid dubbelt så många arbetare skulle få anställning? Tror icke herr Karlsson i Grängesberg snarare, att med den konkurrens, som nu råder, och med de drygare omkostnader, som av en dylik anordning ovillkorligen följde, en ny grupp arbetare skulle bli arbetslös. Herr Karlsson i Grängesberg skakar på huvudet; han framhärdar sålunda i den uppfattningen, förmodar jag, att en begränsning av arbetstiden utan vidare skulle medföra ökade arbetstillfällen. Det kan emellertid leda till raka motsatsen.

Så yttrade herr Karlsson i Grängesberg, att rationaliseringen endast tillfört »arbetsköparna» större förtjänster, medan arbetarna icke haft någon nytta av densamma. Han talade i detta sammanhang om att det var stora grupper av ungdom, som icke kunde få något arbete. Men, herr Karlsson i Grängesberg, har det icke varit så, att så snart vi diskuterat frågan om en lagstadgad begränsning av arbetstiden och om den minskning av arbetstiden, som man åsyftat med denna lagstadgade begränsning, man ständigt — och kanske icke med orätt — betonat från det håll, där man gått in för en förkortning av arbetstiden, att man skulle kompensera denna förkortning och den fördyring, som därigenom skulle inträda, genom att rationalisera arbetet. Rationalisering har också genomförts. Nu säger herr Karlsson i Grängesberg, att det bara är »arbetsköparna» — jag använder herr Karlssons i Grängesberg beteckning — som tjänat på den saken, medan arbetarna icke fått någonting. När man sålunda handlat enligt herrarnas anvisning, tages detta till intäkt för att klandra arbetsgivarna. Menar herr Karlsson i Grängesberg till äventyrs, att vi rent av skulle gå den reaktionära vägen och låta bli att rationalisera? Vi skulle kanske arbeta efter gamla föråldrade och mycket manuellt arbete krävande metoder? Då skulle det måhända till en början blivit fler arbetstillfällen. Men hur ginge det med försäljningstillfällena genom de fördyrade produkterna? Och med försäljningarnas utsinande torde nog också arbetstillfällena i betänkligen mån sina.

Vidare talade herr Karlsson i Grängesberg — och härmed kommer jag in på huvudfrågan i dag — om »jordbrukets löneslavar». Ja, jag tror, att vi kanske i närvarande stund icke böra använda så starka uttryck. Jag giver herr Olovson i Västerås en eloge för att han undvek alltför starka ord. Han uttalade sig i dag mera moderat än som vanligen brukar vara fallet på det hållet. Jag tror, att det är skäl i att i denna fråga söka gå fram med verklig saktighet och utan att använda alltför starka ord eller uttalanden.

Visst har jordbrukets lönearbetare det ganska knappt. Visst ha de fått nöja sig med en lönestandard, som ligger under så gott som alla andra arbetares lönestandard i detta land. Men det har icke berott på arbetsgivarnas ovillighet, att så varit förhållandet, utan det har berott på — det lär ingen kunna bestrida — att jordbruket som näring icke varit så vinstgivande, att det varit möjligt att inom jordbruket nå fram till ens tillnärmelsevis samma lönestandard som inom övriga yrken. Jag ber också att får erinra om, att i nuvarande stund och sedan länge torde i förhållande till näringens avkastning — jag betonar *i förhållande till näringens avkastning* — knappast någon arbetargrupp ha en så gynnsam löneställning som jordbruksarbetarna. I trots av detta

är dock deras löneställning svag. Men man skall också taga i beaktande den synpunkt herr Björnberg just påpekade, nämligen att det kan diskuteras, huruvida för närvarande jordbruksarbetarna äro de sämst ställda arbetarna inom vårt land. De jordbruksarbetare, som ha fast anställning — det finns naturligtvis de som blivit utan arbete även på det hållet på grund av jordbrukets svaga ekonomi; den saken skall jag icke närmare beröra nu — ha det visserligen knappt och trångt, men de veta, vad de ha, och de äro icke i så beroende ställning som många andra arbetare, vilka visserligen ha högre timpenning och högre förtjänst, *när de ha arbete*, men ofta få gå utan sådant och följaktligen för närvarande befinna sig i ett ganska bekymmersamt läge.

När det gäller att bedöma frågan om arbetet och arbetstiden inom jordbruket, skola vi först och främst komma ihåg, att i de fall, där icke någon målmedveten agitation legat bakom, råder det på jordbruksarbetarhåll för närvarande intet nämnvärt missnöje i fråga om arbetstidens längd. Jag vågar stå för det uttalandet. Arbetstiden är med hänsyn till arbetets art och andra förhållanden icke oskäligt lång. Jag ber därutinnan att få hänvisa till den utredning, som gjorts av socialstyrelsen — intagen i utskottets föreliggande utlåtande — och som tydligt och klart påvisar, huru det är ställt med arbetstiden inom lantbruket dels inom vårt land dels också inom andra länder. Det framgår därav, att i de länder, där man sökt gå in för en lagstadgad arbetstid för jordbruksarbetarna, har man undan för undan fått uppluckra lagen i den mån man någon gång efterlevt den. I vissa fall har man nödgats upphäva densamma helt och hållet. Detta visar, att det i vårt land härvidlag är bättre ställt än i de flesta andra länder, något som även den kan omvitna, som varit i tillfälle att på ort och ställe taga del av förhållandena.

Nu är det emellertid så, som det tidigare här påvisats, att jordbruket icke i samma mån som andra näringar kan utnyttja arbetstiden. Herr Olovson i Västerås, som ju icke så illa känner till jordbrukets förhållanden och jordbruksarbetarnas ställning, vet utan tvivel, huru svårt det är att kunna effektivt utnyttja arbetstiden inom ett lantbruk, huru väsentligt olika förhållanden där råda, jämfört med förhållandena inom industrien. Inom fabriken råder samma klimat — om jag får använda det uttrycket — samma väderlek året om. Där kan man sätta i gång maskinerna på den bestämda timmen, och arbetet går där utan avbrott tills tiden är inne att sluta för dagen. Man är icke beroende av väderleken. Men huru förhåller det sig mången gång, när man skall skicka arbetarna inom jordbruket till sådd, till skörd eller dyligt? När man väl ställt ut dem, börjar det kanske regna, och man får skicka hem dem igen och hitta på allt möjligt »nödhjulsarbete» att sysselsätta dem med. Sådant korsar alldeles jordbrukarnas planer och gör, att den effektiva arbetstiden mången gång blir ganska kort. Så tillkommer en annan omständighet, som vi i detta sammanhang böra beakta och som för de nordiska ländernas del gör jordbrukarnas ställning vanskligare och svårare än i länder med gynnsammare klimatiska förhållanden och stadigare väderlek: det är en oerhörd skillnad, mina herrar, mellan att fullgöra arbetet med jordens beredning, med sådd, skörd, höstberedning och dyligt under en säsongtid, som sträcker sig såsom i vårt land från början av maj till i bästa fall slutet av oktober, och att göra motsvarande arbete under den längre tid som står till förfogande i sydligare länder. När därtill kommer, att vi icke ha de varmare ländernas längre bärgningsperioder genom stadigare väderlek m. m., är det tydligt, att under säsongtiden i vårt land jordbrukarna äro så gott som nödsakade att kunna mera oberoende av lagstiftning och maximering av arbetstiden utnyttja arbetarna än som är nödvändigt inom andra, sydligare länder, för att vi i konkurrenshänseende i det fallet skola ha tämligen jämnt spel. — Jag lämnar för ögonblicket åsido den omständigheten, att man oavsett detta på håll, där man har gynnsammare förhållanden,

*Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

utnyttjar jordbruksarbetarna på ett helt annat och fullständigare sätt än i vårt land. — Man kan och bör icke söka komma ifrån dessa synpunkter, när det gäller att bedöma frågan om jordbruksarbetarnas arbetstid i vårt land. Beaktar man icke detta, då beaktar man icke en grundväsentlig faktor i avseende å jordbrukets drift och dess möjlighet att överhuvud taget ha jordbruksarbetarna sysselsatta.

När herrarna tala om intresset för jordbruksarbetarna och vilja göra gällande, att större intresse skulle förefinnas på det håll, där man går in för en begränsning av arbetstiden, vill jag icke fränkänna herrarna ett verkligt och djupgående intresse för dessa arbetare, men jag hoppas också, att herrarna å sin sida icke skola fränkänna oss, som våga ha en annan uppfattning, intresse för denna mycket stora arbetargrupp. Jag ber härvidlag att få erinra därom, att den jordbruksutredning, varom erinras i utskottets utlåtande, kommit till väsentligen på grund av en motion från högerhåll, däri man yrkade en utredning om lantarbetarnas ekonomiska och sociala förhållanden, en utredning, som skulle sammankopplas med en utredning om jordbrukets ekonomiska bärkraft. Det var den motionen, som direkt gav anledning till tillsättandet av den nu arbetande jordbruksutredningen. Denna har alltså även till uppgift att utreda frågan om lantarbetarnas ekonomiska och sociala förhållanden, och så vitt jag kan se kan icke utredningen härom fullgöras utan att man i det sammanhanget — och därvidlag ha redan vissa förberedande arbeten gjorts — måste gå in på frågan om jordbruksarbetarnas arbetstid och spørsmålet, huruvida det är påkallat att vidtaga några förändringar eller att lagstiftningsvis ingripa i avseende å densamma. För min del har jag den uppfattningen, att det är synnerligen vanskligt att ingripa och att några större behov därav icke föreligga, då det torde höra till de rena undantagen, att arbetarna utnyttjas på ett sätt, som skulle kunna motivera ett lagligt ingripande.

Jag tror, att om vi verkligen vilja komma dithän, att våra lantarbetare skola erhålla med övriga arbetargrupper i stort sett jämförliga ekonomiska och sociala förhållanden, då går icke vägen till detta måls vinnande i den riktningen, att man ensidigt tager sikte på en så diskutabel fördel som att inskränka arbetstiden, utan då går vägen i den riktning vi tidigare tillåtit oss peka på, nämligen att så förbättra jordbruksnäringens ekonomiska läge, att det beredes möjligheter för arbetsgivarna att giva sina arbetare icke blott löneförmåner utan även förmåner i fråga om bostäder och annat, fullt jämförliga med andra näringsgruppers arbetare. Går man den vägen, då är det min bestämda uppfattning, att jordbrukarna icke skola visa sig ovilliga att giva sina arbetare vad dem tillkommer. Jag tror, att detta är den säkraste vägen att främja denna stora arbetargrupps bästa.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Magnusson i Skövde förenade sig herrar förste vice talmannen Nilsson, Eurén, Skoglund, Johansson i Krogstorp, Holmgren, Petersson i Storgården, Persson i Fritorp, Waldem, Larson i Tönnersa, Olsson i Berg, Nordkvist, Pettersson i Bjälbo, Gustafson i Kasenberg, Persson i Grytterud och Persson i Falla.

Herr Hage: Herr talman! Jag begärde ordet för att någon från utskottet skulle yrka bifall till reservationen nummer 2, vilken finnes fogad vid föreliggande utskottsutlåtande. I denna reservation behandlas den kommunistiska motionen om åstadkommande utav dels ett mera undantagslöst tillämpande av åttatimmarslagen, dels en ytterligare nedsättning av arbetstiden.

Men innan jag går in på reservationen i fråga, skall jag be att få säga till herr Carleson, att jag från mina utgångspunkter måste erkänna, att det är gläd-

jande, när man i dessa dagar från borgerlig sida i alla fall får höra ett yttrande så pass sympatiskt, som det herr Carleson hade. Man är sannerligen icke bortskämd med att när det gäller social lagstiftning få bevittna, att sådana yttranden komma fram i denna kammare.

Ty, så vitt jag fattade herr Carleson rätt, ville han ha en utredning beträffande möjligheten av att åstadkomma ett mera undantagslöst tillämpande av åttatimmarslagen i vårt land. Jag vill i det sammanhanget säga, att visste jag icke, att herr Carleson vore en ensam ropande röst bland de borgerliga här i kammaren, och trodde jag, att herr Carleson kunde få med sig några stycken av kammarens borgerliga ledamöter, skulle jag för min del rösta med herr Carleson i den blivande voteringen. Men jag fruktar, att herr Carleson i denna fråga är en ensam man, och därför är det väl bäst att jag blir kvar vid den reservation, som vi socialdemokrater avgivit vid detta utlåtande. Ty vi vinna antagligen icke en enda röst här i kammaren, även om vi gå på herr Carlesons linje — sorgligt nog.

Sedan vill jag be att få säga några ord till den kommunistiske talare, som yttrade sig här. Den kommunistiska motionen går ju fram på två linjer. Kommunisterna vilja åstadkomma *dels* en mera undantagslös användning av åttatimmarslagstiftningen, *dels* vilja de utöver detta fortsätta att genom lagstiftning åstadkomma längre gående bestämmelser för en nedsättning av arbetstiden under åtta timmar.

Med avseende på det första av dessa yrkanden, vill jag säga till den kommunistiske talaren, att när vi nu som svar på detta ha påyrkat, att 1919 års Washingtonkonventions uttalande skall komma i tillämpning i vår svenska lagstiftning, så är det dock *i stort sett* ett tillstyrkande av motionen på denna punkt. Ty innebörden av denna konvention är ju den, att det skall åstadkommas en mera undantagslös användning av åttatimmarsprincipen. Och skulle riksdagen gå in för ett bifall till en reservation på denna punkt, så måste därmed följa, att det samtidigt även antages en lag, där undantagen i stor utsträckning äro bortsupade, och det överhuvud taget åstadkommes en lagstiftning, som närmar sig just den, som herr Karlsson i Grängesberg ville ha.

Nu antydde emellertid herr Karlsson i Grängesberg någonting — jag vet icke om jag missuppfattade honom — om att det var riktigare att gå med på en *nationell* lagstiftningsväg. Jag vet icke om herr Karlsson menade, att ma hade lättare att komma fram på den vägen. Men mot detta vill jag säga, att all erfarenhet visar — åtminstone för dem, som suttit i andra lagutskottet — att skola vi i detta land åstadkomma en socialt betonad lagstiftning till fördel för arbetarna, är det lättare att nå detta, om man kan visa, att Nationernas förbunds arbetsbyrå gått före och avgivit förslag. Jag vill alltså våga det bestämda påståendet, att en hel del sociala lagstiftningsbestämmelser skulle i denna dag icke varit införda i vår svenska lagstiftning, om vi icke haft denna internationella byrå och om vi icke kunnat hänvisa till det arbete, som utföres där. Jag vågar alltså påstå, att om man skall gå och lagstifta på detta område, så är det riktigt att gå fram på den *internationella* vägen, när det gäller både det ena och det andra.

Jag slutar alltså på denna punkt med att säga, att vårt ståndpunktstagande innebär, att vi i stort sett tillstyrka den kommunistiska motionens yrkande på denna punkt. Sedan komma vi till den lagstiftning, som här föreslagits av herr Karlsson i Grängesberg, och som går ut på att fortsätta med en nedsättning av arbetstiden. På detta yrkande i motionen ha vi i vår reservation svarat på två sätt. Vi ha sagt, att det för närvarande pågår förhandlingar på facklig väg om denna sak mellan arbetsgivarna och arbetarna. Och de resultera i vissa fall i en överenskommelse, som innebär en nedsättning av ar-

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

betstiden. Och vi ha sagt, att dessa förhandlingar, i den mån de resultera i sådana överenskommelser, ha vår välsignelse. Men vi ha ju dessutom påvisat, att utöver detta har denna fråga blivit upptagen till internationella överläggningar av socialistiska arbetarinternationalen och fackföreningsinternationalen. Och där pågår en utredning. Och vi tro, att den utredningen och det arbete, som nedlägges där, skall i sinom tid resultera i någonting, så att man kan komma fram till en fortsatt nedsättning av arbetstiden.

Nu var det en föregående talare som yttrade ungefärligen det, att han tvivlade på, om den nuvarande tiden kunde motivera — jag fattade saken så — en fortsatt nedsättning av arbetstiden. Ja, det är ju klart, att om man skall yttra sig om dessa saker, är det ju så stora ting, att det är synnerligen svårt att göra några tvärsäkra och bestämda påståenden. Men jag vill i alla fall säga, att om man ser på den historiska utvecklingen har det väl varit så, att den minskning i arbetstiden, som hittills har kunnat åstadkommas, den har skett i samband med en rationalisering inom arbetsområdena. Och detta ger väl ändå en antydning om, att när en rationalisering skett, som är fallet just nu, då ligger det nära till hands att tro, att detta motiverar en fortsatt nedsättning av arbetstiden, och att en fortsatt nedsättning av arbetstiden skall kunna ske på grund av rationaliseringen *utan att arbetarnas levnadsstandard samtidigt blir försämrad*. Jag skall icke närmare gå in på problemet, men jag skulle alltså vilja säga, att den historiska erfarenheten giver väl ändå en antydning om, huru man har anledning att se på detta problem, och att man alltså kan våga det påståendet, att detta krav — som blivit rest av arbetarna — på en ytterligare nedsättning av arbetstiden kan vara motiverad med hänsyn till den rationalisering, som skett och alltjämt sker, och med hänsyn därtill, att genom denna rationalisering framskapas mera arbetskvantitet per arbetstimme, än vad som skedde under gångna tider.

Ja, herr talman, jag skall inskränka mig till denna korta förklaring. Jag vill sluta med att säga, att skulle man kunna ha någon möjlighet att samla en majoritet i denna kammare omkring det Carlesonska yrkandet, vore jag böjd för detta. Men som saken nu ligger till, och då jag föreställer mig, att herr Carlesons yrkande icke har någon möjlighet att gå igenom, vidbliver jag, herr talman, mitt yrkande, d. v. s. jag yrkar bifall till den reservation, som under punkten 2 har avgivits av herrar Sigfrid Hansson, Forslund, Magnusson i Kalmar, Hage och Pettersson i Hällbacken.

Herr Ljung: Herr talman! Enligt herr talmannens önskan skall jag för att ej mer än nödigt förlänga debatten begränsa mig till att endast framföra ett par synpunkter på den föreliggande frågan.

Jag vill då först göra den lilla reflexionen, att när man läser den motion, som ligger till grund för utskottsutlåtandet och dess yrkande i punkt 1, får man närmast intryck av ett uttalande från en internationell kongress. Ty motionen innehåller i huvudsak endast några allmänna synpunkter och uttalanden. Dessutom förekommer där ett påstående, att det med hänsyn till maskinteknikens utveckling nu skulle vara lättare att få de framförda kraven genomförda. Men jag vågar bestämt hävda att detta påstående är byggt på ganska svaga grunder, ty de förändringar, som i detta avseende ha inträffat, äro uppenbarligen mycket små, om man nämligen håller sig till de senaste 10—15 åren.

Nu förefaller det mig, som om man på goda grunder kan säga, att vad utskottet anført såsom motivering för sitt ståndpunktstagande i detta stycke är mycket starka skäl. Det är dels de formella, som här förut framhållits, nämligen att jordbruksutredningen har saken under behandling. Denna utredning har redan upptagit frågan till diskussion samt införskaffat vissa upp-

gifter. Och frågan hör tydligen nära samman med övriga spörsmål rörande lantarbetarnas sociala ställning, som föreligga där. Det skulle under sådana förhållanden vara olämpligt att utbryta frågan ur sitt naturliga sammanhang.

Men det är icke bara dessa formella skäl, som föreligga, utan även reella. Såsom ett mycket viktigt skäl härvidlag vill jag för min del framhålla att mig veterligen har icke någon starkare opinionsyttring i detta avseende gjort sig gällande ifrån jordbruksarbetarnas sida. Vål är det uppenbart, att även de skulle önska en förkortning av arbetstiden, om det kunde ske med bibehållande av nuvarande villkor i övrigt eller med förbättrande av desamma. Men då detta icke kan ske, tror jag, att en lantarbetare i förgrunden sätter andra spörsmål, nämligen dels att få bibehålla eller om möjligt förbättra sina nuvarande löneförhållanden, dels ock att få förbättrade bostäder, ett spörsmål, vilket för närvarande som bekant ligger under utredning.

Vidare skall jag be att få erinra om, att därest en sådan lagstiftning som denna skulle komma till stånd, måste den möta oerhört stora svårigheter, därför att jordbruken till största delen utgöres av små och medelstora sådana samt äro spridda på så många platser. Jag skall icke upptaga tiden med att tala om de nuvarande svåra ekonomiska förhållandena inom jordbruket. Det är ju kända saker.

Slutligen ett par erinringar gentemot uttalanden, gjorda av de föregående talarna.

Herr Karlsson i Grängesberg var angelägen att framhålla, i hur stor utsträckning det förekommer overtidsarbete. Ja, vad visar detta, om icke att arbetarna för sin del under vissa förhållanden ha ett intresse av att arbetstiden är utsträckt. Och då lär det väl vara svårt att anföra detta förhållande som skäl mot den tänjbarhet, som här förekommer.

Jag skall också tillåta mig att emot honom i förbigående göra den lilla formella erinringen, att när det från det hållet användes benämningen »arbetsköpare» för en viss kategori, vore det väl i det sammanhanget konsekvent att tala om »arbetssäljare».

Så några ord med anledning av herr Olovsons i Västerås uttalande. Hela hans motivering låg ju närmast däri, att riksdagen skulle infria givna löften. Men när han skulle tala om, vari dessa givna löften bestod, hade han svårt att ge belägg för det. Vad han förebragte var en hänvisning till vissa vaga uttalanden om att det fanns anledning att senare bringa frågan under prövning. Det förefaller mig mycket svårt att med skäl kunna säga, att detta är något verkligt löfte från riksdagens sida. Och under alla förhållanden är det uppenbart att de, som icke givit de s. k. löfterna, icke äro bundna av dem. Däremot torde det vara uppenbart, att därest riksdagen nu, i enlighet med reservanternas yrkande, skulle gå in för en utredning, kan man med skäl säga, att vi verkligen ställt någonting i utsikt eller givit några löften.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till dessa korta erinringar och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Pettersson** i Bjälbo: Herr talman! Här har under debatten jordbruksutredningen upprepade gånger nämnts. Jordbruksutredningens befattning med denna sak har bestått i att vi där haft överläggningar med sakkunniga, däribland byråchefen Nyström, som har fått i uppdrag att verkställa en utredning, varigenom man kan på allsidigt sätt se arbetaren och hela den miljö, han befinner sig i. Utredningen ligger för närvarande under tryckning. Huruvida jordbruksutredningen sedan kommer att lämna förslag och yttranden, därpå vill jag för närvarande icke ingå.

Det är ju givet att arbetstid och lön stå i så nära samband med varandra, som det överhuvud taget är möjligt.

*Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Sålunda, de förutsättningar, man här har, äro, att arbetstiden skall minskas, under det att lönen icke skall minskas utan snarare ökas. Men man får icke glömma, då man talar om dessa saker, att möjligheterna för en näring att ge kortare arbetstid och högre lön bero på näringens avkastningsförmåga. Kan icke näringen lämna skälig avkastning, kan icke heller arbetstiden förkortas och lönerna ställas på en skälig nivå. Man får aldrig glömma detta, ty då bryter man loss sakerna ur sitt sammanhang. Och det var detta herr Karlsson i Grängesberg gjorde, när han såg saken så ensidigt, att han endast tänkte på lön och arbetstid, men icke på näringens räntabilitet.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att något beröra den socialdemokratiska motionen angående kristidshjälpen. Där lägger man upp ett helt program, en hel produktionsinriktning för jordbruket, för att det skall komma ur sitt nödläge. Och den produktionsinriktningen och det programmet bestå icke i att jordbrukarna skola få bättre betalt för sina produkter, utan de bestå i att en rationalisering, ett förbilligande av produktionen skall ske genom bättre kreatur, bättre avsättningsförhållanden och allt sådant. Ja, jag vill icke underskatta betydelsen av detta. Men Danmark är ju i alla fall ett land, där rationaliseringen och allt vad dit hör har kommit så långt, som överhuvudtaget något land i världen har kommit. Och danskarna ha icke avsevärt bättre priser på fläsk och smör och lantmannaprodukter, än vad vi ha, så att vi kunna på den vägen icke räkna med att komma så synnerligen långt. Men det finnes ett område, som icke är berört i denna motion, nämligen lönerna, arbetskostnaderna vid lantbruket. Det är ju så, att för närvarande ligger arbetskostnaderna vid lantbruket 60 à 70 % över förkrignivån, under det att vi få samma betalning för produkterna nu, som vi fingo före kriget. Statistiken visar dessutom, att arbetskostnaderna gå till 40—70 % av produktionskostnaderna. De stiga sålunda proportionellt emot intensiteten, och när 70—80 % av jordbrukets bruttoinkomst gå till arbetskostnader, då förstår man, vilken oerhörd betydelse arbetskostnaderna ha, vilken rent avgörande betydelse de ha vid jordbruket. Skall man kunna i någon större mån minska produktionskostnaderna vid lantbruket, så måste denna minskning givetvis gå ut över arbetslönerna, och därför står denna motion — angående utredning visserligen, men naturligtvis med tanke på en framtida förkortning av arbetstiden och en samtidig förhöjning av lönerna — i diametral och oemotsäglich motsats till det program, som socialdemokraterna här upplagt.

Jag har velat påpeka detta för att påvisa, huru oförenliga ståndpunkterna i dessa båda motioner äro. Här gäller det ju nu omkring 100,000 lantarbetare, men hur ställer det sig med de andra grupperna, småbrukarna, småbönderna och egna hemmarna, vilka uppgå till ett antal av minst det tiodubbla i jämförelse med dessa. Vad har man för hjälp åt dem? Ja, därom nämnes ingenting, och dock är det så, att redan vid 1923—1924 års utredning fick man klart för sig, att dessa personer ha en ofantligt lång arbetstid och en mycket låg betalning för sitt eget arbete. 1930 fingo vi i särskilda utskottet statistiskt belägg — genom lantbruksbokföringen — för att en sådan mindre egna hemmare och småbrukare icke hade mer för sitt eget arbete än ungefär två tredjedelar av den betalning, som en lönearbetare hade för sin arbetskraft. Och skulle man nu försöka se efter, huru mycket dessa människor ha för egen arbetskraft, skulle man säkerligen komma underfund med att de icke ha mer än hälften eller knappast detta av vad en lejd arbetare har. Skall man hjälpa en grupp, bör man väl hjälpa den gruppen, som är i största behov av hjälp. Den enda framkomliga vägen är den, som förut framhållits av herr Magnusson i Skövde, att få bättre betalt för jordbruksprodukterna. Först åtgärder för en god betalning för jordbruksprodukter, sedan kommer det andra av sig själv. Men det går aldrig att gå den motsatta vägen. Vilja sålunda herrarna

vara med om att hjälpa oss genom statsåtgärder — och även genom andra åtgärder — att få bättre betalt för våra produkter, så löses denna fråga av sig själv. Vilja icke herrarna gå med på detta, är frågan olöslig.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

*Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Herr **Gardell** i Gans: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av herr Karlssons i Grängesberg anförande om en internationell arbetstid. Av utskottetsbetänkandets bilaga framgår att arbetstiden vid jordbruket i Norge varierar mellan 13.3 och 10.4 timmar per dygn, i Danmark mellan 10 och 8½ timmar. I Estland proklamerades 1918 8 timmars arbetstid såväl för industri som jordbruk men på grund av svårigheter att tillämpa detta system avskaffades denna lag år 1929. I Litauen var arbetstiden reglerad till 10 timmar per dag men har blivit föremål för fritt avtal. I Finland framfördes kravet redan 1917 från arbetarhåll på 8 timmars arbetsdag vid jordbruket. Någon lagstiftning har ännu ej kommit till stånd därom. I Tyskland varierar arbetstiden mellan 11 och 8 timmar. I Lettland framlades år 1929 ett förslag om 9 timmars arbetsdag, men förslaget antogs ej. Inom det schweiziska bondebruket förekommer icke någon reglering av arbetstiden, men det synes, som om arbetstiden där varierar mellan 13.45 och 11 timmar. I England tyckes normalveckan fixeras till 50—54 timmar under sommaren och 48 timmar under vintern. De angivna arbetstiderna gällde i England till år 1931 men under loppet av detta år har som ett led i vissa lönenedsättningssträvanden framträtt en tendens att förlänga arbetsveckan i syfte att därigenom reducera den faktiska arbetskostnaden för timme.

Om vi skola deltaga i konkurrensen med utlandet, är det naturligtvis omöjligt att ha en arbetsdag på 8 timmar. Under debatten i första kammaren framhölls, att det saknas arbetsglädje i Sverige. Förra året var jag i tillfälle resa i Norrland. Då kom jag till ett stort fint pappersbruk, som hade ett större jordbruk. Kamreraren där sade att man hade jordbruket endast för att tillhandahålla sina arbetare ladugårdsprodukter. Jordbruket hade årligen gått med cirka 20,000 kronors förlust men sista året med endast 6,000. Allting var välskött och ladugården var så fin, att jag tror knappast en så fin ladugård finns ens vid statens anläggningar vid Alnarp och Ultuna. Jag hade ingenting emot detta men jag sade: det är dock förvånansvärt, att ni ha mjölkmaskiner, när ni endast kunna tillhandahålla edra arbetare mjölk och ladugårdsprodukter. Då svarade han: det finns här ingen möjlighet få kvinnor, som mjölka. Ladugårdskarlen ville säga upp sin plats för att hans kvinna var ålagd »eftermjölka» efter maskinmjölkningen. — Jag anser det skulle vara mycket vunnit, om industrien och jordbruket hjälptes åt, ty det är ingen fördel att ha mjölkmaskiner. Djuren må bättre av att mjölkas med handkraft.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Johanson** i Stockholm: Herr talman! Jag skall söka begränsa mitt yttrande till det minsta möjliga. Det framgick av herr Björnbergs yttrande och likaså av vad herr Magnusson i Skövde anförde, att man ställt sig tvivlande till huruvida det förefinnes en allvarlig vilja hos lantarbetarna själva att få fram denna fråga om arbetstidens reglering inom jordbruket. Jag försäkrar herrarna, att det förefinnes en sådan allvarlig vilja hos jordbrukets arbetare, och ingen må väl förvåna sig över att lantarbetarna kräva att bli socialt jämställda med andra arbetargrupper. Om icke sådan självhävdelse toge sig uttryck hos jordbrukets arbetare, skulle det vara mera förvånande än att den tager sig uttryck.

Jag vill erinra om att det icke är första gången vi sysselsätta oss med frågan om arbetstidens reglering inom jordbruket. Den har ju varit föremål för

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

behandling här i kammaren vid olika tillfällen. Den var föremål för behandling vid internationella arbetarkonferensens tredje sammanträde i Genève år 1921, och där rekommenderade man arbetsgivarnas och arbetarnas sammanslutningar i respektive länder att söka åstadkomma en begränsning av arbetstiden, så att lantarbetarna bleve jämställda med industriarbetarna. Här har man ju träffat kollektivuppgörelser rörande arbetstidens längd inom betydande områden i vårt land, men arbetstiden har icke kunnat regleras på samma sätt för jordbrukets arbetare som för industriens arbetare och detta av helt naturliga skäl. Man förutsätter givetvis, att om en laglig reglering skall äga rum, måste man taga hänsyn till jordbrukets speciella och säregna förhållanden. Man måste räkna med en längre arbetstid per dag under den tid, då sådd och skörd äga rum, och med kortare arbetstid under de tider, då arbetskraften icke behöver tagas i anspråk på samma sätt som under sådden och skörden. Nu frågar man sig: är detta möjligt? Säkerligen är det möjligt. Det visar de försök, som blivit gjorda, och det är uppenbart, att i den mån, som jordbruksarbetet rationaliserats och metoderna för jordens brukande förbättrats och man använder sig av mekaniska hjälpmedel i betydligt större omfattning nu än bara för ett tiotal år sedan, ökas möjligheterna för arbetarna att få kortare arbetsdag.

Jag vill betona, att detta är en stor social fråga. Här är det fråga om social rättvisa för en mycket betydande del av nationen, och vad socialdemokraterna med sin motion velat åstadkomma och demonstrera det är, att socialdemokraterna äro beredda att stödja lantarbetarnas krav på att bli likställda med andra arbetargrupper i fråga om arbetstidens reglering. När det nu icke är möjligt att vid detta tillfälle företaga en laglig reglering av arbetstiden, så hemställa socialdemokraterna uti sin reservation, att kammaren måtte uttala sig för att lantarbetarna principiellt skola jämställas med övriga arbetare och särskilt då industriarbetarna i fråga om arbetstidens reglering. Och man finner, att det bör vara lämpligt att upptaga denna fråga i samband med den utredning och undersökning, rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala förhållanden, som nu är uppdragen åt jordbruksutredningen. Jag föreställer mig, att det är ett mycket rimligt krav detta, och det är någonting, som trots de betänkligheter, som här uttalats emot det, icke behöver överstiga vad som är möjligt för närvarande. Visst kan man väl remittera denna framställning till jordbruksutredningen, och visst bör man väl göra det trots de betänkligheter som rests emot detta av jordbruksutredningens ordförande herr Pettersson i Bjälbo. Jag föreställer mig, att om man tillmötesgår kraven i den socialdemokratiska reservationen, har man ändå gjort något för att föra denna för lantarbetarna så ytterst betydelsefulla fråga ett tufftjät framåt, och man kan icke rätt gärna bara hänvisa till att jordbrukets ekonomiska läge för närvarande är sådant, att man icke kan vidtaga några åtgärder. Det är ett svårt ekonomiskt läge för alla näringar i landet för närvarande, och det kan ju hända, att det finns näringar här i landet, som ha minst lika svårt som jordbruket. Man bör utgå ifrån att arbetstidens reglering icke är orsaken till dessa svårigheter utan de bero på helt andra omständigheter, men dessa svårigheter, som nu äro förhärskande, komma säkerligen — det hoppas jag — att övervinnas, ty sådana svårigheter ha vi ju haft tidigare, och de ha övervunnits.

Beträffande den andra punkten måste jag säga ett par ord. Det är väl ändå så, det förstår väl litet var, att vi icke kunna komma ifrån Washingtonkonventionen rörande arbetstidens reglering, om man överhuvud taget vill upprätthålla det internationella socialpolitiska samarbetet mellan staterna. Den konventionen måste ratificeras förr eller senare, och de stater, som ratificerat den, hava blivit allt flera och flera. Jag vill erinra om, att ett land som Spanien utan något som helst förbehåll ratificerat Washingtonkonventionen och bygger

sin sociala lagstiftning på de konventioner, som antagits i Genève. Om man lever i den föreställningen här, att dessa konventioner icke längre ha någon resonans ute i världen, så misstar man sig. Det kommer nog verkligheten att övertyga om rätt snart, och jag är förvissad om att det är all anledning för oss att vid varje tillfälle erinra om nödvändigheten att få denna konvention ratificerad, och när det nu föreligger ett sådant tillfälle bör man också be-
 gagna det.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationer, som äro bilagda detta utskottsutlåtande.

Herr Andersson i Stockholm: Herr talman! Det skulle vara frestande att taga upp till bemötande de repliker, som från olika håll riktats till min partikamrat herr Karlsson i Grängesberg. Jag skall emellertid med hänsyn till herr talmannens önskan att få slut på den här debatten före middagen icke göra det, utan endast säga ett par ord.

Herr Pettersson i Bjälbo säger, att få bara jordbrukarna bättre priser på sina produkter, så skola nog de bättre arbetsförhållandena komma av sig själva. Ja, herr Pettersson i Bjälbo lyckas icke övertyga någon med detta uttalande, åtminstone icke någon av dem, som sågo en tid, då godsägarna fingo bättre priser för sina produkter, men sannerligen icke gåvo lantarbetarna bättre arbetslöner, bättre arbetsvillkor eller kortare arbetstid för det. Jag delar gärna den uppfattningen, att priset på jordbruksprodukter bör vara bättre, men jag tror icke herr Pettersson i Bjälbo bör ställa ut sådana växlar på framtiden, att han säger, att jordbrukarna komma att lämna högre löner, kortare arbetstid och bättre arbetsvillkor åt arbetarna, ty det komma de sannolikt icke att göra godvilligt.

Vad som egentligen gav mig anledning begära ordet var min ärade bankkamrat herr Carlesons yttrande. Han sade, att den sänkta arbetstiden icke kan kompenseras med högre löner, och han sade vidare, att icke ens kommunisterna själva kunna anse, att tidpunkten nu är lämplig för att åstadkomma en löneförhöjning som compensation för förkortad arbetstid. Och i anslutning till detta ställde herr Magnusson i Skövde, då han talade om rationalisering och vad därmed sammanhänger, frågan, om kortare arbetstid skulle kunna medföra ökade arbetstillfällen. Det ligger väl till på det sättet, att om man i alla de industrier, där det är kontinuerlig drift, skulle införa 6 timmars dag i stället för 8 timmars dag skulle det medföra ytterligare ett arbetsskift och skulle väl obestriddigen därigenom beredas sysselsättning för flera arbetare. Det exemplet bör väl utan vidare kunna ge besked om att kortare arbetstid skulle medföra ökad sysselsättning. När det emellertid gäller ökad produktionskapacitet och förkortning av arbetstiden, vill jag rikta uppmärksamheten på att den rationalisering, som här genomförts under de senare åren, bringat upp produktionskapaciteten inom industrien med i vissa fall mer än en tredjedel. När det icke finns nya avsättningsområden i samma utsträckning, är det väl ändå uppenbart att denna ökning av produktionskapaciteten medför, att arbetare bliva övertaliga. Men vart skola de taga vägen? Skola de gå arbetslösa, eller skall man fördela de tillgängliga arbetstillfällena? Det är väl ändå ett spörsmål, som det finns anledning att i en tid sådan som denna taga upp till behandling och brottas med. När då herr Carleson säger, att man skulle få lov att gå samma väg som i Sovjetunionen, nämligen sänka arbetarnas levnadsstandard, var det egentligen den synpunkten, herr Carleson anförde, som gav mig anledning säga ett par ord. Jag skulle till herr Carleson vilja ställa frågan: har man sänkt arbetarnas levnadsstandard i Sovjetunionen? Om herr Carleson jämför förhållandena nu med de förhållanden som rådde, innan det nuvarande systemet infördes, tror jag, att herr Carleson icke har möjlighet att

*Ang.
 ändring av
 lagen om
 arbetstidens
 begränsning.
 (Forts.)*

Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

leda något av detta i bevis, och varje kännare av Sovjetunionen förklarar ändå, att jämför man med förhållandena före kriget, alltså före år 1914, har arbetarnas levnadsstandard i Sovjetunionen ständigt förbättrats, och den förbättras med varje dag som går. Herr Carleson säger, att de svenska industriarbetarna skulle icke vilja komma ned till en sådan standard, på vilken de ryska arbetarna befinna sig. Det spörsmålet skall jag icke giva mig in på i annan utsträckning än att jag ber att alldeles speciellt få understryka, att de förhållanden som rådde för arbetarna i Ryssland före revolutionen, och de förhållanden som råda för arbetarna i Ryssland för närvarande, skilja sig på det sättet, att förhållandena i dag äro utomordentligt mycket fördelaktigare än vad de voro tidigare. Det vore önskvärt, att var och en, som vill granska dessa förhållanden närmare, kunde bli på det klara med att de vägar, som man beträtt där borta, när det gällt produktionssystemet och förhållandena i allmänhet, äro vägar, som i längden komma att visa sig medföra bättre förhållanden, under det att det system, vi ha här, medför förhållanden och svårigheter, som ligga till grund för alla de diskussioner, vi föra i denna fråga. Under dessa diskussioner förklarar var och en av herrarna, att varje anspråk, som ställes på förbättringar från arbetarsidan, skall tillbakavisas. Man hänvisar till att samhället har icke möjlighet, jordbruket kan icke på grund av prisläget, industrien kan icke på grund av de dåliga förhållandena. Men vad är det då för fördelar edert system bjuder, när det icke kan giva arbetarna de förbättringar, de kräva, trots att de visat sig prestera 30—40—50 procent mer arbete nu än för 10 år sedan på samma arbetstid.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande punkten A), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i nämnda punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Johanson i Stockholm, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten A) av utskottets förevarande utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Vidare gav herr talmannen beträffande punkten B) propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i nämnda punkt, 2:o) bifall till den i ämnet väckta motionen, 3:o) bifall till den vid punkten fogade reservationen samt 4:o) bifall till det av herr Carleson under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Karlsson i Grängesberg begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jäm-

väl beträffande kontrapositionen äskade herr Karlsson i Grängesberg votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i voteringen om kontrapositionen i huvudvoteringen antagits den under 3:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

*Ang.
ändring av
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten B) av andra lagutskottets utlåtande nr 35 antager den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren till kontraposition antagit den under 3:o) angivna propositionen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande proposition för huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten B) av utskottets förevarande utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Efter det kammarens ledamöter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

§ 12.

Herr *Järte* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 545, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 262, angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1932/1933.

Nämnda motion blev på begäran genast hänvisad, såvitt den anginge pensions- och indragningsstaterna till bankoutskottet, i vad den rörde jordbruksärenden till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vidare avlämnade herr *Andersson* i Dunker en av honom och herr *Ander* undertecknad motion, nr 546, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 255, angående vissa åtgärder för stödjande av produktionen av mjölk och mejeriprodukter.

Denna motion blev på begäran omedelbart remitterad till jordbruksutskottet.

§ 13.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr **Lundquist** i Rotebro, som anförde: Herr talman! Vid den orkanartade storm, som den 15 och 16 december

Interpellation.

Interpellation.
(Forts.)

1931 rasade inom nordöstra Uppland, utsattes skogarna där för en katastrofartad ödeläggelse.

I anledning av proposition nr 66 har årets riksdag redan medgivit, att Kungl. Maj:t av undsättningsfondens tillgångar finge använda ett belopp av intill 200,000 kronor för bidrag åt vissa köpare av virke efter å dessa och andra områden stormfälld skog.

Betydande kvantiteter stormfällt virke har också under vintern inom såväl Stockholms som Uppsala län avverkats och utdrivits. Trots detta kan det antagas, att virke, motsvarande i stort sett icke mindre än 1,000,000 timmerstock, 100,000 kbm sulfitved samt 400,000 kbm sulfatved, props och brännved *ligger kvar oupphugget i skogarna.*

Ett kvarlämnande av så avsevärda virkeskvantiteter i obearbetat skick skulle uppenbarligen bl. a. innebära allvarlig fara för den friska skogen såväl inom de härjade områdena som ock de intilliggande på grund av de härdar för skadliga insekter, som de fällda och torkade stammarna utgöra. Möjlighet torde å andra sidan icke förefinnas för de olika skogsägarna att med egna resurser verkställa angelägen skyndsamt bearbetning av det kvarliggande virket.

För återväxten å de stormskövlade skogsområdena är det vidare trängande, att omfattande röjningsarbeten m. m. där vidtagas redan innevarande sommar. I nuvarande hårda kristider för skogs- och jordbruk torde det emellertid vara uteslutet, att detta arbete kan bli utfört av skogsägarna utan stöd i någon form av det allmänna.

Betydande värden stå alltså här på spel, och starka skäl tala redan på den grund för ett statsingripande. Härtill kommer emellertid, att i här ifrågavarande skogsområden allttjämt finnas kvar *utöver* hembefolkningen mer än 2,000 arbetare, vilka till stor del ditsänts under vintern av arbetslöshetskommittéer i en mångfald socknar i Norrland. Slutligen bör ihågkommas, att det i detta fall rör sig om en naturkatastrof utan motsvarighet i vår tid och vårt land. Verkligt ömmande skäl föreligga, i det att skogsägarna, ej minst de smärre och ekonomiskt svagaste, genom denna stormskada ej blott berövats större delen av sin gamla skog utan därtill tvungits att realisera den till onormalt låga priser. Särskilda kontanta utlägg ha dessutom måst vidkännas för utdrivningen, vilket åtminstone de smärre hemmansägarna vid normal avverkning icke behövt räkna med. Dessa mindre skogsägare ha också genom stormfällningen gått miste om möjligheterna för många år framåt till vinterarbete åt sig och sina dragare.

Många och tungt vägande skäl mana således till ytterligare stödåtgärder från det allmännas sida. Vad som skall göras, måste emellertid ske utan dröjsmål. Olika vägar synas kunna ifrågakomma: antingen t. ex. kontanta bidrag för verkställande av erforderliga bearbetnings- och röjningsarbeten eller ock arbetets utförande helt eller delvis genom arbetslöshetskommissionens försorg. Kommissionens förslag att ett belopp av 300,000 kronor skulle anvisas ur av årets riksdag beviljat anslag på 500,000 kronor kan icke anses tillfyllest.

Med hänsyn till de allmänna intressen det här gäller och den utomordentliga betydelse frågan har för därav närmast berörda befolkning, och då från olika håll för lång tid sedan gjorda framställningar om stöd ännu icke lett till resultat, anhåller jag härmed om kammarens medgivande att till hans excellens herr statsministern få framställa följande fråga:

Anser herr statsministern, att ytterligare åtgärder böra och kunna vidtagas från det allmännas sida i anledning av den förödelse, som decemberstormen i fjol åstadkom i nordöstra Uppland, och vad kan i så fall i detta avseende förväntas bliva åtgjort från regeringens sida?

Ifrågavarande anhållan bifölles.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag angående det i § 7 här ovan omförmälda ärendet.

§ 15.

Anmälde statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse till Konungen, nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneförmåner för kvinnlig gymnastiklärare vid högre allmänt läroverk; och godkände kammaren detta skrivelseförslag under förutsättning att första kammaren i ärendet beslöte i överensstämmelse med andra kammarens redan fattade beslut.

Vidare anmälde och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 251, till fullmäktige i riksgäldskontoret i anledning av väckt motion om införande av omröstningsapparat för voteringar i riksdagens kamrar.

Slutligen anmälde och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från andra lagutskottet, nr 252, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom, dels ock en i ämnet väckt motion;

från sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet:

nr 253, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition om ändrad lydelse av mom. 10:o i gällande grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 254, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag bland annat till lag om ändring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ekklesiastika lönebeställen, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

från bevillningsutskottet, nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 m. m.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.